

عَلَيْهِ السَّلَام

سپاسہ فی اللہ

اوراد

ہم جن پر دیکھو نہ وہ یہ کہ

இந்திய அரசு

به نوبه خودم را به شما معرفی می‌کنم.
I am introducing myself to you.
من همکار خودم را به شما معرفی می‌کنم.

AliBapir / علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

فارسی - عربي - انگلیسی

AliBapir

AliBapir / علی بابیر

آشنایی

AliBapir / علی بابیر

آشنایی

آشنایی

سیاست‌های جدید
و
چند روز گذشته و دهه یک

زنجیرہی بابہ تہ ہنووکہ ییہ کان
تہ لقیہی :

سپاسہ فی اللہ و ہفت روزہ نکر و نہ وہ یک علی باپیر

2007ز

1427 ھ

یو بلا و کردہ وہ و راہیاندن

ماڻي لھ چاڀدانھوھي ٻارڙراوھ ٻو
نوسينگھي تھ فسير

ناوي ڪٽيب: سياسي تهئي ئيسلامي و چند روونكر دنه وهه ڪ
نوسهر: عھلي ٻاپير
ٻلاوكر دنه وهي: نوسينگھي ته فسير ٻو ٻلاوكر دنه وهه راگھ ياندين
هھوليئر
خه ت: نهوزاد ڪوئي
بهرگ: آمين مخلص
نوره و سالي چاپ: يھ ڪھم 1428ھ - 2007ز
تيراڙ: 3000 دانھ

لھ ڪٽيبخانھي گشتي هھوليئر ژمارھي سپاردني (ي سالي 2006 دراوھئي

الٽافسيئر
ٻو ٻلاوكر دنه وهه و راگھ ياندين
هھوليئر- شھ قاضي دادگا - ژير ٽوٽيلي شيرين بالاڻ
ت: ۲۲۲۱۶۹۵ - ۲۲۳۰۹۰۸ - ۲۵۱۸۱۳۸
موبائيل: ۲۲ ۵۱ ۴۶۰ ۰۷۵۰ - ۹۱ ۷۲ ۱۳۸ ۰۷۷۰
tafseeroffice@yahoo.com
tafseeroffice@maktoob.com
altafseer@hotmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿...أَرَأَيْتَ مُتَّفَرِّقُونَ خَيْرَ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ؟ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (يوسف-39، 40)

واته:

﴿.. ئایا چەند پەروەردگاریکی پەرته‌وازه چاکترن یاخود خوای تەاکێ مل پێ کەچکەر؟! بێگومان ئێوه جگه له هەندێک ناو کە خۆتان و باب و باپیرانتان ناوتان ناوان و خوا هیچ بە ئێگه‌ی له سەر نه‌ناردوو نه‌خواری، چیدی که ناپه‌رستن. حوکمرانیی ته‌نیا هی خوایه، فەرمانی کردوه که جگه له‌وی نه‌په‌رستن، تائه‌وه‌یه ئایینی راست به‌لام زۆربه‌ی خه‌ڵکی نازانن.﴾

پیشکش بی:

به‌وانه‌ی که به‌هوی چاک تیگه‌یشتنی قورئانه‌وه‌ده‌زانن که ئی سلام وه‌ک چۆن هیدایه‌ته‌ بو ئینسان به‌رنامه‌یه‌کی ریکخه‌ریه‌ شه‌ بو ژیان و گوزه‌ران، وه‌ دلنیا که ئیسلام به‌بی ده‌ سه‌لات و قه‌واره‌ی سیا سی وه‌ک پیویست به‌ریوه‌نابری و له‌ پیناوی بالاده‌ست کردیدا دریغی نا که‌ن له‌ هه‌رچی پینان بکری.

پیشه‌کی:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسول الله محمد المبعوث
رحمة للعالمين واله أجمعين من الصالحين والقراية والازواج والتابعين لهم
بأحسان الى يوم الدين.

خوینهری به‌ریژ:

ئهم نامیلکه‌یه‌ی به‌رده‌ستت له دوو به‌ش پیکهاتوه:

به‌شی یه‌که‌م حه‌وت کورته‌باسی جو‌راو‌جو‌ره که له سوور‌گه‌ی شه‌ریعه‌ت و
سیاسه‌تدا ده‌سوور‌پینه‌وه‌و له‌م رۆژانه‌دا نویسن که باسو‌خواسی ده‌ستوور
پروژه‌ی ده‌ستووری کوردستان گه‌رم و گوره.

به‌شی دووه‌میش بریتیه له وتاریک که رۆژی (20/8/2005) له
تیواره کۆریکدا له شارۆچکه‌ی ده‌ربه‌ندیخان له هۆلی ته‌حه‌دموختار به‌گ
دراوه‌و پاش هینرانه سه‌ر کاغه‌زی (تما) و چاو پیدایگه‌رانه‌وه‌ی خۆم به‌وجۆره‌ی
لیه‌هاتوه که ده‌بیسن. هیوا داریشم ئهم نامیلکه‌یه که لێنیک‌کی باش بگری،

---

(1) له لایه‌ن بریژو خۆشه‌ویسته‌وه‌و کاک (مه‌لا بیلال قه‌ل‌زده‌یی) یه‌وه خوا به
چاکترین شیوه‌ پاداشتی بداته‌وه.

شایانی باسیشه که (محمد) ی کورم هه‌لساوه به تایپ کردنی ئهم نامیلکه‌یه به
هه‌ردوو به‌شه‌که‌یه‌وه خوا صالح و سه‌لامه‌تی بکات.

ههتا خوا یاربێ دهرفته تی لیکوئینه وهیه کی خهست و خوئم له باره ی حوكم و
سیاسه ته وه له ئیسلامدا بو دهره خسی له کتیبی کی سه ره خو دا. خواش
به که ره م و لوتفی بی سنووری خوی هی دایه تی چاکترمان بدات که هه رچی
ده یلین و ده یکه ی ساغی و را ستی (إلا خلاص والإ صابۀ) ی زیاتری
تیدابیت و له خلته و خال و هه له وه له دوور تربیت.

سبحان ربك رب العزة عما يصفون وسلام على المرسلين
والحمد لله رب العالمين.

1427/10/11

2006/11/2

هه ولیر

هه ولیر

AliBapir/عەل بابیر

AliBapir/عەل بابیر

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

بهشی یهكهم:

حهوت كورته باس دهرباره
په یوهندی نیوان شه ریعت و سیاست

رێ خوشکردن

خوینەری سەنگین!

ئەم بەشی یەكەمە ئەم ھەوت بابەتە ی گرتوونەخۆی:

- 1- نەگونجانی ئەیدەك دابراڤانی شەریعەت و سیاسەت.
- 2- بناغەدی یېژكە ی ئەیدەك دابراڤانی شەریعەت و سیاسەت ئەلا یەن عەلمانییەكانی ئیو جیھانی ئیسلامییەو بریتیە ئە: قیاس کردنی ئیسلام ئەسەر نەصرانیەت.
- 3- دیاری نەکردنی چۆنیەتی و میەكانیزمی وردی دەوڵەتداری و ھوكمراڤانی ئە ئیسلامدا ھیکمەتی گەورە ی تێدا یە.
- 4- پابەندبوونی ھوکومەت بە شەریعەتەو سەرناکێشی بۆ وشکی (جمود) چونکە ئەسل ئە مامەلەكان (المعاملات) دا رەوایی و دەست کراو ییە.
- 5- دەستور و یاسای دەوڵەتییکی مسوڵمان پیویستە تا کە سەر چاوە ی شەریعەت بی.
- 6- چوار تاییەتمەندی گرنگی ئیسلام ئەبوا ری ھوکم و سیاسەتدا.
- 7- روونکردنەو ی راستییەك و راستکردنەو ی ھەلەیدەك.

ئێستاش تۆو ئەو شەش کورتە باسە یەك ئەدوای یەك:

(1) نه‌گونجانی له‌یه‌ک دابرا‌نی شه‌ریعه‌ت و سیاسه‌ت

خوینهری به‌ریز!

ده‌توانین زۆر جوژه به‌لگان له‌سه‌ر سه‌لماندنی ئەو راستییە بێنینه‌وه که له راستی‌دا بۆ هه‌ر که‌سی‌ک به‌ ئەلف بێ‌ی ئیسلام ئاشنایی‌ت و شتێک له سه‌ره‌تایه‌کانی قورئان و سونه‌ت بزانی ئەو مه‌سه‌له‌یه‌ی لا شتێکی ئاشکرا و به‌لگه‌ نه‌ویسته‌، جا ئێمه‌ لی‌رده‌ا به‌ کورتی ئاماژه‌ به‌ چوار جوژه‌ ئەو به‌لگانه‌ ده‌که‌ین و شایانی باسیشه‌ که ئێمه‌ له‌ کتێبی: (ئیس‌لام و م‌س‌و‌ل‌مانه‌تی و کاری ئی‌سلامی له‌ژێر پ‌ۆ‌شنایی ق‌ور‌ئان و س‌و‌ن‌ه‌ت‌دا) دا تا ر‌ا‌ده‌یه‌کی باش ئەو باب‌ه‌ته‌مان تو‌ی‌ژ‌ی‌وه‌ ئەو له‌زۆر ل‌ا‌وه‌ تیشک‌مان خست‌ۆ‌ته‌ سه‌ری، چونکه‌ به‌ دا‌خ‌وه‌ ئەو مه‌سه‌له‌یه‌ش وه‌ک گه‌لێک باب‌ه‌تی دیکه‌ی گ‌رن‌گی ئی‌سلام و م‌س‌و‌ل‌مانه‌تی ژماره‌یه‌کی زۆری م‌س‌و‌ل‌مانان تی‌یدا دوو چاره‌ی چه‌وا شه‌ بوون بوون و ته‌و‌ژی‌ سیک‌ۆ‌ل‌اریزمیش سو‌ود‌ێکی خراپی ئەو بێ‌ئا‌گایی و چه‌وا شه‌ کرا‌نه‌ی م‌س‌و‌ل‌مانان بێ‌نیوه‌ و ئەو درزه‌وه‌ لی‌یان هات‌ۆ‌ته‌ ژووری و زه‌فه‌ری به‌ ژماره‌یه‌کیان برده‌!

چونکه‌ بێ‌گومان هه‌رکات م‌س‌و‌ل‌مانان به‌ هه‌له‌ واتێگه‌یه‌ شتن که دینه‌که‌یان وه‌ک دینی مه‌سیحی گ‌ۆ‌ر‌را و حه‌قی به‌سه‌ر حوکم و سیاسه‌ته‌وه‌ نیه‌و ده‌لێ: ئەوه‌ی ه‌ی قه‌یسه‌ر! بۆ قه‌یسه‌ری لێ‌گه‌رێ و ئەوه‌ی ه‌ی

خواشه بۆ خوا ((دع ما لقيصر لقي صر و ما لله لله)) ئەوه مه‌یدانی
مشوورخواردن له‌ کۆمه‌لگا له‌ بواره‌کانی سیا‌سه‌ت و ئابووری و
کۆمه‌لایه‌تی و جه‌نگ و ئاشتییدا چۆل ده‌کهن و ئەو کاته‌ش خه‌لك و ولات
به‌ ده‌ست دنه‌یا خۆره‌خوانه‌نا سه‌كان و طاعوو ته‌خۆ سه‌پین و
خۆشگوزهرانه‌كانه‌وه‌ گیرده‌خۆن و په‌ندی: (به‌زی به‌ کتکی ده‌ سپین)یان
به‌سه‌ردا ده‌چه‌سپین!

ئێستاش بایسته‌ سه‌ر باسی ئەو چوار جۆره‌ به‌لگا نه‌ی ئاماژه‌ مان
پێاندا:

1- ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌ت:

له‌ ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌تدا تێکه‌هه‌ڵکێشی شه‌ریعه‌ت و سیا‌سه‌ت
شتێکی یه‌کجار روونه‌و ده‌توانین له‌و باره‌وه‌ چهندان تایه‌ت و فه‌رمووده‌ به‌
نموونه‌ بێنینه‌وه‌، که‌ ئه‌مانه‌ هه‌ندیکیان:

1- ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِصَحِّحُ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ
لِلْغَائِبِينَ خَصِيمًا﴾ (النساء-105)

واته‌: ئێمه‌ کتێبه‌مان به‌ حه‌قه‌وه‌ بۆ تۆ ناردۆته‌ خواری تاكو به‌و جۆره‌ی
که‌ خوا پیشانی داوی دادوه‌ریی له‌ نێوان خه‌لكی دا بکه‌ی وه‌ مشتومر
له‌سه‌ر ناپاکان مه‌که‌!

2- ﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقِيمُ وَلَكِنْ أَكْثَرُ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (یوسف-40)

واته: حوکم ته نیا هی خواجه فرهمانی کردوه که ج که لهوی هیچ کهس و هیچ شتی که نه په رستن، ئا ته وه یه دینی راست به لام زور بهی خه لکی نازانن.

3- ﴿خَذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (التوبة - 103)

واته: له مال و سامانیان تهی موحه مه ده - زه کات یه وه ره بگره که به وه یه وه پاکیان بکه یه وه و ته زکیه یان بکه ی، وه دوو عایان بو ب که چونکه دوو عای تو مایه ی ئارامیه بو یان، وه خوا بیسه رو زانایه.

4- ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ...﴾ (الأنفال - 65)

واته: تهی پیغه مبه ر ئیمانداران هانیده بو جەنگ...

وه ک ده بینن له م چوار ئایه ته ی سه ره وه دا خوا ی به رزو مه زن چوار راستی ده خاته روو:

یه که م: خوا کتیبی خوی به هه ق ناردۆته خواری و پیوستیشه دادوهر پی له نیو خه لکی دا به پیی شه ریه ته ی رانویترای خوا بکری.

دووه م: بیجگه له خوا عز وجل هیچ کهس صافی ته وه ی نه یه حوکم و به رنامه دانانی به ده ست بی، وه ک چون درو ست نه یه غه یری خوا به رستری.

سییه م: پیو یه سته زه کاتی مائی م سوئمانان له لا یه ن ده سه لاتی شه رعیه وه کو بکریته وه.

چواره م: له سه ره ده سه لاتی شه رعیی م سه ولمانان پیوی سسته سه ره په ر شتی جهنگ و جهاد بکات.

پیغه مبهری خواش ﷺ له و باره وه فه رمایشتی زۆرن، بۆ نمونه:

1- (كانت بني إسرائيل تسوسهم الأنبياء كلما هلك نبي خلفه نبي) وانه لا نبي بعدي وستكون خلفاء فيكثرون... رواه البخاري.

2- (من أطاعني فقد أطاع الله ومن عصاني فقد عصى الله، ومن أطاع الأمير فقد أطاعني ومن عصى الأمير فقد عصاني) متفق عليه.

3- (إذا خرج ثلاثة في سفر فليؤمروا أحدهم) رواه أبو داود.

4- (على المرء المسلم السمع والطاعة فيما أوحى وكرهه إلا أن يؤمر بمعصية، فإذا أمر بمعصية فلا سمع ولا طاعة) رواه البخاري.

وهك ده بینین له م چوار فه رمایشته ش دا پیغه مبهری خوا ﷺ چه ند راستییه ك له بواری حوكم و سیاسه ت دا را ده گه یه نی:

یه كه م: گه ئی به نی ئیسرائیل پیغه مبهران (عليهم السلام) کارو باری سیاسی و حوكمه رانی یانیان به ته سه تۆه گرته جوو سه ره په ر شتیان ده کردن، به لām له دوای موحه مه د ﷺ هیچ پیغه م بهر نا یه ن و جینشینه کانی کارو باری حوكم و سیاسه ت را ده په رینن.

دووه م: گوێرایه ئی سه ولمانان بۆ پیغه م بهر ﷺ و کاربه ده یستانیان فه رمانه به ریه بۆ خوا (عز و جل)، به پیچه وانه شه وه سه ره پیچی یان بۆ پیغه مبهرو مشوور خۆرانیان به سه ره پیچی خوا سه بانه و ته عالی را ده نری.

سییەم: دروست نیە تەنانه‌ت سی مسوڵمان ئەگەر ئە سەفەریش بێن بەرپرس و براگەورەیه‌کیان نەبێ!

چوارەم: ئینسانی مسوڵمان ئەسەری پێویستە ئە کاتی پێخۆ شەوون و پێناخۆشبووندا فەرمانبەریی براگەورەیی خۆی بکات، هەدام ئەو فەرمان و ئاراستەیه‌ سەرپێچی و ناشەرعیی نەبێ.

پێشم وایە هەرکەسێک سەرئەحمەد ئەم هەشت دەقی قورئان و سوننەت بدات   کە تەنیا چەند نمونەیه‌کی کەمن- زۆرباش دُنیا دەبێ کە بە هیچ رەنگێک ناگۆجی حوکم و سیاسەت و سەرپەرشتی کردنی گەل و ولات ئە شەریعەتی خوا دابەرنێ و ئە یەک بترایترین ئە نێو کۆمەڵگاوە ئەکێ کە دەیانەوی بە مەسوڵمانەتی یێن و شەریعەت سایەو سیبەریان بێ!

2- سەروەشتی ئیسلام:

بەلێ بەرێزان!

سەروەشتی ئیسلامیش بەلگەیه‌کی دیکەیه‌ ئەسەر نەگونجانی ئە یەک ترازانی (دین) و (ژین) یان (شەریعەت) و (سیاسەت)، چونکە:

یه‌کەم: ئیسلام بۆ حوکمرانیی و بالادەستی هاتوو بۆ رێکخستنی ژیان و گۆزەڕانی ئەکێ و ئارا سەکردنیان هاتوو، «یارە ئەوەش بەبێ هەبوونی کیان و دەوڵەت و بەدەستەوه‌ گرتنی جەڵەوی حوکم و سیاسەت مەیسەر نابێ!

به لگهش له سه ره ته وه که ئیسلام بو ته وه هاتوه حوکمرانی پی بکری و زال و بالادهست ده بی زۆرن، بو نمونه: ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾ (الفج - 28، التوبه - 33، الصف - 5) واته: خوا ته وه که سه ده که پیغه مبه ری خوی به ریتمای و بهرنا ده ری راسته وه ره وان نه کرده تاکو بالاده ستیی به کات به سه رتیه کرای بهرنامه کاندای.

دوهه: ئیسلام بو چه سپاندنی داد گه ری و لابر دنی سته م و زۆر هاتوه و، دیاره ته وهش به بی قهواره ی سیا سی و ده سه لات نالوی، به لگهش له سه ره ته وه که ئیسلام بو چه سپاندنی داد (عدل) و لابر دنی سته م (ظلم) هاتوه زۆرن، بو نمونه:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (النحل - 90)

واته: بیگومان خوا فهرمان به داد گه ری و چاکه کاری و مال و سامان پیدان به خزمان ده کات، وه ریگری ده کات له سنوور شکاندن و تاوان و سته م و ده ستریتی، ناموژ گاریتان ده کات به لکو په ند وه برگر!

سییه: ئیسلام له سه ره مسو لمانانی پیویست کرده که فهرمان به چاکه بکه ن و ریگری له خراپه بکه ن، به لکو له سه ری پیویست کردوون که هه رچی چاکه ده له هه موو بواره کانی ژیان و گوژه رانی تاکیی و خیرانی و کومه لایه تی یا ندا، بیچه سپین و هه ر چی خراپه شه

ریشه‌کیشی بکه‌ن و نه‌یهیلن، وه‌ک ده‌فهرموئ: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ...﴾ (التوبة-71) واته: وه‌پیاوان و تافره‌تانی برودار هه‌ندیکیان دۆست و پشته‌یوانی هه‌ندیکیان فەرمان به‌چاکه‌ ده‌که‌ن و قه‌ده‌غدی خراپه‌ ده‌که‌ن..

ده‌جا هیچ گومانیش له‌وه‌دا نیه‌ که‌ به‌بێ هه‌بوونی ده‌سه‌لات و قه‌واره‌ی سیاسیی پرۆسه‌ی چه‌سپاندنی چاکه‌و بنه‌کردنی خراپه‌ جێبه‌جێ نابێ و وه‌ک پتویست سه‌رناگرێ.

چواره‌م: ئیسلام فەرمان به‌ م سولمانان ده‌کات که‌ سزا (عقوبه‌ی) تاوانه‌کانی:

- 1- خه‌لک به‌ ناهه‌ق کوشتن، که‌: کوشتنه‌وه‌یه‌.
- 2- رێگری و جهرده‌یی، که‌: کوشتن و هه‌لواسین، یان کوشتن، یان ده‌ست و پێی راست و چه‌پ برین، یان دوورخستنه‌وه‌یه‌.
- 3- داوین پیسی، که‌: سه‌د قه‌مچی یه‌.
- 4- دزی، که‌: برینی ده‌ستی راسته‌ له‌ مه‌چه‌که‌وه‌.
- 5- بوختان (القذف)، که‌: هه‌شتا قه‌مچی یه‌.
- 6- هاوچینس بازیی (اللواط والسحاق)، که‌: بریتی یه‌ له‌ ئه‌زازدان و د یاریکردنی ته‌ نه‌دازه‌و چۆنیه‌تییه‌که‌ یه‌ شتی هه‌وا له‌ی ده‌ سه‌لاتی شه‌رعیی گراوه‌.

به‌سه‌ر تاوانباران دا بچه‌سپێ، وه‌ک خوای کاربه‌جێ فەرموویه‌تی:

- 1- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى﴾ (البقرة-178)

2- ﴿إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُدْفَنُوا مِنْ الْأَرْضِ...﴾ (المائدة - 33)

3- ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ...﴾ (النور - 2)

4- ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا...﴾ (المائدة - 38)

5- ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً...﴾ (النور - 4)

6- ﴿وَاللَّامِي يَأْتِيَنِ الْفَاحِشَةَ مِنْ لَسَانِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا، وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانِيَا مِنْكُمْ فَأَذَوْهُمَا فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ ثَوَابًا رَّحِيمًا﴾ (النساء - 15, 16)

دهجا شتیکی تاشکراشه که چه سپاندنی هه رکام له م سزا شه رع ییانه به سهر که سانی تاوانباردا که ده یانه وی ده ستر یژی بکه نه سهر: ژین و تاسایش و ناموس و سامان و تابرووی خه لک تهو فیطره تهی که خوا خه لکی له سهر سروشتانده، به بی هه بوونی ک یان ده سه لاتی سیاسی مهی سهر نابی!

3- سیره و ژیا نی پیغه مهیری خوا ﷺ:

به لئی به لگه یه کی دیکه تی کهه لکیش بوونی شه ریه ت و سیاسه ت و دین و ژین له ئیسلامدا بریتییه له ژیا ننا مهی پیغه مهیری خوا

(محمد ﷺ، دیاره ژییانی پر به‌ره‌که‌تی پیڅه‌مبه‌ریش هه‌مووی بریتی بووه له پابه‌ندیی به قورئانه‌وه‌و به‌ندایه‌تی بو خوا کردن به مانای فراوان و گشتگیری وشه‌ی به‌ندایه‌تی و کاتیک سهرنجی ژییانی سهروره‌ی پیڅه‌مبه‌ران و گه‌وره‌ترین و به‌رزترین ئینسان ده‌دین، ده‌یین:

عه‌قیده و شه‌ریعه‌ت و

عیباده‌ت و سیاست و

حوکم و حیکمه‌ت و

پارێزکاریی و فیداکاریی و

مزگه‌وت و بازار و

دنیا و دواړۆژ و

له‌به‌ر خوا گریان و سوپا پیکه‌وه‌ نان و

خه‌لک ته‌زکییه کردن و ده‌وله‌تداریی کردن و

به‌کورتی: دینداریی و دنیا‌داریی، پیکه‌وه‌ گری داوون و سه‌رجه‌م لایه‌ن و

بواره‌کانی دین و ژینی ره‌چاو کردوه و هیچ شتیکی بو شتیکی دی که فهرامۆش نه‌کردوه!

با سهرنجی ئەم چەند نایه‌ته به‌ پیژهی (کلام الله) بده‌یین:

1- ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ...﴾ (حمد-19)، ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكَ

عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا...﴾ (الجمعة-18)

2- ﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ (الحج-99)، ﴿...فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا

أَنزَلَ اللَّهُ...﴾ (المائدة-48)

- 3- ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ...﴾ (النساء - 65)، ﴿... وَيَعْلَمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ...﴾ (الجمعة - 2)
- 4- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ...﴾ (الأحزاب - 1)، ﴿فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ...﴾ (النساء - 84)
- 5- ﴿.. لَمَسْجِدَ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ...﴾ (التوبة - 108)، ﴿وَقَالُوا مَا هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْسُكُ فِي الْأَسْوَاقِ...﴾ (الفرقان - 7)
- 6- ﴿فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ، وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ﴾ (الأنشراح - 7، 8)
- 7- ﴿يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ، قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا، بَصِّفْهُ أَوْ انقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا، أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا .... وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَبَقُلْ إِلَهِهُ تَبَتُّلًا﴾ (الزمل - 1، 2، 3، 4، 8)، ﴿وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ...﴾ (آل عمران - 121)
- 8- ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيَعْلَمُ لَهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾، ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ...﴾ (آل عمران - 159)
- 9- ﴿...وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا...﴾ (القصص - 77)

به‌ئێ هەركەسێك سەرنجی ئەم ئایەتانە بدات زۆر جوان بۆی
دەردەكەوێ كە پیڤەمبەری خوا ﷺ چۆن سەرچەم بواره‌كانی دینداریی و
دینداریی پێكەوه گری داون و وێكراو تێكرا پێكەوه‌ی كۆكردوونەتەوه!

4- واقعی میژووی سیژده سەده‌یی دەولەتی ئیسلامیی:

بە‌لگە‌یه‌کی دیکە نە‌گۆنجانی ئە‌یه‌ك دابرا‌نی دین و ژین یان شە‌ریعت و
ه‌کوومەت ئە ئیسلامدا بریتیه ئە - میژووی دوورو در یژی دەو‌لەتی
ئیسلامیی، چونکە دە‌بینین کە دەو‌لەتی ئیسلامیی هەر ئە‌و رۆژو‌ه کە
پیڤەمبەری خوا ﷺ بناغە‌ی دامە‌زراندو‌ه ئە شاری مە‌دینە، هەتا سائی
(1924) کە بە‌رە‌سمی کۆتایی پێ هی‌خراو ئە سەر دە‌ستی کە‌مال
تە‌تاتۆرک هە‌لۆ‌ه‌شێنرایە‌وه‌و ئە شۆینی وی دەو‌لە‌تێکی عە‌لمانی ئیعلان
کرا، بە‌ئێ ئە‌و دەو‌لەت و قە‌واره ئیسلامییه هەر چە‌ندە کە‌موکۆریی و
نە‌خۆشی و دە‌ردی زۆری تێدا پە‌یدا بوو بوون و ئە زۆر رۆ‌وه‌و ئە قورئان و
سۆنەت دوورکە‌وتبو‌وه‌و هەر ئە‌وه‌ش زە‌مینه‌ی رۆ‌خسێران و زە‌فەر پێ‌برا‌نی
ئە‌لایدن دوژمانە‌وه‌ بۆ خۆش کرد، بە‌لام ئە هە‌موو ئە‌و ما‌وه در یژە‌دا کە
سیژده سە‌ده زیاتر بوو، وە ئە هە‌موو قۆناغە‌کانی ئە‌مه‌وی و عە‌بباسی و
عوسمانیدا کە لادان و نە‌خۆشیە‌کان تێیاندا سە‌ریان هە‌ ئدا، مە‌ سە‌له‌ی
ئە‌یه‌ك دابرینی شە‌ریعت و سیاسەت یان دین و ژین، نە‌ك هەر بە‌ ک‌رده‌وه
پراکتیزە نە‌کرا، بگرە بە تیۆریش باسیکی جیددی ئی‌وه نە‌کرا!

له سونگه ی ئه وه وه که ټیکه لکیشنرانی شهریه ت و حکو مه ت و
پیکه وه په یوه ست بوون و له یه ک نه ترازیان شتیکی پوون و بی چهندو
چوون و مشتومر ه لنه گر بووه!

ننجا پاشانیش که دوا ی پروخیترانی ده ولته تی عو سمانی به سالیك
(علي عبدالرازق) ای میصری له و باره وه کتیبه که ی خوی: (الأ سلام
وأصول الحكم) ای نووسی، هه لویسته که ی ما یه ی نی گهرانی و په خ نه و
گله یی ټیکرای زانیانی ټیسلام بوو، وه سه ره نجام هه ر به و هویه شه وه له
ریزی زانیانی ته زهه ر (علماء الأزهر) وه ده ری نرا!!

وه له و کاته شه وه هه تا ئی ستا کتیبه که ی ناوبراو هه ر په خ نه ی
لیده گی ری به چاوی گومانو ییه وه ته ماشای ده کری و کتی بی له سه ر
ده نوو سرین!

له نورو کومپلایر په شان لیکنه لیکي
د ټولنیزو او سیاسي موضوعو په اړه
نن هه گډ مېر موخه اموال لیکنه لیکي

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابیر AliBapir

کتابي
راکړېدلني مه لکړي موندلای عا لي بابیر

راکړېدلني مه لکړي موندلای عا لي بابیر

(2) بناغه‌ی بیرۆکه‌ی له‌یه‌ک دابری‌نی شه‌ریعه‌ت و سیا‌سه‌ت له‌لایه‌ن عه‌لمانیه‌کانی نیو جیهانی ئیسلامیه‌وه‌ بریتیه‌ له‌ قیاس کردنی ئیسلام له‌سه‌ر نه‌صرانییه‌ت.

یه‌کی‌ک بۆ هه‌یه‌ پرسی:

باشه‌ مادام ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌ت و سروشتی ئیسلام و ژياننامه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ م‌ی‌ژووی سێ‌رده‌ سه‌ده‌یی ده‌وه‌تی ئیسلامی زۆر به‌روون و پاشکاو‌یی ده‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نن که‌ شه‌ریعه‌ت و سیا‌سه‌ت دوو شتی پیکه‌وه‌ په‌یوه‌ست و تیکه‌ه‌لکێشن و ناگونجی له‌یه‌ک دابری‌ن! ته‌دی ته‌و بیرۆکه‌یه‌ی له‌یه‌ک جیایی دین و ژین یان شه‌ریعه‌ت و حکومه‌ت چۆن و له‌ چیه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی هه‌ل‌داوه‌ په‌یدا‌بووه‌؟! له‌ وه‌لامدا ده‌لێن:

له‌ راستیدا ته‌و بیرۆکه‌یه‌ مه‌گه‌ر چۆن ته‌گه‌رنا ته‌نیا له‌لایه‌ن خه‌لکی عه‌لمانی دژ به‌ ئیسلام یان نه‌شاره‌زا به‌ ئیسلامه‌وه‌ خراوه‌ته‌ روو، ته‌مه‌ له‌ لایه‌ک و له‌ لایه‌کی دیکه‌شه‌وه‌ تاکه‌ بنه‌مای فیکری ته‌و بیرۆکه‌یه‌ بریتیه‌ له‌ قیاسکردنی ئیسلام له‌سه‌ر نه‌صرانییه‌ت، که‌ بیگومان ته‌وه‌ش شتیکی هه‌له‌یه‌و به‌ زاراوی زانایان (قیاس مع‌ ال‌فارق)ه‌، چونکه‌ ئیسلام و نه‌صرانییه‌ت له‌ زۆر رووه‌وه‌ له‌یه‌ک جیان، بۆ نمونه‌:

(1) ئیسلام خاوه‌نی (قورئان)ه‌ که‌ دوا‌یین کتییی خوایه‌ بۆ مرۆفا‌یه‌تی و تاکه‌ کتیییکی خواشه‌ که‌ به‌ ساغ و سه‌لامه‌تی و ده‌ستکاری نه‌کراوی

ماوەتەوه، بەلام نەصرانییەت خاوەنی چوار ئینجیلەکانی: (متەقا، مەرکیس، لوقا، یوحەننا) و چەند نامە یەکی (پۆلّس) و کە سانی دیکە یە کە قسە ی چەند کە سیکن و ئە شێوە ی بە سەرھات و ژیاننامە و شتی ئاوادان و هیچ پەیوەندی یان بە وەحی خواوە نیە!

(2) ئیسلام بەرنامە (شریعة) یەکی هە یە کە پرە ئە یاسا و پرسی جۆراو جۆری سیاسی و ئابووری و کۆمەلایەتی و جەنگ و ئاشتی و ... هتد. بۆ ریکخستنی ژیان و گۆزەرائی تاک و خێزان و کۆمەلگا و دەوڵەت، بەلام چوار⁽²⁾ بەناو ئینجیلەکانی نەصرانییەت یینجگە ئە هەندیک با بەت مەسەلە ی رووحی و ئەخلاقی چی دیکە یان تێدانیە، وەك شەریعەت و بەرنامە ی ژیان.

(3) ئە ئیسلامدا = سولمانان هەمویان وەك یەك و یەك سانی ئە بەرامبەر بەرپۆوە بردنی شەریعەتدا و هەرچەندە ریزی تایبەتی ئە زاناو پسپۆرائی شەریعەت گیراوە، بەلام نەکران بە چین و دەزگا (طبقة و مؤسسة) یەکی تایبەت کە خاوەنی کۆمەلێک تایبەتمەندی و ئیمتیاز بێ، بەلام ئە نەصرانییەتدا چینی پیاوانی ئاین (طبقة رجال الدین) هە یە کە پیتی دەگوتری (ئەکلیرۆس) و کۆمەلێک ئیمتیازی جۆراو جۆری هەن و خۆیان بە نوێخەری خوا دادەن و بەناوی خواوە پسوولە ی ئینخۆشبوون (صك الغفران) دەدەن بە گوناھکاران و ... هتد!!

(2) چونکە خوا فرموویەتی (ئینجیل) یکم بۆ عیسا (علیه السلام) ناردووە نەك چوار و زیاتریش!!

4) ئیسلام هیچ شتیکی تیدانیه نه له عه قیدهو نه له شه ریه تدا که له گه ل عه قل و زانیاری و واقعیدا ناکۆک و نه گونجاو ب ییت، به لام نه صرانییه ت کۆمه لێکی زۆر شتی پووچ و نه فسانه یی و له گه ل عه قل و واقع و زانیاریدا دژر ناکۆکی تیدایه بۆ نمونه:

أ- خوا (سبحانه و تعالی) به سی زانین که: (خوا، کور، گیانی پیرۆزن) ان! وه ک خوا فهرمویه تی:

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ...﴾ (المائدة-73)

ب- عیسا (علیه السلام) به کوری خوا زانین، وه ک خوا (عزوجل) له به ریه رچدانده یان دا فهرمویه تی: ﴿إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَّكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ...﴾ (المائدة-171)

ج- برۆا بوون به وهی که عیسا (علیه السلام) بۆیه له سیداره (خاچ) دراهه تا کو بیته مایه ی سرینه وهی گوناھی گوناھ چاران و بۆته به لاگیره وه قوچی قوریانی بۆیان!

د- برۆا بوون به وهی که ئەو نان (خبزا)ی له چه ژنی فه صح (عید الفصح) دا ده خوری و ئەو شه راب (خمرا)ی ده خوریتده وه ئەو گوشتی جه سته ی عیسا و خوینه که یه تی !!

5) سیسته می تیۆکراسی (الشیوقراسیه) که به حوکمی دینی نا براره، له ژیر سایه ی شوومی دینی شیۆیتراوی عیسا (نه صرانیه ت) دا له

ئەوروپا سەری هەڵداو هیچ پەيوەندییەکی بە جیهانی ئیسلامییەوه نیە، چونکە ئە کۆمەڵگایە کدا کە دینە کەیان پا پەو قە شەو حوکمرانەکان بە سێبەری خواو وەکیلی خوا دەزانن، زەمییە خەیی سەر هەڵدانی ئەو جۆرە سیستمە رەخسارە، بەلام ئە کۆمەڵگایەکی ئیسلامیییدا کە حوکمران لەلایەن خەڵکەوه هەڵدەبژیرێ⁽³⁾ و بەیعدەتی پێ دەدرێ⁽⁴⁾ و پاشان ئە سەری پێویست دەکری کە بە شەریعەتەوه پابەند بیت⁽⁵⁾ وە بابای حوکمران خۆی بە وەکیل و جیگری خەڵک و کۆمەڵگا دەزانی، و دەزانی کە شەریعیەت پێدرانی و شەریعیەت لێ ستێرانەوهی بە دەست خەڵکە، وە کە خەلیفەیی یە کەم (ابوبکر الصديق) -خوا لێی رازی بێ- ئە یە کەمین و تاری دواي هەڵبژیران و بەیعدەت پێکرانیدا گوتوویەتی: (قد وليت عليكم ولست بخيركم فان احسنت فاعينوني وان اسأت فقوموني اطيعوني ما اطعت الله ورسوله فيكم فان عصيت الله ورسوله فلا طاعة لي عليكم ..) (١١) واتە: (بە سەرتانەوه کراومە سەر پەرشتیار و بەرپرس بەلام چاکترینتان نیە، هەروکات چاکم کرد یارمەتیم بدەن وە ئە گەر خراپم کرد راستم بکەنەوه، و فەرمانبەریم بە کەن ئەکو من فەرمانبەریی خواو

(3) ﴿وامرهم شوری بينهم﴾ الشوری-38-

(4) ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله...﴿ الفتح-10-

(5) ثم جعلناك على شريعة من الانر فاكملها...﴿ الجاثية-18-

(6) بروانه: (تاریخ الخلفاء) لاسیوطی، صحیفه -69- وه (الامامة والسياسة) لابن قتية

ج 1 صحیفه-28-

پێنخەمبەرە‌که‌ی بکه‌م، بە‌لام که سەرپێچیم ئێیان کرد گۆی را‌یه‌لی
بۆ‌کرانم له‌سەر‌تان پێ‌ویست نیه‌..)

به‌ئێ: له‌ کۆمه‌‌لگه‌یه‌کی ئا‌وا‌دا مادام به‌ شە‌ریعه‌‌ته‌وه‌ پابه‌‌ندبن □
زه‌‌مینه‌‌ی سەر‌هه‌‌لدانی ئه‌و چۆ‌ره‌‌ سه‌‌سته‌‌مه‌‌ ره‌‌خ سا‌و نه‌‌یه‌. چونکه
شە‌‌ریعه‌‌ت سایه‌‌و سەر‌وه‌‌ری هه‌‌موو لایه‌‌که‌‌و کۆ‌مه‌‌لگاش هه‌‌مووی له‌
به‌‌رانبەر شە‌‌ریعه‌‌ت و یاسا‌کانیدا یه‌‌کسانن به‌‌گه‌‌وره‌‌و به‌‌‌چووک و در‌شت و
ورده‌‌وه‌.

وه‌ له‌ در‌یژه‌‌ی ته‌‌مه‌‌نی ده‌‌وله‌‌تی ئی‌ سلامییدا هه‌‌ر چە‌‌نده‌‌ که‌‌موکۆری
زۆری تێ‌دا په‌‌یدا‌بوونه‌‌ به‌‌لام:

ده‌‌سه‌‌لاتی جێ‌به‌‌جێ‌کردن (السلطة التنفيذية) هیچ کاتی‌ک نه‌‌یتوانیوه‌‌-
مه‌‌گه‌‌ر به‌‌ ده‌‌گه‌‌من- که‌‌ ده‌‌ست وه‌‌ر‌ب‌داته‌‌ کارو‌باری هه‌‌ردووک ده‌‌سه‌‌لاتی
یاسا‌دانان و داد‌وه‌‌ریی (السلطة التشريعية والسلطة القضائية) به‌‌‌لکو‌‌ تا
را‌ده‌‌یه‌‌کی زۆ‌ر ئه‌‌و دوو ده‌‌سه‌‌لاته‌‌ به‌‌ سه‌‌ربه‌‌خۆیی به‌‌ده‌‌ ست زانا‌یا نه‌‌وه‌
ما‌ونه‌‌ته‌‌وه‌، له‌‌ حال‌یک‌دا که‌‌ له‌‌ ده‌‌وله‌‌تانی رۆ‌ژ‌ئا‌وای نه‌‌صرانییدا هه‌‌ر‌کام له‌
سێ‌کو‌چکه‌‌ی شوومی (پاپا، پاد‌شا، ده‌‌ره‌‌ به‌‌گ) هه‌‌ر سێ‌ک ده‌‌سه‌‌لاتی:
جێ‌به‌‌جێ‌کردن و یاسا‌دانان و داد‌وه‌‌ریی یان له‌‌ده‌‌ ستی خۆ‌یا نه‌‌دا کورت
هه‌‌‌ئێ‌نا‌بوو!

(3) دیاری نه کرانی میکانیزمی وردی دهوله تداریی و حوکمرانیی نه ئیسلامدا حیکمه تی گه وره ی تیڤدایه :

گه ئیک جار ان نه یارانی ئیسلام و تهوژمی ئیسلامی مه سه له ی دیاری نه کرانی چۆنیه تی پیکهینانی ک یان و قهواره ی سیا سی و میکانز مه تهفصیلییه کانی ده که نه به لگه ی نه داریی ئیسلام له رووی سیا سیه وه! به لām له راستیدا نه ک هه ر وانیه بگره به پیچه وانه شه وه یه . بابزانی چۆن؟! له سۆنگه ی تهووه که خوی کار به جی و په نهانبین کۆتا به رنا مه ی بئ هه له و په له ی خوی به پیغه مبه ری کۆتایی (حمد) دا ﷺ بۆ تیڤ کرای به شه ر نارده هه تا ژبیانی مرۆف له سه ر زه ی کۆتایی پی دی، بۆیه خوی به به زه یی (سبحانه و تعالی) هه موو ته و لایه ن و بوارانه ی ژبیانی ئی نه سان که زیاتر به رووح و ماهیه تیه و په یوه ستن و ناگۆرین یان که متر وایه گۆرانیان به سه ر دایه ت وه ک: ئیمان و عه قیده و عی هاده ت و ئه خلاق و ئا کار و بنیاتنانی خیزان، کۆمه ئیک یاسای وردو ته فصیلی بۆ دا ناو و نوخته یان تیڤا خراونه سه ر پیت. به لām ته و لایه ن بوارانه ی دیکه ی ژبیان و گۆزه ران که گۆرانیان به سه ر دادی و زیاتر په یوه ستن به جهسته و رواله ت و دیوی ماده ی ژبیانه وه وه ک: سیاسه ت و ئابووری و جهنگ و ئاشتی، خوی زاناو شه رزا به وه نده وازی هیناوه که کۆمه ئیک بنه ماو هیللی گشتییان بۆ دابنی که چوارچیوه و بازنه یه کی فراوانیان بۆ دیاری ب ککات و چه ندان ناوچه ی بۆشایی (مناطق الفراغ) یش به یلیته وه!

دیاره حیکمه ت و نه یینی ته و مه سه له یه ش زۆر روونه ته ویش ته وه یه که

خوای کاربه‌جی نه‌یویستوه‌ بۆ ئەو لایەن و بوارانە‌ی ژیان و گۆزە‌ران کە گۆ‌ر‌ان و پەرە‌ستاندن (تە‌غ‌ی‌رو تە‌ط‌ور) زۆ‌ر روو‌یان تە‌ی‌دە‌کات کۆ‌مه‌ لێ یاسایە‌ک دیاری بکات کە دوایی ببنە‌ قالد و چوار چێ‌وه‌یه‌کی تە‌نگ و نه‌گونجاو لێ‌گە‌ڵ قۆ‌ناغە‌کانی ژیان و گۆزە‌رانی کۆ‌مه‌‌ل‌گادا.

چونکە ئە‌گەر هات‌باو شە‌ریعە‌ت ئە‌و لایەن و بوارانە‌شدا وە‌ک لایەن و بوارە‌کانی عە‌قیدە‌و عیبادە‌ت و ئە‌خلاق و خێ‌زان نوختە‌ی خست‌بایە‌ سەر پیت و ورده‌کارییه‌کانی باس‌کرد‌بایە‌، یان دە‌بوو بە‌‌گۆ‌یرە‌ی ئاستی ئە‌وسای کۆ‌مه‌‌ل‌گا‌کان دیاری کرد‌بایە‌ کە‌ بێ‌گومان لێ‌ بە‌ر سادە‌یی و سە‌ک‌اریی ئە‌گە‌ڵ قۆ‌ناغە‌کانی دیکە‌ی ژیان‌ی بە‌‌شە‌ردا نە‌دە‌گونجا! یان دە‌بوو بە‌ پ‌ی‌ی دوا‌قۆ‌ناغی گە‌شە‌سە‌ندووی ژیان‌ی بە‌‌شەر بووایە‌ کە‌ دیارە‌ ئە‌و‌کاتە‌ش بۆ قۆ‌ناغە‌کانی پ‌ی‌ش‌تر نە‌دە‌گونجاو نە‌دە‌بوو. واتە: ئە‌گەر بە‌‌گۆ‌یرە‌ی قۆ‌ناغ و هە‌لومە‌رجی دابە‌زینی قورئان بووایە‌، دوایی بۆ قۆ‌نا غە‌کانی دێ‌ کە‌ی دا‌هاتوو تە‌نگ (ضیق) دەر‌دە‌ چوو، وە‌ ئە‌گەر بە‌‌گۆ‌یرە‌ی دوا‌قۆ‌ناغی گە‌شە‌کردنی ژیان و گۆزە‌رانی بە‌‌شەر بووایە‌ بۆ قۆ‌ناغە‌کانی پ‌ی‌ش‌ خۆی ف‌ش‌وفۆ‌ل (فضاض) دە‌بوو!

بە‌لام لێ‌‌ره‌دا نابێ‌ هیچ کە‌س واب‌زانێ‌ کە‌ ئە‌ی‌ س‌لام وە‌ک چۆ‌ن ورده‌کارییه‌‌کان (ت‌ف‌اصیل)ی چۆ‌نیە‌تی پ‌ی‌که‌ی‌نانی دە‌و‌لە‌ت و حکو‌مە‌تی باس نە‌کردووە‌، ئە‌و ب‌نە‌ماو پ‌ایە‌ ب‌نە‌رە‌تییانە‌شی باس نە‌کردوون کە‌ هێ‌ڵە‌‌گشتییە‌‌کان و چوارچێ‌وه‌ی دە‌و‌لە‌ت و حکو‌مە‌ت پ‌ێ‌ک دە‌هێ‌نن، بە‌‌ل‌کو ئە‌و ر‌وه‌وه‌ کۆ‌مه‌‌ل‌ێ‌ک شتی باس کردووە‌ کە‌ بە‌‌ب‌ناغە‌ی س‌ی‌اسە‌ت و ح‌وک‌م‌ی ئی‌س‌لامی دادە‌ن‌ری‌ن و ئە‌ دا‌هاتوودا ئاما‌ژە‌یان پ‌ی‌ دە‌کە‌ین.

**(4) پابەندبوونی حکوومەت بە شەریعەتەووە سەرنەگێژی شتێ بۆ
وشکی (جمود)، چونکە ئەسڵ ئە مامەڵەکان (المعاملات) دا
رەوایی و دەستکراوەیییە :**

کەسانیکە ئە ئیسلام نەشارەزا یان خۆگێلکەر ئە نەیارانی ئیسلام و
تەوژمی ئیسلامی، هەركات گۆییبستی و شەدی: شەریعەت و حکوومەتی
ئیسلامی و دەولەتی ئیسلامی، بوون، یە کسەر تۆمەتی دۆگما بوون و
وەستان و (جمود) دەکەنە بێیانوی رەفرکردنی پابەندی کۆمەڵگا و
حکومەت بە شەریعەتەووە! بۆیە بۆ رەواندەنەوی تەمی ئەو گومان و
تۆمەتە دەئێم:

ياساکانی ئیسلام بە گشتی بەسەر سێ تەووەرددا داوەش دەبن:

أ- جیهانیینی و ئیمان و عەقیدە.

ب- عیبادەت و ئەخلاق .

ج- هەڵسوکەوتەکان (المعاملات) .

جا هەرچی تەووەری یە کەم و دوووەمن وەک پێشتریش باسمان کرد ئەو
ئیسلام نوختەیی تیایاندا خستۆتە سەر پیت و وردو درشتیانێ خستۆتەروو،
بەلام تەووەری سییەم (هەڵسوکەوتەکان) کە دیارە جوکم و سیاسەتیش
جوړیکە ئە جوړەکانی بەلکو گرنگترین جوړیەتی، ئەو ئیسلام تەنیا
بە ئەمە سەرەکییەکان و هیڵە گشتییەکانی خستوونەروو بەلام
ورەکارییەکان (تفصیل)ی بە بۆشایی بەجێ هێشتووە بۆ گۆران و
پەرەستاندەنەکانی ژیان و گۆزەران تاکو خەڵکی بە گۆیەری

پیداواییسته کانیان کۆشش (اجتهاد) یان بۆ بکهن.
کهواته:

له کاتی کدا که شه ریعت له بواری جیهانیی و ئیمان و عه ق ییده و عیبادت و ئەخلاق و خیزاندا کاریکی کردوه که مرۆف ئەرکی کۆ شش کردن و خۆماندووکردنی له کۆل بکهوی، له بواری هه ئسو که وه کاندا به پیچەوانه وه کاریکی کردوه که به جیددی خەم بخوات و کۆ شش بکات تاکو ورده کاریه کانی ئەو بواره له چوارچێوه ی فراوانی شه ریعت و بنه ما سه ره کیه کانی دا دیاری بکات.

هه ریۆیه ش زانیانی ئیسلام ئەو بواره دا بنچینه یه کی شه رعییان داناوه که ده ئی: (الأصل في العبادات الحظر والأصل في المعاملات الإباحة) واته: (له بواری خواپه رستییه کان دا بناغه ری ئی گیرانه و له بواری هه ئسو که وه کانی شدا بناغه ری پیدرا نه).
به کورتی:

ئیسلام له بواری هه ئ سو که ته کاندا □ که با به تی ده و ئه قداریی و هوکمرانیی گرن گرتین به شیه تی- ری ئی له به رده م ئینساندا ئاوه لا کردوه و به ته وای دهستی کردۆته وه که چۆن داد گه ربی ده چه سپی و، به رژه وه ندی دا بین ده بی ئاوا بکات، وه ک دوا یی زیاتر تیشک ده خه ی نه سه ر ئەو بابته. بۆیه پابه نندیی حکومه ت به شه ریعت وه ته نه ها ئەوه یه که رووح و هه ناوی بۆ په یداده کات و له لادان و خلیسکان ده ییاریزی، ئە گه ر نا ری هیچ شتیکی چاک و سو به خشی بۆ خه ئک و گو مه لگا ئی ناگری، وه ک میژووی (1300) سا له ی ده و ئه تی ئیسلامی سه ماندوویه تی!

(5) دهستوو و یاسای دهولته تی کی ■ سوئمان پیو سته تا که سه رچاوه که ی شه ریه ته تی :

بینگومان هه بوونی دهستوو یان یاسای بنه رته تی (القانون الأساسي) وه که له هه ندیک شوینان وای ناوده بن، شتیکی پیو سته بو هه ر دهولته و قهواره یه کی سیا سی، چونکه ده ستوو هی له گ شتی و به ما سه ره کییه کانی به رپوه چوونی دهولته تی تیدا دیاری ده کرین و چو نیه تی په یوه ندی و هار کاری نه یوان هه رکه سیک ده سه لاتی: یا سادانان و جی به جی کردن و دادوهر یی (الت شریع والتنف یذ والقه ضاء) و سنووری هه رکامیانی تیدا دیاری ده کری و... هتد.

شایانی باسی شه یه که مین دهستووری نووسراوه له میثووی به شه ردا به دانپیدا هی تانی میثووزانان ئه و ده ستووره یه که پیغم به ر ﷺ بو به رپوه بردنی دهولته تی ئیسلامی مه دینه داینا، که به (الصحیفة) یان (الوثیقة) ناسراوه له چل و شه ش ماده پیک هاته، ئه جا دیاره که حالته تی ئاسایی و شه رعی خه لکیکی م سوئمانی وه که ع یراق یان کوردستان، ئه وه یه که هه م دهستوو و یاسای بنه رته تی (القانون الأساسي) کیان و قهواره سیاسییه که ی و هه م یاساکانی، هه لقولاوی یه که تا که چاوگ بن، که شه ریه ته تی بی خه وش ی خوای دادگه رو کار به جی یه، چونکه: مسوئمانبوونی تاک و کۆمه ل به بی پایه ندی به ئیسلامه وه هیچ واتاو

نیوه رۆکیکی نابیی! ئاخر مسوئلمان (مسلم) که سیکه بۆ خوا (ت جارك و تعالی) ملکه چ بیت و ملکه چیش بۆ خوا به پابه ندی به ئیسلامه وه ده بی ئه وه ئیسلامه ی که خوا به بهرنامه ی ژین بۆی په سند کردوین ﴿وَرَضِیتُ لَکُمُ الْإِسْلَامَ دِینًا...﴾ (المائدة-3) وه ههوائی پیداوین که جگه لهوی شوینکه وتنی هیچ بهرنامه و ئایینیکی دیکه مان لێ قبول ناکات:

﴿وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِینًا فَلَنْ يَغْلِبَ حِلَّ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ (ال عمران-85)، دیاره به دیلی پابه ندیش به شه ریه تی خواوه

که له قورئان و سونه تدا بهرجه سته یه - شوینکه وتنی ههوا و ئاره زووی نه زانانه و جیگره وه ی حوکم و بهرنامه ی خواش ته دنیا حوکمی نه فامانه، وه ک خوی زانا و شاره زا فهرموویه تی: ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (الجملة-18) ﴿أَفَلَمْ يَكْمُ الْجَاهِلِيَّةِ يَنْفُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ (المائدة-50) که واته:

دروست نیه ده ستوو روو یا سای ده و له تیکمی م سوئمان بیج گه له شه ریه تی ئیسلام له هیچ سه رچاوه یه کی دیکه وه هه لبقولئ، هه ربۆیه ش ته وه ی که له ده ستوو ری ئی ستای هه یهراقدا هه اتوه که ده لئ (7):

(شه ریه تی ئیسلامی سه رچاوه یه کی سه ره کی یاسا دانانه ..)

(7) ده قی ئه و قسه یه که له ماده ی (2) برگه ی یه که مدا هاتوه ئاوا یه (ئیسلام ئایینی فهرمی ده وه له ته و سه ر چاوه یه کی به نه په تی یه بۆ یا سا دا نان) به روا نه: په شتوو سی ده ستوو ری عیراق، به شی یه که م، سه ره ئا بنچینه یی یه کان، لاپه ره-6-

مه گهر به ته ئویل کردنه وه ته گهرنا هه له یه و را بست نه یه ، چونکه پیوسته شه ریه ت تاکه چا وگی ده ستوو رو ته نیا سه ر چا وه ی یا یسا دانان (تشریع) یش بی ت، ته و جار ئیسلام کردنه ئایین و به رنامه ی ژین و شوین شه ریه ت که و تن، دیته دی!

مه به ستیش له و ته ئویل کردنه ته وه یه که بگوتری:

مه به ست له ر یستهی: (ئید سلام ... سه ر چا وه یه کی بنه رته یه یه بو یاسا دانان) ته وه یه که وه ک ته سل و بنا غه ئید سلام و شه ریه ته که ی بنه رته ی یاسا دانانه وه ک شتی لا وه کی و (فرعی) یش سوود له شتی دیکه ش وه رده گیرئ، دیاره هیچ کاتی کش دروست نیه لق (فرع) له گه ل بنه رته (اصل) دا تیکبگیرین!

ئنجا بۆیه ش دروست و ره وانیه که هیچ سه چا وه یه کی دی که بکری ته ها وه به شی ئیسلام و شه ریه ت، له بواری یاسا داناندا، چونکه ته نها خوا به په روه رد گار و په رستار و یاسا دانهر (اَلرَّبُّ وَالْاَلِهَ وَالْحَاکِم) زانین، بنا غه ی مسو لمانه تییه و ته و راستییه مه زنه چه ندان ئایه تی به پ یزی کتیبی خوا (سبحانه و تعالی) زۆر به روونی و راشکاویی خستوو یانه ته روو، بۆ نمونه:

یه ک- ﴿قُلْ اَغْنِيَ اللّٰهُ اَنْفِيَ رَبِّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ۝۹۰﴾ (الانعام-164)

واته: ﴿تایا جگه له خوا په روه رد گاریکی دیکه بخوازم له حالیکدا که ته و په روه رد گار □ خاوه ن و مشور خو رو سه روه ر- ی هه موو شتی که؟!﴾.

دوو- ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ...﴾ (محمد-19)

واته: ﴿دهجا بزانه کهوا جگه له خوا هیچ پهستراوی دیکه نین﴾ واته: بيجگه له خوا هیچ کهس و هیچ شتيك شاير ستهى پهر بستان نهيه، پهسترانيش ههرکام له - خوشويستن و به گهوره گرتن و فهرمانبهريى بو کردن و شهرم لیکردن و لیترسان - دهگریته خوئ.

سى- ﴿إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ (يوسف-40)

واته: ﴿حوکم تهنيا هی خوايه، فهرمانی کرده که جگه لهو نه پهستن، تائه وهیه ئایینی راست...﴾ جا دیاره که تهنیا کاتیك بهس خوا به پهروهر دگارو خواهن وسهروهر دهگری، که ئاین وشهریعتی خوا له ههموو روویکهوه پهپهرویی لى ب کرى و بکریته بهرنا هدی ریکخهري ژيان و گوزه ران به ههموو بواره کانییه وه. ههروه ها بهس کاتیك خوا به تهنیا دهپهستری که تاك و کوهمدل وه چون نه شانده دروشمه کانی خواپهستری (شعائر العبادة) هه تهنیا پیشکه شی خوا دهکات و بهشی کهسی دیکه بیان تی ناخات، بهرنا هه کانی زی خندهگی (شرائع الحياه) يش تهنیا له خواو شهریه ته که یه وه ورده گری و ژيانی تاکیی و خیزانی و کوهمه لى له ههموو بواره کانی: سیا سهدت و ئابووری و کوهمه لایه تی وجهنگ و ئاشتی و ئه خلاقیی و .. هتددا به پیی یاسا کانی شهریه ت ریک دهخات.

(8) وهك : نوپژ، روژوو، زهکات، هج، زیکر، دووعا، نهز، سهپرین،... هتد.

دیسان تەنھا کاتیەک بەس خوا بە یاسادانەر (حاکم، مَشْرَع) دادە نری، کە بۆ ریکخستنی سەرجه‌م لایە نەکانی ژ یان و گۆزەران پەرس بە شەریعەتی خوا بکری و پابەندی بە یاسا و بڕیارەکانییەوه بکری و گوێی بۆ بگیری و فەرمانبەری بۆ بکری.

تەگەرنا پێم نائیی کەسیک: کە ئە بەرپۆەبردن و ریکخستنی ژ یان و گۆزەرانسی تاک و خێزانی و کۆمەڵییدا یان بە یە کجاری ئایین و شەریعەتی بێ هەڵەوپەڵە خوا پشت گوێ دەخات، یان حە ساییکی لام سەلایی بۆ دەکات و ریکچکەو بیردۆزە کانی ئە گەڵ تێ کەڵ دە کات و دەیهێنیتە ریزی بەرنامەو بیردۆزە هەلقوللەوه‌کانی بیرو زەینی مرۆف و بۆ ئیدارەکردنی خەلک و ولات پشک و بەشیکی گچکە یان گەورە پێ دەدات! چۆن دەتوانی خۆی بە خوا بەیە کگر (مُوحَد) دابخی و وا خەیاڵ بکات کە مسوڵمانەو تەنھا خوا بە پەرورەدگار و پەرستراو و یاسادانەر دەزانی!!؟

ئەنجا ئەوه هەمووی بەنسبەت دەستووری عیراقەوه کە تا راددە یەک کاری تەواوبوو، بەلام بۆ پرۆژی دەستووری کوردستان و پێگە ی ئیسلام و شەریعەتە کە ی ئە نێویدا ئەوه بێگو مان قسەوبا سی زۆرو زەوه‌ند هەڵدەگری و هەڵەوپەڵەو ناتەواویی زۆری تێدا یە کە من هەول دەدەم بە خیرایی و ئە چەند خالێکی کورتدا ئاماژەیان پێ بکەم:

1- جارێ بەرلە هەمووشتیک ئەو پرۆژە یە دا باسی (ئایینی فەرمی)

نه کراوه که ده بی ئیسلام بی، له حالێک دا که له ده ستووری عیراق و له سه ره تای بر گه ی یه که می ماده دی دو وه مدا گو تراوه: (ئیسلام تایینی فره می ده و له ته...!)

ئنجا ئه وه له کاتی کش دایه که زۆرینه ی (أغلبه یه) = سو لمانان له سه ر ئاستی کوردستان زیاتره له زۆرینه یان له سه ر ئاستی عیراق! ئنجا نه گه ر ئه وه ش بکری ته بیانو و: مادام کوردستان هه ری می کی فیدرا له له کیان و ده و له تی عیراق، که واته ده ستووری عیراق کوردستانیش ده گری ته وه تایی نه فره می یه که ی که ئی سلامه هی هه موو خه لکی عیراقه! ده ئین ئه وه بیانو و و پاساوی کی بی جی یه، چونکه ئه و حال ته سه ر جه م ماده دو بر گه کانی دی که ی ده ستووریش ده گری ته وه، ئه دی بۆ چی بۆ ئه و ماده دو بر گانه ی دیکه ش هه مان ڕ چه ره چا و نه کرا وه به وه نه ده واز نه هه تر اوه که له ده ستووری عیراقدا هاتوون، به لکو هه موویان و بگره هه ندیکیان روونتر و چاکتریش له پرۆژه ده ستووره که ی هه ری م دا تو مار کرا ون؟!)

تایا هه ر به قسه و بانگه شه خو له خه لکی به مسو لمانتر و دی خدار زانی، دادمان ده دات چ بۆ ده یار چ بۆ دوا پرۆژیش؟! ئه دی نا بی مسو لمانتر بو نه که مان له ده ستووره که ماندا ره نگیدا ته وه؟! که به داخه و ئیستا به پی چه وان وه یه و ئه و ی پرۆژه که که م تر مسو لمانه تی گه له که مان پی شان ده دات! ئاشکرا شه که له مه دانی قسه و با سیاندا

قەسە یی بە لێگەو دە لیل هیچکەس فل سێکی پێ نادات، خواش
(عزوجل) فەرموویەتی:

﴿قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (النمل-64)

واتە: ﴿بلی "ئەگەر راست دەکەن بە لێگە کەتان بێنن!"﴾.

2- ئە حائیکدا ئە دەستووری عێراقدا ئە ماددە ی (2) دا باسی ئیسلام و
ڕۆژی شەریعت کراوە، ئە پرۆژە ی دەستووری هەرێم دا ئەو مەسە لە یە
خراوە تە ماددە ی (7) هەو بیگو مان ریزبە ندیی (ترتیب) ی
ماددە کانیش ئە گرنگترەو بۆ گرنگ چوونیان تێدا رە چار کراوە،
کەواتە هەر لە رێو دیارە کە بایەخ پێدانی پرۆژە دە ستوورە کە ی بە
ئیسلام هەرێم زۆر کە مترە لە هی دە ستووری عێراق، هەر چەندە
خۆشان بە مسوڵمانتر دە زانین!

3- ئێستاش با سەرغی ماددە ی (7) بە دین کە تەرخان کراوە بۆ یاری
کردنی پێگە ی ئیسلام و شەریعتە کە ی ئەو پرۆژە یە دا کە دەو ی ستی
بکریته دە ستووری هەرێمی کوردستان:

(ئەم دە ستوورە جەخت لە سەر ناسنامە ی مسوڵمانیتی زۆرینە ی گەلی
کوردستان دە کات و بە خە ماکانی شەریعتی ئیسلام یە کێکن ئە
سەرچاوە کانی یاسادانان، هەروەها تەواوی مافە ئایینیە کانی مەسیحی و
تێزیدی و هی دیکە ئە ئازادیی باوەرو پێیادە کردنی ئاین دە ستەبەر
دە کات) (ش).

(9) پرۆژە ی دە ستووری هەرێمی کوردستان عێراق، لاپەرە- 9 -

ئهم ره‌خنده‌و تی‌بینی یانه‌ش له‌سهر ئهم مادده‌ی ده‌وته ده‌خه‌ینه‌روو؛
 أ/ گوتراوه: (ئهم ده‌ستوره جه‌خت له سهر نا بینامه‌ی = سوڵمانی‌تی
 زۆرینه‌ی گه‌لی کوردستان ده‌کات). به‌لام له ده‌ستووری عی‌را قدا
 گوتراوه: (ئهم ده‌ستوره پارێزگاری لیک‌کردنی ناسنامه‌ی سوڵمانی‌تی
 بو زۆرینه‌ی خه‌لکی عی‌راق مسۆگهر ده‌کات □ ی‌ضمن هذا الد ستور
 الحفاظ على الهوية الاسلامية لغالبية الشعب العراقي).

ئاشکراشه که وشه‌ی (جه‌ختی له‌سهر ده‌کات - یۆکد) ماناکه‌ی بی
 هیزتره له وشه‌ی (مسۆگهر ده‌کات - ی‌ضمن)!!

چونکه جه‌خت کردنه‌وه تهنها په‌یوه‌ندی به ئی ستاوه هه‌یه وه‌ک
 واقعی‌ک، به‌لام مسۆگهر کردن ئیستاو داهاتووش ده‌گریته‌وه‌و روو حی
 به‌رپرسیاری‌تی‌شی له به‌ران‌به‌ر ئیسلام و سوڵمانه‌تیدا زیاتر تی‌دایه!
 ب/ گوتراوه: (بنه‌ماکانی شه‌ریعه‌تی ئی سلام په‌کیکن له‌سهر چاوه
 سه‌ره‌کیه‌کانی یاسادانان).

جا ئیمه پێشتر باسی ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌مان کردو ئی‌ره دوو به‌ره‌ی
 ناکه‌ینه‌وه، به‌لام ئه‌وه‌نده ده‌لین: که ئایا سه‌ر چاوه‌کانی دی که‌ی
 یاسادانان جگه له شه‌ریعه‌تی ئیسلامیی چین و چهندن؟! ئایا ده‌کرێ
 تۆ له ده‌ستوره‌که‌تا تهنها په‌کیکن له سه‌رچاوه‌کانی یاسادانان به
 خه‌لک بلی‌ی و نه‌زانن سه‌رچاوه‌کانی دیکه‌ت چین؟!
 پاشان ده‌لین:

ئه گهر به راوردێك له زێوان ■ ستووری عێراق و پروژه كهی دهستووری ههڕێمدا بکهین زۆر به پروونی دهرده کهوی □ که به پێی تهو پروژه یه - جاریکی دیکهش له مسوڵمانیتیدا ده که وینه دواي خه لکی دیکه وه نهك وهك ئیددیعا ده کهین پێشیان بکهوین! چونکه دهستووری عێراق له برگه یه که می مادهی (2) دا ده ئی:

(ئید سلام ئایینی فهرمی ده و له تهو سهر چاوه یه کی سهره کی یاسادانانه □ الأسلام دین الدولة الرسمي وهو مصدر أساس للشریع). به لām له پروژه كهی ههڕێمدا له جیاتئ ئیسلام، باسی (به خه ماکانئ شه ریهت) کراوه، دیاره سهرچاوه بوونی ئیسلامیش زۆر به ییوازه له سهرچاوه بوونی (بنه ماکانئ شه ریهت) چونکه ئیسلام له قورئان و سوننه تدا به رجه سته یه به لām بنه ماکان ده گوئجئ مشتمو ریان له سهر بکرئ که چهن دن و چۆن، به پێچه وانه ی ده قه کانئ شه ریهت وه به تاییهت ئایه ته کانئ قورئان که مسوڵمانان له سهر پیتیکئ کیشه یان نیه!!

ج/ له پروژه دهستووری ههڕێمدا باسی تهوه نه کراوه که نابجئ هیچ یاسایهك ده ربجئ له گه ل یا سا (ح کم) نه گۆرو چه سپاوه کانئ ئیسلامدا دژ بوه ستن، به لām له ده ستووری عێراقدا ته وهش به راشکاوی هاتهو: (نابجئ یاسایهك ده ربجئ که له گه ل حوکه نه گۆره کانئ ئیسلام نا کوک بیت □ لایحوز سن قانون يتعارض مع ثوابت احکام الأسلام). که دیاره ته مهش ههنگاو یکی دی که ی به ره و دواو به جیمانه له خه لکی دیکه له بواری مسوڵمانه تیدا!

دیاره تهوه پرۆژه دهستورهی هه‌ریم که‌لین وکونی دیکه‌شی زۆرن⁽¹⁰⁾ و
لێره‌دا ده‌رفه‌تی خسته‌نهرۆی هه‌موویانمان نه‌یه‌و خه‌لکی‌کش قه‌سه‌و
باسیان له‌ باره‌وه‌ کردوون و ده‌که‌ن.

(10) بۆ نمونه: له‌ بڕگه‌ی (شه‌شه‌م) ی مادده‌ی (67) دا هاته‌وه‌:

(پێگه‌ به‌ پارت و رێک خراو و کۆمه‌ له‌ و تاکه‌که‌ سیش ناسریت له‌ پێ‌ناو به‌دییه‌نانی
ده‌سه‌کوتی پارتیه‌تی یان هه‌لبژاردن یان شتی دیکه‌، ئایین یان به‌شیک له‌ نێوهرۆکی
کتیبه‌ پیرۆزه‌کانی، یان رێپه‌سمیکی ئایینی وه‌ک شیوازیك بۆ که‌مکردنه‌وه‌ له‌ پێگه‌ی
سیاسی یان کۆمه‌لایه‌تی که‌سانی دی به‌کاربه‌ینی) له‌ په‌-28-

ئا شکرایه‌ هه‌رکه‌ سیک ئه‌م ده‌قه‌ بخوینێته‌وه‌ یه‌که‌ سه‌ر ده‌زانێ که‌ مه‌به‌ ست پێی
پێگاکرتنه‌ له‌ لایه‌نه‌ ئیسلامیه‌کان و ته‌وژمی ئیسلامیی! جا من ده‌لیم:

یه‌که‌م: ته‌وه‌ پێچه‌وه‌نه‌ی ئازادی بیروپا ده‌برینه‌و نابێ پێ له‌ هه‌چ که‌س بگه‌ڕێ قسه‌ی
خۆی بکات با زیانی خه‌لکی دیکه‌ی نه‌یاریشی تێدا بێت مادام قسه‌کردنه‌که‌ به‌شیکه‌ له‌
عه‌قیده‌و بۆچوونی فکری و سیاسی خۆی!

دووه‌م: ئایا بابا یه‌کی ئیسلامی که‌ به‌نامه‌ که‌ی ئیسلامه‌ ئه‌گه‌ر ئایه‌ت و فه‌رموده‌ بۆ
خه‌لکی نه‌خوینێته‌وه‌ چۆن چۆنی له‌ به‌رنامه‌و رێبازه‌ که‌ی خۆی که‌ ئیسلامه‌ حالیه‌یان
بکات، مه‌گه‌ر به‌بێ ئایه‌ت و فه‌رموده‌ باسی دین و ئیسلام ده‌کری، وه‌ ئایا ئیسلام
جگه‌ له‌ قورئان و سونه‌ت چیه‌؟!!

سییه‌م: مادام خه‌لکه‌ که‌مان مسوولمانه‌و ده‌که‌وێته‌ ژێر کاریه‌گه‌ریی (ده‌قه‌ پیرۆزه‌کان) با
خه‌لکی دیکه‌ش (واته‌ غه‌یری ئیسلامیه‌کان) بگه‌ڕێته‌وه‌ بۆ ده‌قه‌ پیرۆزه‌کان و چی دی
په‌خه‌نیان لێ نه‌گه‌ڕێ و دژایه‌تیه‌یان نه‌کات، نه‌که‌ رێ له‌ ئیسلامیه‌کانیش بگه‌-
ریان خوینێته‌وه‌!

چواره‌م: له‌ کۆتاییشدا ده‌لیم:

شتیکێ ماقوول و مه‌نتیقییه‌ رێ له‌ که‌سانیک بگه‌ڕێ ئایه‌ت و فه‌رموده‌ بخویننه‌وه‌ که‌
بروایان پێیان نییه‌ و، پێیان وایه‌ به‌که‌لکی نه‌مرۆ نایه‌ن، بۆ ته‌وه‌ی دو‌چاری نیه‌فاق و
دو‌په‌روویی و دو‌وانه‌تی (الازدواجیه‌) نه‌بێ! به‌لام یه‌که‌جار شتیکی سه‌یرو بێ جێ یه‌ پێ
له‌ که‌سانیک بگه‌ڕێ ئایه‌ت و فه‌رموده‌ بخویننه‌وه‌ که‌ ئامانجیان ته‌وه‌یه‌ ئایه‌ت و
فه‌رموده‌کان بکریته‌ به‌رنامه‌و په‌یوه‌ی ژیان و گوزهرانی تاک و خێزان و کۆمه‌لگا!

به‌ کورتی: با هه‌رکه‌سه‌ قه‌ناعه‌تی به‌ چ دینیك و چ ده‌قیکی پیرۆزه‌یه‌ به‌ بیانخا ته‌پوو، وه‌
خه‌لکی‌ش سه‌رپشکه‌ چی و کێ هه‌له‌به‌ژێری و گوێ بۆ کام ده‌قه‌ پاده‌یێ!

ئنجای لیره داو له کۆتایی ئەم بابەتەدا⁽¹¹⁾ دەلێین:

پێویستە راستییەك روون بکریتهوه که ئێبێ ئا گابوونی ئێ شکال و دردۆنگی زۆری بۆ کهسانیکی نهشارهزا له ئیسلام و شەریعه ته بێ ههله و پهله کهی دروست کردوه تهویش تهوهیه که:

مه بهست له سیاسهت له روانگهی ئیسلامه وه ههه کرده وه رهفتاریکه که له بهرژه وهندی خه لکی دابی و خێرو قازانجیانی تیدابی، ئیدی هههج نیه که حه تمه ن ده قیکی قورئان و سوننه تی له سه ره بێ، به لکو هه رشتینک سه ربکیشی بۆ چه سپاندنی دادگه ری و بیته مایه ی لا چهونی سته م و خراپه و زیان و، هینانه دی خێرو چاکه و قازانج ته وه به شتیکی حه ق و شه رعی داده نری، بۆچی؟! چونکه خوای په ره ره دگار و کار په جی له چه ندان ئایه تی به پیتری خۆیدا فه رمانی کردوه به چه سپاندنی دادگه ری و هینانه دی خێرو چاکه و بهرژه وهندی و ریشه کیش کردنی سته م و خرا په و زیان، بۆ نمونه:

1- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ نَعَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَهُ تَعْمَلُونَ خَيْرًا﴾ (النساء-135)

(11) بابەتی (دهبی دهستوور و یاسای دهوله تیکی مسولمان تاکه سه رچاوه کهی شه ریعه ت بێ).

- 2- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَحْرِمَنَّكُمْ شَتَاءُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ (المائدة-8)
  - 3- ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ (الحديد-25)
  - 4- ﴿...وَأَعْمَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ﴾ (الحج-77)
  - 5- ﴿وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا...﴾ (البقرة-83)
  - 6- ﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْإِحْسَانَ﴾ (البقرة-195)
  - 7- ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (التوبة-71)
  - 8- ﴿أَلَا لعنة الله على الظالمين﴾ (هود-18)
  - 9- ﴿وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَآهُمْ سُوءٌ الدَّارِ﴾ (الرعد-25)
  - 10- ﴿وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْدُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ (شعراء-183)
- کۆتایی ئەم باسەش بەچەند قسەیه‌کی نەستەقی (ابن القیم الجوزی) دینین کە ئەوبارەوه کردوونی، گوتووێه‌تی:

(فالسیاسة ماكان من الافعال بحيث ي كون الخاسر معه اقرب الى الصلاح وأبعد عن الفساد، وإن لم يُشرعه الرسول ﷺ ولا نزل به وحى .. فهي لاتنحصر فيما نطق به الشرع، وانما تشمل عالم يخالف الشرع.. والسياسة العادلة غير مخالفة للشرعية الكاملة بل هي جزء من أجزائها و بابٌ من أبوابها وتسميتها (سياسة) أمرٌ اصطلاحى، والا فإذا كانت عدلاً فهي من الشرع... ومن له ذوقٌ فى الشرعية، واطلاعٌ على كمالها وتضمنها لغاية مصالح العباد فى المعاش والمعاد ومجيئها بغاية العدل الذى يسع الخلاق وأنه لاعدل فوق عدلها ولا مصلحة فوق ما تضمنته من المصالح، تبين له ان السياسة العادلة جزءٌ من اجزاءها وفرعٌ من فروعها...) (هت)

واته: (كهواته سياسه تى سیاسه تی شهرعی- ههركرده وهیه كه كه خه لكی به وهیه وه له چا كه و خیر نزیكتر و له خرا چه و زیان دوور تر بن، هه رچه نده پیغه مبه ریش ﷺ بریاری له سه ر نه دابی و وه حیه شی له سه ر نه هاتییته خواری... واته سياسه ت نه نه له وه دا كورت هه نه هاتوه كه شهرع فهرموویه تی، به لكو گرنگ نه وهیه پیچه وانده نه وه نه بی كه شهرع فهرموویه تی و له كه لی تینك نه گیرئ... وه سیاسه تی دادگه را نه نش نهك هه ر پیچه وانده شهرعیه تی تیرو ته واو نه یه به گره به شیكه له

(12) پروانه: (ا علام الموقعين عن رب العالمين) ج/4 ص/372، 373، 372 وه (الطرق الحكمية فى السياسة الشرعية) ص/17-19 ط: 1977 وه پروانه: (الاسلام والسياسة) د. محمد عمارة، ص/15-16 الطبعة الاولى لسنة: 2004-2005

بەشەکانی و یەکیەکە ئە پێکھێنەرەکانی، وە ئەوێ کە بەناوی سیاسەتەوێ ناسراوە شتیکی زاراوەیی یە ئەگەرنا مادام دادگەریی بێت بەشیکی ئە شەرع...

وێ هەرکە سێکیش سەرەدەریی یەک ئە شەریعەتدا بکات و شتیکی بزانی ئە تێرۆتەواوییه کەوێ و دەستەبەرکردنی بۆ ئەو پەڕی بەرژەوێندی یەکانی خەڵک و هیئەتی بۆ دادگەرییەک کە جێی هەموو درو سێکراوەکانی تێدا دەبێتەو، وێ هەرکە سێک بزانی کە هیچ دادگەری یەک ئە سەرۆکی دادگەریی شەریعەتەوێ نییە و هیچ بەرژەوێندی یەک ئە سەرۆکی ئەو بەرژەوێندیانەوێ نییە کە گرتوونی خۆی، ئەو بۆی دەرە کەوێ و دڵنیا دەبێ کە سیاسەتی دادگەرانی بەشیکی ئە بەشەکانی و لقیی کە ئە لقیەکانی..).

تەجای بۆ ئەوێ چەمک و واتای: (تەنها شەریعەت بەسەر چاوەی دەستوور و یاسا زانی) رۆشتیرییت دەلیین:

یێگومان شەریعەت ئەک هەر رێمان دەدات بە لێکۆلەرەشمان فەرز دەکات کە ئە باری هەژ سۆکەوتەکان (المعاملات)دا- کە حوکم و سیاسەت بوارو بەشیکیەتی-، هەرکام ئە: کۆرای زاناو شارەزایان (اجماع العلماء والخبراء) و قیاس و عەقل و ئەزمونی خۆمان و خەڵکی و، عورف و باوی کۆمەڵگا، شەریعی پێش خۆمان (شرع من قبلنا) و بەرژەوێندی یە رەهاکان (المصالح المرسلة) و ... هتد بکەینە مایە بەهەرە وەرگرتن هان □

مادام له گهڵ دهقیکی شهریعه تدا ناکۆکی و تینگی پیرانیان نه بێ (13) - چا دیاره لێره دا دهرفه تی ئه وه مان نیه که به درێژی باسی هه ر کام ئه و شتانه بکه یین که زانیان به سه رچاوه کانی یاسادانان (مصادر الیه شریع) بیان به لگه کانی یاسادانان (أدله التشریع) ناوژه دیان کردوون، به لام به کورتی ده لێین:

یینگومان سه رچاوه بوونی شه ریعه ت له بواری حوکم و سیاسه تدا و پرای پاراستنی تاک و کۆمه ل ئه و جوژه لادان (انحراف) انه ی که له کۆ مه لگا نامسو لمان و نایسلا مییه کاندایان بێنن وه که به یاسایی کردن (تقنین) ی: سوود خوړیی و داوین پیسی و نیربازی و مه یخوړیی و قو صارو... ه قه د، که هه موو عه قلیکی ساغ و زانیارییه کی راست ده زانی که زیانبه خشن و کۆمه لگا گهنده ل و پووچه ل ده کهن و عه ی جداریی دونه یاو گونا ه جاری دواړوژی بو مسو گهر ده کهن، له هه مان کاتیشدا ده ستی خه لکیش ئاوه لا ده کات و ری ی له به رده م دا ته خت و ئاچووغ ده کات که له هه موو رییه کی

(13) یینگومان هه یج کاتیکیش شه ریعه ت له گه ل هه یج شتیکی چاک و سوودیه خش دا تیک ناگیرێ، وه خوای زانا له باره ی پیغه مبه ره وه ﷺ فه رموویه تی: ﴿... يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيَجْلُ لُهُمُ الطَّيِّبَاتُ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾ (الاعراف-157)

واته: (..) فه رمانیان پی ده کات به هه موو چاکه یه ک و ری یان لی ده گری له هه موو خراپه یه ک، وه هه رچی پاک و چاکه بو یان حه لال ده کات و هه رچی پیس و زیان به خشه لی یان قه ده غه ده کات، وه باری قورسی سه رشان و کو ت و زنجیره کا دیان لاده بات....)

(6) چوارتاییەتمە فەدی گەز گە ئیسلام لەبەواری حوکم و سیاسەتدا:

خوێنەری بەرێز:

بێگومان ئایین و بەرنامەی تیروته‌واو و بێ هەڵە و پەڵە خۆی کاربەجێ ئە هەموو بواره‌کاندا کۆمەڵێک ئیمتە یازو تاییەتمە فەدی خۆی هەن کە ئە رێچکەو بەرنامە‌کانی دیکەدا چنگ ناکەون جا ئیمە لێیەدا باسی چوار ئە تاییەتمە فەدی و ئیمتە‌زە‌کانی ئیسلام دە کەین لەبەواری حوکم و سیاسەتدا:

1- حوکم و سیاسەت وەك سەرچەم لایە نە‌کانی دیکە‌ی شەریعەت

راستەوخۆ پە‌یوەستە بە جیهانبینی و ئیمان و عەقیدە‌وه: ئیسلام کە تاکە وەحی پاریزراو و دەستکاری نە‌کراوی خوا یە کە ئیستا ئە بە‌رده‌ستی بە شە‌ردا ما بێ و ئە قورئان و سونە‌تدا بە‌رجە‌ستە‌یه‌ خاوەنی تاکە جیهانبینی و عەقیدە‌ی راست و دروستە، جیهانبینی و عەقیدە‌ش ئە ئیسلام و غەیری ئیسلامی شدا بنا غە‌ی پابە فەدی و کردە‌وه‌یه، چونکە هیچ هە‌ڵسوکه‌وت (تە‌ص‌رف) یەک بە‌بێ رێشە‌ی تیروانین (تە‌ص‌ور) یەک نایە‌تە‌دی، هە‌ربۆیه‌ش خۆی زاناو شاره‌زا ع‌ز‌و جە‌ل ئە‌چە‌ندان شوینی قورئانیدا ئیمان و کردە‌وه‌ی چاک (الایمان والعمل الصالح) ی پێکە‌وه‌ باسکردوون بە‌شیوازی ج‌ز‌واو ج‌و‌ر، بۆ نمونە:

ج / ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ﴾ (الأنبياء-94)

جا له سۆنگه‌ی ئەوه‌وه‌ که شه‌ریعه‌تی ئیسلامی به‌گه‌شتی بناغه‌که‌ی
تا که جیهانبینی و عه‌قیده‌ی راست و ته‌واوه‌ ۱۱ یاره‌ ئەو را یستی و
ته‌واویی یه‌ی ئەو جیهانبینی و عه‌قیده‌یه‌ بۆ ته‌ هه‌وین و هه‌ناوی
شه‌ریعه‌ت و ڕووحی که به‌هه‌موو کون و قوژبن و وردو در شتیکیدا
بلا بۆ ته‌وه‌، ئەوه‌ له‌ لایه‌ک، له‌ لایه‌کی دیکه‌ شه‌وه‌ په‌یوه‌ یست بوونی
شه‌ریعه‌ت ۱۲ که به‌شیکی حوکم و سیاسه‌ته‌ - به‌ ئیمان و عه‌قیده‌وه‌
ده‌یه‌ته‌ مایه‌ی زیاتر ریژ لیگرتن و باشتر پایه‌ ندبوونی خه‌لکی به‌
شه‌ریعه‌ته‌وه‌ سه‌ر به‌تجی لی نه‌کردنی یان.

ئىستاش با بۇ چۆيەتى پەيوەست بونى شەرىعت بەگ شتى و
 حوكم و سياست بەتايەت بە جيهانپىنى و عەقيدەوہ لہ ئىسلامدا
 سەرنجى ئەم چەند ئايەتە بەدەين:

* ﴿أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْتَغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا
وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾ (آل عمران-83)

واته: ﴿تایا بهرنامه ی غهیری خوا ده خوازن! له حالیکدا که هه موو تهوانه ی له تاسمانه کان و زه ویدان چاروناچار بۆی مه که چ بوونه و هه ربۆلای ویش ده گیرینه وه؟!﴾

* ﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَخَذَ مِنْ صُورِكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكَمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ. هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (عافر-64، 65، 66)

واته: ﴿خوا تهو که سه یه که زهوی بۆ سه قامگیر کردوون و تاسمانی بۆ کردوونه سه ربان و وینه ی کیشاون جا زۆرباش وینه تانی کیه شاره، وه له پۆزی یه پاک و چاکه کانی بۆ رهخ ساندوون تا تهوه تان خوی پهروهرد گارتانه بهرزو شکۆداره خوی پهروهرد گاری جیهانه کان. تهو زیندوویه جگه لهوی هیچ په رستراو نین ده جا ئیی بیارینه وه و گهردن که چیتانی بۆ ساغ بکه نه وه، ستایش بۆ خوی پهروهرد گاری جیهانه کان. بلی من قه دهغه کراوم تهوانه بیه رستم که له جیاتنی خوا ئییان ده بیارینه وه دوا ی تهوی به لگه رۆشنه کانی له پهروهرد گار هده بۆ هاتوون وه فهرمانم پیکراوه که گهردن که چ بم بۆ پهروهرد گاری جیهانه کان﴾.

* ﴿...أَرْتَابٌ مُتَفَرَّقُونَ خَيْرٌ أَمْ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ؟ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنَّ الْحُكْمَ

إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَكَانَ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿يوسف-39، 40﴾

واته: ﴿تایا چهند پهروهردگار(خاوهن و سهروهرو پهر ستراو)یکي پهرته وازه باشتن -بپهرستړین- یاخود خواي تاكي مل پي که چکه ر؟! تهو شتانه ی ئیوه له جياتي خوا ده یانپه رستن هیچ نین جگه له چهند ناویک که خوټان و باپیرانتان ناوتان ناو و خوا هیچ بدلگه یه کی له سهریان نه ناروژته خواری. بیگو مان جوکم ته نیا هی خوا یه فدرمانی کرده که جگه له وی نه په رستن، تاته وه ئایینی راست و دروسته به لام خه لکی نازانن.﴾

به کورتی: یه که مین ئیمتياز و تایبه ته ندیی جوکم و سیا سدت له ئیسلامدا ته ویه که په یوه سته به تاکه جیهان بینی و عه قیده ی راست و ته و او وه، ئیسلام ده ئی:

مادام ته نها خوا تبارک و تعالی به دیه ی خه رو خاوهن و پهروهردگاری جیهانه کانه، پیویسته ته نها ته ویش بپهرستړی و به ندا یه تی بو بکړی و په یرو ی له شه ر یعه ته که ی بکړی و، بیجگه له وی هی چ کهس و لایه نیک مافی ته و ی نیو شایسته یی ته و ی نیه که خه لک بیسه نه پهروهردگار و په رستراو و حاکمی خو یان.

2- ئی سلام به د یاری کرد نی کو مه ئیک حوکمی نه گۆر
چوارچیویه کی روون و مه حکمه بو حوکم و سیاسهت داده نی
که ری ی لادان (انحراف) ی لی بگری:
به ئی خۆینه ری به ریز!

ئیسلام له دهقه کانی قورئان و سوننه تدا کۆمه ئیک حوکمی شه رعی
نه گۆری داناون له بواری هه لال و هه رامدا که چوارچیوه و بازنه یه کی
مه حکمه بو حوکم و سیاسهت پیک دینن و ناهیلن سه ری له لادان و
هه لادی رانه وه ده ربچی، بو وینه:
أ/ له بواری سیاسیدا:

1- راپوێژ (شوری) بناغه ی کاروبار به رپوه برده: (..وامرهم شوری
بینهم..) (الشوری -38) واته: مسوئمانان له سه ر بنا غه ی راپوێژ
هه موو کاره کانیان نه نجام ده دن که یه کیان د یاری کرد نی
مشوورخۆرو کاربه ده ستیانه.

2- وه هه میشه پتویسته مسوئمانان مشوورخۆر و سه رپه رشتیاریان
هه بی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ
مِنْكُمْ﴾ (النساء -59)

3- وه له سه ر مشوورخۆر و براگه وه ره فه رزه که راپوێژ به خه ئک بکات:
﴿..وشاورهم في الأمر..﴾ (آل عمران-159)

4- وه له‌سەر خه‌ڵکیش پێویسته که بۆ مشوورخۆرانیان گۆی رایه‌ڵ و
 فه‌رمانبه‌ربن: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا
 وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقْ شَحْنًا نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ
 الْمُفْلِحُونَ..﴾ (التغابن-16)

ب/ له‌ بوارس نابوووبیدا:

1- هه‌رکەسه‌ بۆی هه‌یه‌ له‌به‌ری ره‌نجی خۆی به‌هه‌ره‌ مه‌ ند ب ییت و
 خاوه‌نداریتی تاکی ره‌وايه: ﴿لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ
 نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ...﴾ (النساء-32)، ﴿...فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا
 تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (البقرة-279)

2- به‌لام دروست نیه مال و سامان و واریدات هه‌مووی یان زۆر به‌ی
 له‌ ده‌ستی چهند که‌سیک دا په‌زمه‌نده‌ ب که‌ری له‌ سه‌ر حه‌ سابی
 خه‌ڵک و جه‌ماوه‌رو سه‌رمایه‌داریتی (الرأسمالية) له‌ ئیسلامدا ری
 پی ناده‌ی: ﴿...كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ..﴾ (الحشر-7)،
 ﴿...قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصْلَاحُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ
 تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ...﴾ (هود-87)

3- کرپن و فروشتن به‌شیوازی شه‌رعیسانه‌ ره‌وايه به‌لام مال و سامانی
 یه‌کدی به‌ناهه‌ق خواردن به‌گشتی و به‌تایبه‌تی رپیا قه‌ده‌غه‌ یه:
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ
 تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ...﴾ (النساء-29)، ﴿...وَأَحِلَّ إِلَيْهِ الْبَيْعُ
 وَحَرَّمَ الرِّبَا...﴾ (البقرة-275)

ج/ له یواری پارێزگاری کەردن له ژین و ناسایش و چه نابوو و
ساھانی خەڵکیدا:

1- کەسێک بە ناهەق یە کێک بە کوژی دە کوژیتریتەو: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ فِي الْحَرِّ بِالْحَرِّ وَالْعِدُّ بِالْعِدِّ
وَالْأَنفَى بِالْأَنفَى فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدِّ
إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (البقرة □ 178)

2- کەسێک هێمنی و ناسایشی خەڵک بشیوینێ چەند جوړه سزایە
بە پێی تاوانە کە ی رووی تێدە کەن: ﴿إِلَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ لَهُ طَع
أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي
الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (المائدة -33)

3- سزای داوین پیسی (زینا) سەد قەمە چیه: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي
فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ
اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَشْهَدَا عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ
الْمُؤْمِنِينَ﴾ (النور-2)

4- سزای بوختانی داوین پیسی بۆ تین سانی پاککردن هەشتا
قەمە چیه: ﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ
فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ﴾ (النور-4)

5- سزای دزیی دهستبرینه: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا كِتَابًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (المائدة-38)

وه ههروه ها له سه رهجه م بواره کانی دیکه دا شه ریه ته دی داد گه رانه و کار به جی خوا کۆمه لێک حوکمی نه گۆری روون و بی چه ندو چوونی داناون که ده بی کۆمه لنگای ئیسلامیی به گشتی و ده سه لاتی سیاسی به تایبته پێیان وه پابه ند بیت و جی به جی یان ب هکات، به ههش ئیسلام چوارچیوه (اظهار) یکی بۆ ده ولته ت و حکومت دا ناره که ری لادان و هه لدی رانیان لی ده گری و له و سه رته نجامه شوومه ده یانپاریزی که کیان و قهواره غهیره ئیسلامیه کان دوو چاری ده بن به هزی پابه ند نه بوونیان وه به چه ند یاسایه کی نه گۆرو م که چ بوونیان بۆ را بوو چوون و ئاره زووه کانی خه لکی یان هه ندیک کهس و لایه ن که به درۆ ساخته و چه واشه کاریی به ناوی خه لک وه ق سه ده که ن و به ئاره زووی خۆیان و به گویره ی به رژه وه ندیه کان یان حه رام خه لال و خه لال حه رام ده که ن⁽¹⁴⁾، خوی په نهان بێنیش فه رمویه تی: ﴿وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ﴾ (المؤمنون-71)

(14) بۆ وێنه: داگیرکردنی ولاتان و به تالان بردنی خێروبێریان به ناوی بزگارکردن و بلاوکردنه و دیموکراسیه وه، به رهوا دانانی سوودخۆزی که خوین مژینی خه لک و جه ماومه، به رهوا دانانی نێربازی و پێکه وه نانی خێزانی هاو جیدسی که پێچه وانیه عه قل و فیه رته ...هتد.

3- ئیسلام گیانیکی مهعنهوی و ئه خلاقى به بهر حوکم و سیاسه تدا دهکات تاکو له وشکی و سه رکیشی بیپاریزی: به لئی خوینده ری سهنگین!

له ئیسلامدا هه موو شتیك تیكهه لکیش و پیكه وه په یوه سته وهك چۆن ژیانیش هه روا په جا په کی دی كه له تاییه تمه ندی په کانی سیسته می حوکم و سیاسه ت له ئی سلامدا نه وه په كه گیانیکی مهعنهوی و ئه خلاقى به بهر دا کراوه و کات یك سهرنجی تاییه ته کانی قورئان و فهرمایشته کانی پیغه مبه ری خوا ﷺ ده ده ین كه له و بواره دا هاتوون نه و حاله ته به زه قی هه ست پیده که ین، هه روه ها له حاله تی پراکتیزه کردنی حوکم و سیاسه تیشدا به تایه ت له ژیا نی پیغه مبه ری خوا ﷺ و چوار جینه شینه کانی و عه ره ری کوری عبدالعزیزو ژماره یه کی دیکه له کاربه ده ستانی م سولماناندا وهك: (نورالدین محمود) و (عمادالدین زنگی) و (صلاح الدین) و (محمد الفاتح) - خوا لییان رازی بی- نه و حاله ته زۆر چاک به رجه سته کراوه. ئیستاش با سهرنجی نه م تاییه ت و فهرمایشته نه به دین وهك نمونه نه و بواره دا:

■ ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ (النساء-58)

- ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ (القصص-83)
  - ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا. أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا مِنْ حَسَنَاتٍ أُولَئِكَ فِيهَا خَالِدِينَ﴾ (الفرقان-74، 75، 76)
- وهك ده‌بینن:

- له ئایه‌تی (58) ی (النساء) دا خوای بی‌هاوێل سهره‌تا کو مه‌لگاو خه‌لکی مسوڵمان ده‌دوینی و فەرمانیان پێ‌ده‌کات که سپارده (أمانه) ه‌کان ته‌سلیمی خاوه‌نه‌کانیان ب‌که‌ن ■ یاره گه‌وره‌ترین سپارده‌ش مه‌سه‌له‌ی سهرپهر شتی‌کردنی م‌ سوڵمانان و م‌ شوور ئی‌خواردنی دین و ژینیانه، پا شان روو ده‌کا ته‌ کاربه‌ده‌ست و دادوه‌رانی مسوڵمانان و فەرمانیان پێ‌ده‌کات که له‌کاتی حوکم و دادوه‌ریی‌کردن له‌ نیو خه‌لکیدا داد‌گه‌رانه حوکم ب‌که‌ن، پاشان به هه‌ردوو دوولایان ده‌فه‌موئ:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَعْظُمُ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾

- واته: بی‌گومان ته‌وه‌ی که خوا ئاموژگاریتانی پێ‌ده‌کات چاکترین شته بی‌گومان خوا هه‌ر بیسه‌رو بینهر بووه .

- * وه له ئایه‌تی ژماره (83) ی (القصص) دا خوای په‌روه‌ر‌گار رای ده‌گه‌یه‌نی که مه‌نزل‌گای دوا‌وژ ته‌رخان کراوه ته‌نیا بۆ که سیاتیک

که نایانه وی ئه سه ره زه وی خو به زلگویی و خرا په کاری بی کهن، پاشان رای ده گه یه نی که سه ره نجامی چاک ئه گره وی پارێزکاران دایه. * وه ئه ئایه ته کانی (74 و 75 و 76) ی (الفرقان) داو ئه سیاسی چه ند ئایه تیکدا که مه دح و ستایشی به نده هه ئێژارد ه کانی خویان تیدا ده کات و ئه دوا یین خه سله تیاندا ده فره مووی: ﴿وه ته وانه ی که ده ئین: په ره وردگارمان! هه سه ران و وه چه مان بو بگ یێره به ما یه ی چاره وونی و دلخو شیمان وه به مانگیره به پی شه وا بو پارێزکاران﴾ پاشان رای ده گه یه نی که ته وانه به کو شه کانی به هه شت پاداشتیان ده دریت ه وه له ویدا رێزیان لی ده گیرێ و سه لامیان لی ده کری.

پیغه مبه ری خواش (ﷺ) له و باره وه فره مایشتی زۆرن، بو نمونه:

1. (عن أبي ذر قال: قلت يا رسول الله ألا تستعملني؟ قال: فضرِب بیده علی منکبی ثم قال: یا أباذر انک ضعیف وانها أمانة وانها یوم القیامة خزی و ندامة الا من أخذها بحقها وأدى الذی علی ه فیها) (رواه مسلم).

واته: (أبوذر الغفاري) -خوا لی ی رازی بی- ده ئی: گوتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئایا کارو به رپرستییه کم پی نا سپیری؟ ده ئی: ئه ویش ده ست خسته سه رشانم و فره مووی: ئه ی أبوذر تو بی هیزی و به رپرستییش سپارده یه □ دیاره سپارده ش ده بی به ئینسانی به هیز بسپێردی □ وه به رپرستییش له رۆژی دوا ییدا مایه ی سه رشویری و

- په شیمانییه مه گهر که سیئک به ههق وهری گرتی جی و ئه رکی
سهرشانی خۆیشی تیدا ته نجام دای .
2. ((مامن راع یسترعیه الله یوم یوم وهو غاش لرعیته الا
حرم الله علیه الجنة)) (رواه البخاری و مسلم).
واته: هدر بهرپرسیئک خوا کاریکی بخاته دهست و له گهلا نهواندی له
ژیر دهستیدان ناراست و ناپاک بیته، کاتیئک که دهری به تهئکید
خوا به دهشتی لی قه دهغه دهکات.
3. ((کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیتة: الامام راع و هو
مسئول عن رعیتة ...)) (رواه البخاری و مسلم و احمد).
واته: هدر کامیئکتان چاودیره و بهرپرسیشه بهرانبهر خهئکه که ی:
پیشهوا □ سهرکرده - چاودیره و بهرپرسیشه له باره ی خهئکه که یه وه.
(واته: خوا له سهروان لی دهپرسیته وه دا خو چۆن بووه و چی
کردوه؟).
4. (من ولي من امر المسلمين شيئاً فولى رجلاً وهو يجذ من
هو أصلح للمسلمين منه فقد خان الله و رسوله) رواه الحاكم.
واته: هدر که سیئک له کاروباری مسوئمانان بهرپرسیتییه کی پی
بسپیئرری و ئه ویش پیاویئک بکاته بهرپرسی کاریک له حالئکدا که
هی له ویش شایسته تر و چاکتر بو مسوئمانانی پی شک بیته، نه وه
خیانه تی به خواو پیغه مبه ره که ی کردوه!

5. ((مامن امیر یلی أمر المسلمین ثم لایجهد لهم ولا ینصح

لهم الا لم یدخل معهم الجنة)) (رواه مسلم).

واته: ههه بهر پرسیک کاری مسوئمانان به تهستۆه بگری پاشان
خۆی بۆیان ماندوو نه کات و بۆیان دئسۆز نه بی ئه وه له گه لیان
ناچیتته به ههشت.

4- ئیسلام سه رجه م لایه نه ئیجابی یه کانی دیموکراسی تیدا یه وه له

لایه نه سه لبی یه کانیشی دووره:

به ئی خۆینه ری به ریز!

دیموکراسی که ده توانین بۆین: له م رۆژگاره دا چاکترین یان که م
زیاتترین سیستمی حوکمرانییه له نیو سیه سته مه کانی زاده ی پیرو
هۆشی مرۆفدا، ئیسلام سه رجه م لایه نه چاک و ئیجابیه کانی به لام
به جۆریکی چاکتر گرتوونه خۆی و له که موکووپیه کانیشی دووره.

جا له بهر ئه وه ی ئی هه سوپاس بۆ خوا له کتیی بی: (چهند
مه سه له یه کی باوی سه رده م) دا (ﷺ) تا راده یه که به تیرو ته سه لی باسی
ئه م باب ته مان کردوه به راورد مان له نیوان دیموکراسی و سیستمی
حوکمرانیی ئیسلامدا کردوه ئیره ش ئه وه ده رفه ته مان نه یه بۆ یه
خۆینه ر حه والهی ئه وی ده که یین و ئیره دا هه ر به کورتی ده لۆین:

(15) بڕوانه: ئالقه ی -5- (دیموکراسی له بهر تیشکی عه قل و شه رع دا) لاپه ره 241 تا 292.

وه بڕوانه: (دیموکراسی و دیکتاتۆری و هه لۆیستی ئیسلامی یانه) لاپه ره 293 تا کو
356، چاپی پینجه م، نووسینگه ی ته فسیر، 2005 ز.

دیوکراسی چوار بنه مای گرنه گ و سه ره کی هه ن که نه مانه ن:

أ- بالا دهستی گه ل .

ب- سه ره ری یاسا .

ج- مافه کانی مرۆڤ و ئازادییه گشتیه کان.

د- نه یه ک جیاکه نه وهی سی ده سه لات ه کانی یا سادانان و جی به جی کردن و دادوهی .

سیسته می حوکمرانی ئیسلامییش ههوت بنه مای گه وهه گرنه گ هه ن که نه مانه ن:

1- حوکمرانیته بالا هی خواجه سه ره ری هی شه ریه تی خوا یه و هیچکس مافی لی لادانی نه .

2- ده سه لات هی خه لک و کۆمه لگایه و نه سنووری شه ریه تدا دهستی والا یه .

3- راویژ بناغه ی کاروبار به ریوه بردنه نه هه موو ئاست و بواره کاند.

4- خه لکی بۆدایینکرانی ریژو ماف و ئازادییه کانیان یه کسانن .

5- فرمانبه ری ته نها نه سنووری توانا نه جوغزی شه ر دایه .

6- چه سپاندنی دادگه ری و دوورخستنه وهی زیانه کان و دابینکردنی به رژه وهندییه کان ئامانجی سه ره کییه .

7- فرمان به چاکه ری گرتن نه خرا چه وهقه بیژی و چاودیری کردنی ده سه لات و را ستکردنه وهی ماف و نه رکی سه رشانی هه موو لایه که .

ئهمه‌ش چهند ده‌قیکی قورتان و سوننه‌ت له‌سه‌ر ئه‌و هه‌وت بنه‌ما
گه‌وره‌و گرنگانه‌ی سیسته‌می حوکمرانییی ئیسلامی:

بنه‌مای یه‌ک - 4م: حوکمرانییتی بالا‌هی خوایه‌و سه‌روه‌ریی هی شه‌ریعه‌تی
خوایه... وه‌ک خوی په‌روه‌ر دگه‌ر فهرموویه‌تی:

- 1- ﴿ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أُ نَزَّلَ
اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَ لِكَ
الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (یوسف-40)
- 2- ﴿ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ وَلَوْ لَا كَلِمَةُ
الْفَصْلِ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (الشوری-21)
- 3- ﴿ أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا
وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنْزَلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴾ (الأنعام-114)

بنه‌مای دووهم: ده‌سه‌لات هی خه‌لك و كۆمه‌لگایه... وه‌ک خوی کاربه‌جی
فهرموویه‌تی:

- 1- ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ
النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا
بَصِيرًا ﴾ (النساء-58)

به‌ پیی سیاقی تابه‌ته‌کانیش دیاره‌ که دویئراو (مخا‌طب) ل‌یه‌ره‌دا
خه‌لك و كۆمه‌لگای م سوڵمانه‌و مه‌به‌ستیش له‌ سپارده‌كان

(الامانات) ئەرك و کاره کانی بهرپرسیاریتی و مشهور لیه بخواردنی کۆمه لگایه.

2- ﴿... أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ...﴾ (الشورى-13)

دیاره دوینراو لیڕهش ههه کۆ مه لگای م سولمانه که خوا فرمانی پیکردوه تایی و بهرنامه ی خوا بهرپا ب کات و تایی نیش به بی کیان و دهسه لاتی سیاسی بهرپا ناکری، کهواته: کۆ مه لگای مسولمان خاوهن دهقی تهسلای یه له بواری حوکم و سیاسه تدا.

3- ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ

بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيْشَ هَذَا عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (النور-2)، ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (المائدة-38)، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلِوَعَالِي أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ نَعِرْضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾ (النساء-135)

ئاشکرا شه که تهو دوا ندن (خ طاب)ه قور ئانی یا نهو هاویننه کانیان هه موویان روویان له کۆمه لگای مسولمانه به پله ی یه کهم، کهواته کۆمه لگای ئیسلامیی خاوهنی دهسه لاتی شه رعی یه کهمه و بهرپرسیاری یه کهمیشه له بهرانه بهر دین و شه ریه تی خوا و پیاده کردنیاندا.

بنه مای سییه م: راویژ بناغه ی کاروبار بهرپوه بردنه ... وه ک خوی بهرزو

بی هاوتا فه رموویه تی:

1- ﴿... وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ...﴾ (الشورى-38)

واته: ﴿... وه کاروباریان له نیتو خویاندا بهراویژه...﴾.

2- ﴿... وَشَاوَرَهُمْ فِي الْأَمْرِ...﴾ (آل عمران-159)

واته: ﴿... وه له کاروباردا راویژیان پی بکه...﴾.

3- ﴿... وَأَمْرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ...﴾ (الطلاق-6)

واته: ﴿... وه له نیتو خوتاندا بهشیوه یه کی چاک و بهمه ده ستی

چاک راویژ بکه ن...﴾.

بنه مای چ وارم: خه لک له: بۆ دابینکرانی ریزو ماف و ئازادییه کانیاندا

یه کسانن... وه ک خوا فه رموویه تی:

1- ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً﴾ (البقرة-30)

2- ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ

الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ (الإسراء-70)

3- ﴿وَسَخَّرْنَا لَكُمْ مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي

ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (الجملة-13)

4- ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ

الرِّزْقِ﴾ (الأعراف-32)

5- ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَن فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ

حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ؟!﴾ (يونس-99)

6- ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ...﴾ (البقرة-257)

له م ئایه ته به پێزانده دا به روون و راشکاوایی راگهیه نراوه:

- 1- ﴿تَيْنِسَانُ جَيْشِيْنِي خَوَايَه لَه سَهَر زَهْوِي﴾ (البقرة-30)
- 2- ﴿تَيْنِسَانَه كَانْ به گشتی خوا رِيزِي لِيْسَانْ...﴾ (الاسراء-70)
- 3- ﴿خَوَا هَهْرَجِي لَه تَائِسْمَانَه كَانْ و زَهْوِي دَايَه بُوْ خَه لَكِي به گشتی مه یسه ر و رَام كَرْدَوَه﴾ (الحاثية-13)
- 4- ﴿وَه هِيْجْ كَهْسْ مَافِي قَهْدَه غَه كَرْدَنِي نِيْعَمَه تَه كَانِي خَوَاي نِيَه لَه به نده كَانِي چُونكه هَهْر بُوْوانِي رَه خَسَانْدَوُون﴾ (الأعراف-32)
- 5- ﴿وَه هِيْجْ كَهْسْ بُوْی نِيَه هِيْجْ فِيَه كَهْرَه و بُوْ چوون و دِيْن و به رنامه یه ك لَه سَهَر خَه لَكِي فَهْرَزْ بَه كَات﴾ (یونس-99)، وه (البقرة-256)

بِه مَای پِنْجَه م: فِهْر مَانْ به رِیی تَه نَهَا لَه سَنووری تَوَانَو لَه جَوَغْزِي

شَهْرَع دَايَه: وَه خَوَا تَبَارَكْ وَتَعَالٰی فِهْر مَوُوْیَه تِي:

- 1- ﴿لَا يَكْلِفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا...﴾ (البقرة-286)
- 2- ﴿وَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاَطِيعُوا وَاَطِيعُوا...﴾ (التغابن-16)
- 3- ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِهَتَّانِ بِفَتْرَيْنَهُ بَيْنَ أَهْلِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ قَبَائِعِهِنَّ وَأَسْتَغْفِرَ لَهُنَّ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ (المتحنة-12)
- 4- ﴿أَمَّا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ﴾ (رواه البخاری ومسلّم).

5- ﴿عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَاذًا أَمْرًا بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ﴾ (رواه البخاري و مسلم).

لەم ئایەت و فەرمانیشتانەشدا زۆر جوان درەوشاوە‌تە‌وه‌ که گۆی‌رایە‌تی و فەرمانبە‌ریی خە‌لک بۆ دە‌سه‌لاتی سیاسی تە‌نها لە سنووری توانا و ئە‌ بازە‌ی شە‌ریعە‌دا فەرژە، تە‌گەرنا ئە‌وه بە‌ولاوه‌ ئە‌ک فەرژ بە‌ئکو هەر دروستیش نیە.

بنە‌مای شە‌ شە‌م: چە‌سپاندنی داد‌گە‌ریی و دوورخستنه‌وه‌ی زیانە‌کان و دا‌بین کردنی بە‌رژە‌وه‌ندیە‌کان ئامانجی سەرە‌کییە.

تە‌میش چە‌ندان دە‌قی قورئان و سوننە‌ت دە‌لالە‌تی لە‌سەر دە‌کە‌ن بۆ نمونە:

1- ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ (الحديد-25)

2- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُ قَوْمٍ عَلَى أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ (المائدة-8)

3- ﴿وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ﴾ (الشورى-15)

4- ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (النحل-90)

- 5- ﴿وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ
وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ (البقرة-205)
- 6- ﴿الَّذِينَ الْأُمِّيِّ الَّذِينَ يَحْدُوثُهُ مَكْرُوبًا عِنْدَهُمْ فِي الْحُورَةِ
وَالْإِجْلِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَهُمْ جِلٌّ لَّهُمْ
الطَّيِّبَاتِ وَيَحْرُمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْـلَالَ
الَّتِي كَانَتْ﴾ (الأعراف-157)

بنه مای حه وه وه م: فدرمان به چاکه و ریگری له خرا په و حدقب یژی و
چاود پیری کردنی ده سه لات و را ستکردنه وه ی، صاف و تدرکی
سهرشانی هه موولایه که.

له و باره شه وه تایه تی خوا (عزوجل) و فدرمایشتی پیغه م بهری
پیشه و زۆرن، بو نمونه:

- 1- ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ...﴾ (التوبة-71)
- 2- ﴿لَعَنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ
مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ. كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ
فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ (المائدة-79)
- 3- ﴿وَالْقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ (الأنفال-25)

وه که له م تایه تانه دا ده بینین خوی بهرزو مهزن یه که مین سیف هت
که ته هلی ئیمانی به ئیرومی وه پئی وه سف ده کات ته وه یه که:
فدرمان به چاکه و ریگری له خرا په ده که ن! (التوبة-71). وه

هه والمان پێدهدا که هه رکام له (داوود) و (عیسا) ی کوری مه ریهم -سه لامی خویان لیبی- نه فرینیان له به نی ئیسرا ئیلیه کافره کان کردوه به هۆی ته وه وه که یه کدیسان نه گیراوه ته وه له خرا په و ناشه رعی. وه خوا ته وه سه له ته ی به نی ئیسرا ئیل به خرا پترین ره فتار داده نی، (الانفال-25).

فه رمایشتی پیغه مبه ریش له و باره وه زۆرن، بۆ نمونه:

1- رۆژیکیان (ابوبکر) -خوا لیبی رازی بی- له کاتی وتاردا ندا به خه لکی گوت: ((أیهَا النَّاسُ! انْکُم تَقْرُونَ هَذِهِ الْآیَةَ وَتَوَلُّونَهَا عَ لٰی خِلَافِ تَاْوِیْلُهَا: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَیْکُمْ أَنْفُسُکُمْ لَا یَضُرُّکُمْ مِّنْ صَلَّ إِذَا اهْتَدَیْتُمْ﴾ وانی سمعت رسول الله ﷺ یقول: ان ال خاس اذا رأو الظالم فلم یأخذوا علی یدیه أوشک أن یعمهم الله بعقاب منه)) -رواه الترمذی-.

واته: ته ی خه لکینه! ئیوه ته م ئایه ته ده خویننه وه به لام به هه له و پیچه وانده لیکه ده دهنه وه: ﴿ته ی ته وانده ئیمان تان هی خا وه له خۆتان وریابن ته گه ر ری راست بگرن ته وانده گومران زیان تان لێنا ده ن!﴾ (المائدة-105)، به لام من له پیغه مه ری خوا م ﷺ بیستوه ده یغه رموو: هه رکات خه لکی سته مکاریان بینسی و ده بستیان نه گرت و له سته میان نه گیرایه وه، نزیکه خوا به گشتی سزایان بدات.

2- ((من رأى مکنم منکراً فلیغیره بیده فأن لم یستطع فبلسانه فأن لم یستطع فبقلبه وذلک أضعف الا یمان)) (رواه مسلم والتر مذی وغیرهما).

واته: هه رکامیکتان خراپه یه کی بینی با به دهست ییگۆزی، ته گهر نه یتوانی به زمانی، ته گهر نه یتوانی با به دڵ دژی بوهستی و ته وهش بیهزترین ئیمانه.

3- (ان من أعظم الجهاد كلمة عدل عند سلطان جائر) رواه الترمذي.
واته: بێگومان له گه وره ترین جوړی جیهاد قسه یه کی دادگه رانه یه له لای هوکمرانیکی سته مکارو لار.

4- (خير الشهداء حمزة ثم رجلٌ قام الى امام فأمره وجاهه في ذات الله تعالى فقتله على ذلك) أخرجه الحاكم.

واته: چاکترین شهید حمزه یه، ئینجا پیاویکه هه لده ستی و له پیناوی خوی بهرزدا فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه له گه ل پێشه وایه کدا ده کات و له سهر ته وه ده یکوژی.

5- (إذا رأيت امتي تهاب الظالم أن تقول له: انك أنت الظالم، ف قد تودع منهم) - رواه احمد-.

واته: هه رکات ئومه قمت بینی ده ترسا که به سته مکار ب طئ: تو سته مکاری! ته وه مائناوایی لیکراوه و حیسابی رۆیوه!

له کو تایی ته م با سه شدا ده ئیم:

وهك بینیمان سیسته می هوکمرانیی ئیسلام کاکل و جه وه هری لایه نه ئیجابیه کانی سیسته می دیموکراسی تیدایه و به شیوه یه کی چاکتریش، وه هه ندیک شتی تیدایه که له دیموکراسی دانیه که گرینگترین یان دیاری کردنی چوارچیوه یه که بو سیسته می هوکمرانیی به هو ی هه لال و هه رامه روون و نه گۆره کانی شه ریه ته وه که ته وهش سیسته می هوکمرانیی له و

جۆره لادان (انحراف) انە دەپاریزی که له ئەنجامیاندا خەڵک و جەماوەر دووچاری مەینەتی و دەردی بە ئیش و گورچک بڕ دەبێ، وەک ئیستا دەبینین که کۆمەڵگا روژئاواییەکان له زۆر ڕووهوه گیرۆدە گەندەلیی و لادان و خلیسکانی وا بوو و ن تەواو له عەقل و فیه طرەت دووری خەستوونەتەوه و هەرچەندە له ڕووی ژبانی ماددییهوه لهپیش بەلام هەتا بلی له ڕووی ئینسانیی و ئەخلاقی و مەعنەویی و کۆمەڵایەتییهوه کلۆل و له پاشن!

پەڕەبەندی مەکتەبی مەسۆمەتە عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

QR Codes

هەڵبەندی مەکتەبی مەسۆمەتە عەلی بابێر

هەڵبەندی مەکتەبی مەسۆمەتە عەلی بابێر

AliBapir

QR Codes

72

دووەم: وە ئەگەر مەبەستیشیان پێی ئەو مسوڵمانانە بن کە تەوژمی ئیسلامی (التیاری الاسلامی) پێک دێنن، دێ سەن هەڵە یە، چونکە مسوڵمانانێک کە تەوژمی ئیسلامی دێنن، کاری سیاسی و چالاکی سیاسی یەکیەکە ئە کارو چالاکییەکانیان و، کاری ئیسلامی کاریکی گشتگیر و فرە رەهەندەو ئە بوازی سیاسیدا کورت هەڵنەهاتو، بەلکو سەرچەم بوارەکانی: فیکری و عەقیدەیی و کلتووری و کۆمەڵایەتی و ئابوری و ئەخلاق و ئیداری و ... هتد دەگرێتەو، ئنجا ئەگەر گریمان مسوڵمانێک یان کۆمەڵە مسوڵمانێکیش هەبن تەنیا بۆ کاری سیاسی خۆیانیان یەکلایی کردبێتەو، دیسان دروست نەبێ و شەڕ (ئیسلامی سیاسی) بکریته پێناسیان، چونکە وەک گوتمان، ئیسلام تەنها یەک ئیسلامە نەک زیاتر، وە ئەوەش کە دەجووڵێ و چالاکییە سیاسییه کە ئەنجام دەدات خۆدی ئیسلام نەبێ، تاکو کارە کە پائەندریته لا بەلکو بابای مسوڵمانە بۆیە راست ئەو یە بگوترێ: (مسوڵمانی سیاسی) یان (م مسوڵمانی سیاسی) وەک چۆن بە مسوڵمانێک کە نوێژ دەکات یان رۆژوو دەگرێ یان زانیاری و شارەزایی هەیه یان جەنگ و جیهاد دەکات یان پارێزکاری (تقوی) هەیه □ هتد دەگوترێ: مسوڵمانی نوێژ کەر، م مسوڵمانی رۆژوو گر، مسوڵمانی زاناو شارەزا، مسوڵمانی جەنگاوەر موحاهید، مسوڵمانی پارێزکاری (متقی) ..

ئینجا ته گهر بمانه وی مسوئمانیک یان مسوئمانانیک که له یواری کارو چالاکی ئیسلامییدا جولوو و هه لئسو و پاون، جیابکه یه وه له وانه ی که دانیشتوو و نه جولوو و هه لئخزان راست ته وه یه که بلین: مسوئمان یان مسوئمانانی = شوو خوو تی شکهر، یان جوولوو و چالاک، یان کاراو گورج و گوئل..

وه ک چوئ خوی کار به جی مسوئمانانی جهنگاوهر و تیکو شهر ی ناو نه وه: (المجاهدین) وه ته وانه ش که به بی عوزوو به ل گه دادنه شن و خه بات و فیدا کاری له پی خوی خوادا نا کهن ناوی ناو (القا عیدین) وه ک فرمویده تی: ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَاعِدَ اللَّهُ الَّتِي هُنَّ فِيهَا فَضْلٌ لِّلَّهِ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ (النساء-95)

واته: ﴿بروادارانی دانیشتوو بی عوزوو تیکو شهران به سامان و گیانیان له ری خوادا وه یه ک نین، خوا پله یه ک تیکو شهران به سامان و گیانیانی به سهر دانیشتواندا بهر زکرد ته وه، وه گفتی-پاداشتی-چاکی به هه مویان داوه، وه خوا تیکو شهرانی به سهر دانیشتواندا به پادا شتیکی گه وه بهر زکرد ته وه﴾.

کورتی قسان:

ته گهر بو یستری ته وژمی ئیسلامیی به شیوه یه کی را یست و واقیه یی یانه و مه تیقییا نه پینا سه ب کری، ده بی ب گوتری: (م مسوئمانانی مشووو خوو جولوو، یان مسوئمانانی تیکو شهر و ئیشکهر)

ئینجا ماوەتەوێه ئێوێه کە بزاین ئایا پالنهرو هاندەری خەلکی عەلانیی چى یە کە تەوژمى ئیسلامی و ئیسلامییه کان بە: (ئیسلامی سیاسی) ناوزەد دەکەن و دەیانەوێ بەو وشە داھێنراوە پێناسەیان بکەن!

پێم وایە هەڵینانی ئێو مەتەلەو وەلاسی ئێو پر سيارەش شتیکی زەحمەت نیە چونکە هەر لە لایەلای قسەوقاللی سیکۆلاریستەکان خۆیاندا زۆر بەروونی دیارە کە مەبەستیان لەو جۆرە ناوزەدکردن و پێناسەکردنەى تەوژمى ئیسلامی و ئیسلامییه کان ئێوێه کە:

تۆمەتباریان بکەن بەوێه کە تاکە ئا مەنەج و مەبە ستيان لە کارو چالاکی ئیسلامییان ئێوێه کە بگەنە کورسی حوکمرانیی و دەستیان لە سامان و دەسلالت (الثروة والسلطة) گریبێت و پێیان بە ئاوات بگەن!

بۆیەش دەئێم: ئەم تۆمەتبارکردنەى ئیسلامی و ئیسلامییه کان ئامانجی سیکۆلاریستەکانە کە خۆیان و کاروچالاکییە ئیسلامییه کەیان بە (ئیسلامی سیاسی) ناوزەدو پێناسە دەکەن، چونکە:

چەندان جار بە مونسەبەو بەبێ مونسەبە ئێو جۆرە قسەو پاس و تۆمەتبارکردنەیان لێ بی ستراوە ئە گەر بێئیم بەدەگەن بابا یەکی عەلانیی هەیه ئێو قسەیدى دەر هەق بە ئیسلامییه کان نەکردبێ، زیادەروێم نەکردوێه.

جا ئیستنا بە پێویستی دەزانم سێ هەلۆه سته لە بەردەم ئێو مەسەلەیدەا بگەم:

یەگەم: پێشینان گوتوویانە: (هەرکەسە لە هەمبەنەى خۆیدا گۆیزان دەژمێری!) هەرۆهەا گوتوویانە: (دز پێی وایە هەمووکەس دزە!) جا

له راستیدا ئەو جوړه تیروانینهی سیکولاریسته کانیش بۆ تهوژمییی ئیسلامیی و هه‌ڵ سوپاوانی مه‌یدانی کاری ئیسلامیی، زیاتر له‌ (خۆ) وه سه‌یری (خه‌لك) كردن و له‌ هه‌مه‌بانه‌ی خۆدا گوێز ژماردن و خه‌لك له‌سه‌ر خۆ قیاسكردن (القياس على النفس) وه ئەو جوړه كه‌سانه‌ له‌ سۆنگه‌ی ئەوه‌وه كه‌ ژيان به‌ مادده‌ی پروت و دونیاش به‌ تاكه‌ هه‌ل و ده‌ر فته‌تی را به‌واردن و گوزه‌ران ده‌زانن و ئەوه‌ی له‌ فهره‌نگی می‌شك و ده‌روونیاندا حیسابی بۆ نه‌كړی و بوونی نه‌بی، خواو قیامه‌ت و رووح و... هته‌ده‌، پێیان وایه‌ كه‌ خه‌لكی دی كه‌ش هه‌مووی هه‌ر وه‌ك وانه‌وه‌، ئەوه‌ی كه‌ پال به‌ خه‌لكه‌وه‌ ده‌نی و هه‌زان ده‌دا و ده‌یانجولێنی له‌ تێكرای هه‌لسوكه‌وت و جووژله‌كانیاندا ته‌نیاو ته‌نیا مادده‌و گه‌ده‌و داوین و گیرفانه‌!

جا سیکولاریسته‌کانی رۆژگاری ئێمه‌ ئەو مه‌سه‌له‌یه‌دا وه‌ نه‌بی شتیکی تازه‌وبی‌پێ شین بن، به‌لكو سه‌رجه‌م هه‌وفیه‌وه‌ مه‌سه‌له‌کانیان به‌ درێژایی می‌ژوو هه‌مان هه‌لۆه‌ستیان هه‌بووه‌، ئەوه‌تا قسه‌رۆیشه‌توو خۆبه‌زلگه‌رو خۆشگوزه‌رانه‌کانی گه‌لی (نوح) -عليه السلام- کاتێک نوح پێیان ده‌فه‌رموی: (ئەي گه‌له‌كه‌م خوا بپه‌رستن جگه‌ له‌ هه‌یج په‌رستراتان نین، بۆچی پارێز ناکه‌ن! ﴿يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ (المؤمنون-23) نه‌یارو ناحه‌زانی بانگه‌وازه‌ پر داده‌که‌ی، ئاوا خه‌لكه‌ چه‌و سینه‌راوه‌ به‌ش مه‌ینه‌ته‌ که‌یان ده‌دوینن: ئەم [نوح] ته‌نیا مرۆڤیکی وه‌ك خۆتانه‌و

دهیهوی خوتان له سه ر فهرز بکات...! ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَفْضَلَ عَلَيْكُمْ...﴾ (المؤمنون - 24)
ئاخر پیغه مبهری خوا (نوح) - علیه السلام - وه ک تیه کرای
پیغه مبهران - علیهم السلام - خوا بو ته وهی رهوانه کردوه که گه له
سته مدیده و چه و سینراوه و سامان و دهسلات لئی زهوت کراوه که ی
رزگار بکات و له ژیر نیری ته شرافه خوفه رزکه رو خو شگوزه رانه کان
(الملأ المستکبرین والمتر فین) ده ر یان یه غی، که چی ده سه لاتداره
ساماندارو خوفه رزکه ره کان یان تاوا راستیه کان له خه لکه داماره که
هه لده گیر نه وه و چه واشده ده کهن، به وجوره و یرای هه ردوو چه کی:

سامان و دهسلات (الثروة والسلطة) چه کی سییه می راگه یا ندن
(اعلام) یش له دژی بانگه وازی هه قی پیغه مبهران ده خه نه کار تاکو
به و سیکوچکه (الثالث) شوومه در یژه به کاری خو یان به دن و
سه رباره ش (نوح) پیاو خراپ ده ریشتن و خوشیان پیاوچاک و د سوزو
به په رۆش بو خه لک و ولات پیشان به دن!!

دووهم: هه رچه نده هه رکه سیک به راستی تیمانی به خواو به رۆژی دوا یی
هه بیته، نه که ته نها له مهیدانی چالاکی و کاری سیاسیدا به لکو له
سه رجه م جموجۆل و هه لسوکه وته تاکیی و خیزانی و گ شتییه کانیدا
تاکه مه به سستی رازی کردنی خواو وه ده ست هینانی به هه شت و پارێزران
له دۆزه خ ده بی و جگه له به رجه سته کردنی به ندایه تی بو خوا له
ژیانی تاکیی و کومه لایه تیدا هیه چ هانده ریکی دی که ی ناب یته، وه ک
خوای زانو شاره زا (عزو جل) له وه سف و پینا سه ی هاوه لانی

پینغه مبهری خوا ﷺ و شوین که وتوانی راسته قینه یدا فدرموویه تی:
﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ
رُكُوعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ
السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ
شَطَآءُ فَارَزَرَةٍ فَاسْتَفْظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سَوْدِهِ يُغْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِظَ بِهِمُ
الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا
عَظِيمًا﴾ (الفتح- □□)

به لām ئایا ته گهر گریمان بابایه کی مسوئمان و لایه نیکی ئیسلامی
وهك ته نجامدانی به شیک له ته رکی سدرشانی ههولئی ته وه بدات که
کۆمه لگایه که ی له خراپه وه بۆ چاکه وه له زوئمه وه بۆ دادگه ریی و له
ترس و بیمه وه بۆ هیمنی و ئاسیش و له ناتهبایی و فدرق و جیاییه وه
بۆ بریه تی و ته بایی و... هتد ببات، ئایا چ خرا په و نا شه رعیه کی
تیدایه؟!

ئایا بۆچی ته گهر خه لکی عدلمانی و نایسلامی مشووری ولات و
خه لک بخۆن و ههولئی پاک سازی و چاک سازی تیداکردنی بدهن،
کارێکی رهوا و په سنده، به لām ته گهر کهسانی ئیسلامی بیکه ن ده بی
بۆیان به شتیکی خراپ دابنرئ و وهك تاوان (جریمه) یك پی ی تۆمه تبار
(متهم) بکرین؟! ئایا ته مه جگه له (بانیکه وه دوو ههوا) و به دوو
جوژه ره پیوان (الکیل بمکیالین) پیناسه یه کی دیکه هه لده گری؟!

سییه م: جی سهرنج ته وه یه که تهو جهنگه دهروونییه ی تهوژمی ناحهزو
نه یار به ئیسلام و ئیسلامیه کان که بریتیه له تهو ته تبارکردنی

ئیسلاامیه کان به وهی که ئامانجی سیاسی و دونیایی له پشت کاره ئیسلاامیه که یانه وه ههیه! وه ته وهی کارکردن بو چاککردنی خه لک و پاک سازی و چاک سازی کردنی کو مه لگا کاریکی خراپ و ناشه رعیی و ناره واییت و تۆمه تیکی واییت ئینه سانی پی به چیتته قه فەزی تۆمه تباریه وه! به ئی جی سهرنج ته وه یه که ته وه جەنگه ده روونییه که م و زۆر کاری کردۆته سهر هه ندیک له هه ل سووپاوانی مه یدانی کارو چالاکی ئیسلاامیی و کلاوی فی لعی عه لمانییه کانیا ن چۆته سهر و گه لێک جار جه خت له سهر ته وه ده که نه وه که ته وان به هیه جۆریک نیازی هینانه دی ئامانجی سیاسی و به ده سه ته وه گرتە خێ جله وی حوکم و ده سه لالت و بنیات خانی کو مه لگا و ک یانیکی ئیسلاامییان نه بووه و نه!!

جا بێگومان ته وه جۆره هه لۆیسته ی ته وه جۆره که سانه هه لیه و له ته وه داوی ناحه زانی ئیسلام که وتنه، گومانیشم له وه دا نه یه که سیکۆلاریسته کان زۆریان دل پێخۆشه و که یفیان پێ دی، جا چۆن که یفیان پێ نایه ت و له قه لبیان خۆش نایه ت، ته دی ته وه نه یه فی ل و پیلانه که یان سه ری گرتوه و جه نگه ده روونییه که یان به ری گرتوه و نه یاره کانیا ن به مه سه ره فیکی که م مه یدانیان بو چۆل کردوون و لایه نیکی گه وه و گرنگی ئایین و به رنامه ی خوا ی کار به جی یان ده ست لێ هه لگرتوه، که بریتیه له کارو چالاکی سیاسی و هه و لدان بو ئاراسته کردن و ریکخستن و به ریوه بردنی ژیا ن و گو زه رانی خه لک به پیی هیدایه ت و شه ریه تی خوا!؟

بە پێویستیشی دەزانم ئە کۆتایی ئەم بابەدا چەند ئایەتیکی قورئان و چەند فەرماشتیکی پێغەمبەری خوا (عليه الصلاة والسلام) و کۆمەڵە قسەیه‌کی هەندێک ئە زانا یان و پێشەوایانی ئیسلام بێنم ئە بواری سیاسەت و حوکمرانییدا تاکو بۆ هەموو لایەک چاک رۆشن بێتەوە کە حوکم و سیاسەت لایەتیکی گرنگی ئیسلامەو سەرگەرم بوونی مسوڵمانانیش بە لایەنی سیاسییەو و چۆنیەتی ئاراستەکردن و ریکخستن و بەرپەرکردنی ژيان و گوزەرانی خەلک بەپێی شەریعەتی تیروته‌واو و گشتگیری خوا نەک هەر مافیکی رەواو تاسایی، بەلکو ئەرکیکی شەریعی گەورەو گرنگی سەرشانیانەو بە کەمتەرخەمی تیداکردنی گوناھبارو دووچاری تۆڵەو سزای دواڕۆژ دەبن:

□ ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ (التوبة - □□) □

واتە: خوا ئەو کەسەیه کە پێغەمبەرەکەیی بە رێنمایی و بەرنامەیی راستەو ناردو تاکو بەسەر هەموو بەرنامەیه کدا سەری بخات، هەرچەندە هاوبەش بۆ خوا دانەرەکانیش پێیان ناخۆش بێ.

□ ﴿... فَأَحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا...﴾ (المائدة - □□) □

واتە: ... دەجا بەوێ کە خوا ناردوویەتە خوار حوکمیان ئە نێودا بکەو شوین ئارەزووەکانیان مەکەو و ئەو هەقەیی بۆت هاتو لایەدە، بۆ هەرکام ئە (ئومەتان) تان رێبازو بەرنامەیه کمان داناو ... .

□ - (كانت بنو اسرائيل تسوسهم الانبياء كلما هلك نبي خلفه نبي وانه لا نبي بعدي وستكون خلفاء فيكثرون) (رواه البخاري ومسلم وابن ماجه واحمد عن أبي هريرة).

واته: وه چدی ئی سرائیل (یعقوب علیه السلام) پیغمه بهران سه پرهرشتی کاروباریانیان ده کرد هه که پیغمه بهریک ده هرد پیغمه بهریکی دیکه شوینی ده گرتوه، به لام دواى من چ پیغمه بهر نین به لکو جینشیننه کان ده بن و زۆریش ده بن...

□ - ((من خلع يداً من طاعة لقي الله يوم القيامة لا حجة له، و من مات وليس في عنقه بيعة مات ميتة جاهلية)) (رواه مسلم عن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما).

واته: هه که سیك له فه رمان بهری بهیته ده ری رۆژی قیا هه تی که ده چیتته لای خوا هیچ به لگه یه کی پی نا بی، وه هه که سیك به ری و په یمان ی پی شهوا- ی کی له گه رد ندا نه بی ئوه مردنیکی نه فامانه مردوه. (چونکه له سه رده می نه فامیتته یدا کهس به کهس بو).

□ - ((لا یجل ثلاثة نفر یكونون بأرض فلاة الا اُصروا علیهم أحدهم)) (رواه احمد عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما).

واته: ره وانیه بو سی کهسان که له سه ر زه مینیکی چۆلیش بن، یه کیان نه که نه فه رمان ده یان.

واته: بـيگومان خوا سي شتي پو يه سه ند كردوون:

□- ((الا كلکم راعٍ وکلکم مسؤول عن رعیته فالامام الاعظم الذی علی الناس راعٍ وهو مسؤول عن رعیته...)) (رواه البخاری عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما).

واته: ټاگدارين همدوتان چاوديرن و همدوتان بهرپرسيان
بهراڼبه به خهټكه كه تان، پيشه وای گوره كه سهرپه رشتی خهټك
ده كات چاوديره و بهرپرسياره بهراڼبه به خهټكه كهی...

ختمه‌ش کومه‌ئه قسه‌یه‌کی زاناو بی‌شه‌وایانی ئیسلام له‌وباره‌وه:

□ / (ابوبکر الصديق) خوا لہي رازی بي لہ کاتی کوچی دوا بی
پیغہ مبهري خوا دا ﷺ گو توویہ تی:

((الا ان محمداً قد مات ولا بد لهذا الدين من يقوم به)) (الدولة الاسلامية بين التراث والمعاصرة) (د. توفيق الواعى، ص ١١١)

واته: ئاگادار بن موحه محمد مردوه ئهم ئایینهش ده بێ که سێک هه بێ به ریوهی به ری.

□ (عمر بن الخطاب) خوا لێی رازی بێ گوتوو یه تی:

((لا اسلام بلا جماعة ولا جماعة بلا امارة ولا امارة بلا طاعة)) (رواه الدارمي في مسنده).

واته: ئه سلام به بێ کۆ هه ل (هون) نا بێ، کۆ هه لێش به بێ فەرمانده یه تی نا بێ، فەرمانده یه تیش به بێ فەرمانده یه یی نا بێ.

□ (عثمان بن عفان) خوا لێی رازی بێ گوتوو یه تی:

((ان الله يزع بالسلطان ما لا يزع بالقرآن))، (جامع الاصول) ج □، ص □□.

واته: بێگومان خوا ئه وهی به وهی حوکمرا نه وه ده یگێڕێ ته وه □ له خراپه - به وهی قورئانه وه نایگێڕێ ته وه.

□ (علي بن ابي طالب) - خوا لێی رازی بێ - له وه لا می ق سهی

چه و شه کارانه ی خه واریجدا که ده یانگوت (لا حکم الا لله) گوتی:

((الحكم لله، وفي الارض حكام ولكنهم يقولون: لا امارة، ولا بد للناس من امارة يعمل فيها المؤمنون ويستمتع فيها الفاجر والكافر ويبغ الله فيها الاجل)) (المنصف، لابن ابي شيبه، ج □□ - ص □□□).

واته: حوکم هه خوا به وه له سه ره وه یه حوکمرا نه وه، به لام ئه وه نه ده لێن: نا بێ سه ره زکایه تی هه بێ! به لام هه ته نه ده بێ خه لک حوکمرا نیکیان هه بێ، که ئیماندا له ژیر سایهیدا کار (ی باش)

بکات و بابای خراپه کارو کافریش بگوزهریتنی و خواش کاری خوئی به
ته نجام بگه یه نی.

□ (عبدالله بن عباس) خوا لییان رازی بی گوتوو یه تی:

((الاسلام والسلطان اخوان لا یصلح احدهما بدون صاحبه)) (کفر
العمال، ج □ - ص □□).

واته: ئیسلام و دهسه لات و حوکم، بران هیه پیمان بی تهوی دی که
ناگوئی.

□ (ابو حامد الغزالي) خوا لیی خوش بی گوتوو یه تی:

((اعلم ان الشريعة اصلُ والمُلك حارسٌ، وما لا اصل له فمهدومٌ وما لا
حارس له فضائعٌ)) (الاقتصاد في الاعتقاد) ص □□□ - لابی حامد
الغزالي). واته: بزانه که شه ریعت بناغده و حوکمرانیی پاسه وانه،
هر شتیکیش بناغده نه بی روخواوه و هر شتیکیش پاسه وانی نه بی
فه و تاوه!

□ (ابن حزم الاندلسي) خوا لیی خوش بی گوتوو یه تی:

((اتفق جميع اهل السنة وجميع المرجئة وجميع الشيعة وجميع الخوارج
على وجوب الامامة وان الامة واجب عليها الانقياد لأمام عادلٍ یقیم
فیهم حکم الله)) (الفصل في الملل والنحل، ج □ - ص □□ - لابن حزم
الاندلسي).

واته: تی کرای ته هلی سونته و بهرجه مورجیه که کان و هه موو
شیعه کان خه وار یه کانیش بی هه لاواردن، له سدر تهوه ریک که و توون

کہ سہرۆکایہ تی و پیشہ وایہ تی فہرۆہ لہ سہر ئو محمەت پیۆیستہ
ملکہ چ بی بو پیشہ وایہ کی دادگەر کہ حوکمی خویان تیدا بہرپا
دہکات و - شہریعہ تیان بہ سہردا جی بہ جی دہکات -.

□ (ابن تیمیة) - خوا لئی رازی بی - لہ بارہی گرنگیی و پیۆیستی
ہدہ بونی حوکمران و کہ سائیک، کہ سہرپہرشتی ژیان و گۆزہ رانی
خەئک دہکەن، گوتوویہ تی:

﴿يُحِبُّ أَنْ يَعْرِفَ أَنْ وَلايَةِ أَمْرِ النَّاسِ مِنْ أَعْظَمِ وَاجِبَاتِ الدِّينِ، بَلْ لَا
قِيَامَ لِلدِّينِ وَلَا لِلدُّنْيَا إِلَّا بِهَا، فَإِنْ بَنِيَ آدَمُ لَا تَتِمُّ صَلَاحَتُهُمْ إِلَّا
بِالْاجْتِمَاعِ لِحَاجَةِ بَعْضِهِمْ إِلَى بَعْضٍ، وَلَا بَدَلَ لِلْاجْتِمَاعِ مِنْ رَأْسٍ حَتَّى قَالَ
النَّبِيُّ ﷺ: ((إِذَا خَرَجَ ثَلَاثَةٌ فِي السَّفَرِ فَلْيُؤْمَرُوا أَحَدَهُمْ)) (رواه
أَبُو دَاوُدَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ)، وَرَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَصْرٍ أَنَّ
النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: ((لَا يَجِلُّ ثَلَاثٌ إِنْ يَكُونُوا بِغَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ إِلَّا
أَمَرُوا عَلَيْهِمْ أَحَدَهُمْ)) فَأَوْجِبَ ﷺ تَأْمِيرَ الْوَاحِدِ فِي الْاجْتِمَاعِ الْقَلِيلِ
الْعَارِضِ فِي السَّفَرِ تَنْبِيْهُاً بِذَلِكَ عَلَى سَائِرِ أَنْوَاعِ الْاجْتِمَاعِ، وَلِأَنَّ اللَّهَ
تَعَالَى أَوْجِبَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَلَا يَتِمُّ ذَلِكَ إِلَّا بِقُوَّةٍ
وَأَمَارَةٍ وَكَذَلِكَ سَائِرُ مَا أَوْجِبَهُ مِنْ جِهَادٍ وَعَدْلٍ وَأَقَامَةِ الْحُجَّ وَالْجُمُعِ
وَالْأَعْيَادِ وَنَصْرَةِ الْمَظْلُومِ وَأَقَامَةِ الْحُدُودِ. وَلِهَذَا كَانَ السَّلَفُ كَالْفَضِيلِ
بْنِ عِيَاضٍ وَأَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَغَيْرُهُمَا يَقُولُونَ:

(لوكانت لنا دعوة مجابة لدعونا بها للسلطان و ذلك لأن الله ي صلح
بصلاحه خلقاً كثيراً) (السياسة وال شرعية في اصلاح الراعي
والرعية) مجموعة الفتاوى، ج (□□).

واته: پێویسته بزانی که بهر پێوه بردنی کاروباری خه لک له فهرزه
هه ره گه وه ره کانی تایینه، به لکو دین و ژین به بی ته وه نا چنه سه ره،
ئاده میزاده کان به هۆی پێویستیان به یه کدی به بی کۆبوونه وه
به ره وه نه دیان مسوگه رنابی، «یار» هه ره کۆمه له بوونی کیش سه ریکی
هه ره ده وی» بۆیه ش پێغه مبه ره ﷺ فهرموویه تی: هه ر کات سی که س
به سه فهریک ده ره چوون با یه کیان بکه نه فهرمانده، وه فهرمو یه تی:
ره وانیه سی که س له سه ره زمینیکی چۆلیش بن یه کیان نه که نه
ئه میریان.

جا پێغه مبه ره ﷺ کردنه ئه میری یه کیکی له کۆبوونه وه یه کی که م و
زوو تیپه ری سه فهردا پێویست کرده تا کو به وه ئاگادارمان بکا ته وه بۆ
سه رجه م کۆبوونه وه کۆمه له بوونه کانی دی که ش، وه (دا نانی برا گه وه
پێویسته) چونکه خوی به ره فهرمان به چاکه و ریگریی له خرا پی
پێویست کرده و ئه ویش به بی هیژو هوکمرانی نابی، هه ره ها تی کرای
ئه و شتانه ی دیکه که پێویستی کردوون- به بی توانا وه سه لات له نه جم
نادرین- وه: جیهاد، دادگری، به رپا کردنی هه ج و نوێژه کانی جومعه و
جه ژنه کان و، یارمه تیدانی سته م لی کرا و چه سپاندنی سزا شه رعیه کان،
هه ره بۆیه ش زانیانی پێشین وه ک (فضیل بن عیاض) و (احمد بن حنبل) و

غەیری وانیش گوتووینە: ئەگەر زانیبامان دوو عایەکی گیرامان هەیه بۆ
حوکمرانمان دەکرێ، چونکە خوا بەهۆی وێوە خەڵکیکی زۆر چاک دەکات.

خوێنەری بەرێز!

بەم پرە توێژینەوێش ئەو راستییە زۆر جوان دەرکەوت کە: (حوکم و
سیاسەت) بەشێک و لایەنیکی گەورەو گرنگی ئاین و شەریعەتی کەمە و
گشتگیری خاوەن (شەریعەت و سیاسەت) دوو شتی تێکەڵەکیش و
پێکەوه پەڕیوەست و گریڤراون و هەرگیز ناگونجێ ئەوەک دابەڕێن.

هەر وەها زۆر باشیش پوون بۆوە کە بەکارهێنانی و شەڕی (ئەو) سلامی
سیاسی) بۆ پێناسەیی تەوژمی ئیسلامی و هەڵ سوراوانی مەیدانی
کاروچالاکی ئیسلامی هەر نیازو ئا مانجیکی لە پەشتەوێ، ئەو
بێجێیەو پێویستە وەک هەر قسەو تەعبیریکی دی کە هەڵەو بێجێ
وازی لێ بەهێنێ.

رێگەبەردارێکی مەسەلەیی مەسەلەیی مەسەلەیی

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

QR Code

رێگەبەردارێکی مەسەلەیی مەسەلەیی مەسەلەیی

www.alibapir.net

Alibapir

Alibapir

رێگەبەردارێکی مەسەلەیی مەسەلەیی مەسەلەیی

QR Code

بەشى دووهم :

وتارى : سىياسەتى ئىسلامىي و چەند پروتكدنە وەيەك

پێ‌خۆشکردن

خوێنەری بە‌ڕێژ!

هە‌ک ئە‌ پێ‌شه‌کی ئە‌م نامیلکه‌یه‌شدا ئاماژه‌مان پێ‌ ه‌کرد. ئە‌م بە‌شی دووهمه‌ بریتیه‌ ئە‌ ده‌قی ئە‌و وتاره‌ی که‌ به‌نده‌ ئە‌ ئیواره‌کۆڕێک ئە‌ شارۆچکه‌ی (ده‌ربه‌ندیخان) و ئە‌ژێر ناوونیشانی: (سیاسه‌تی ئیسلامی و چەند روونکردنەوه‌یه‌ک) دا دراوه‌.

شایانی باسیشه‌ که‌ ئە‌م وتاره‌ بۆ چوار ته‌وه‌ره‌ی سه‌ره‌کی دا به‌ش بووه‌ که‌ ئە‌مانه‌ن:

- 1- پێ‌ناسه‌ی سیاسه‌ت ئە‌ ئیسلام دا.
  - 2- پێ‌گه‌ی هوکم و سیاسه‌ت ئە‌ ئیسلام دا.
  - 3- ئایا ده‌گۆنجی هوکم و سیاسه‌ت ئە‌ ئیسلام دا ب‌رێ؟!
  - 4- چەند بنه‌ره‌تیکی گ‌رنگی هوکم و سیاسه‌تی ئیسلامی.
- هه‌ڵبه‌ته‌ جوړێک ئە‌یه‌ که‌چوونیش ئە‌نیوان ئە‌م به‌شه‌و هه‌ندیک ئە‌ باس و باب‌ه‌ته‌کانی به‌شی یه‌که‌مدا هه‌یه‌، به‌لام هه‌ر کامێکیشیان شتی ج‌ی‌ی‌اوازو سه‌ربه‌خۆشی تێدايه‌ و هه‌ردووکیان ته‌واکه‌ری یه‌ک‌دین و پ‌رای ج‌ی‌ی‌اوازی نیوان شیوازی نووسین و وتار.

ان الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونستهديه ونعوذ بالله من شرور
انفسنا ومن سيئات اعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا
هادي له، والصلاة والسلام على رسول الله محمد وآله المهتدين بهداه.

بەریزان، برايان خوشكان!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

ئەم كۆرەمان لەژێر ناوێ شانی (سیاسەتی ئیسلامی و چەند
روونکردنەوێهە)دا سازداوە، دیارە لە بەسەرکردنەوێ بەندەدا بۆ دەقەری
گەرمیان، وە لە نیۆ دەقەرەكە شدا بۆ شارۆ چكە (دەربەندیخان) و
دانیشتوانی بەریزی، بە پێویستەم زانی كە ئەم ئیوارە كۆرە سازبکەین بۆ
ئەوێ كە ئیوێ بەریز وەك بەشداربووانی ئەم كۆرە ئاشنا بن بە دیدگا
بۆچوونی بەندە وەك بابایەکی ئیسلامی، دەربارە بابەتی:

(سیاسەت و حوکم لە ئیسلام دا)، كە ئیستا هەموولایەك ئاگادارین
لە نیۆ کوردستان و عێراقیشدا وتووێژو باسوخواسی گەرم و گۆر هە یە
دەربارە چەند بابەتێك، بە تایبەت بابەتی پەيوەندی ئیسلام بە
بەریوێهەردنی كۆمەڵگا و چۆنیەتی ئیدارەکردنی وڵات، وە رێژەو ئەندازە
بەشدارى پێکردنی شەریعەتی ئیسلام لە دیاری کردنی چۆنیەتی

بەرپێوەبردنی ولات و کۆمەڵگای عێراقدا بە گشتی و کۆمەڵگای کوردەواریمان لە کوردستاندا بە تاییەت.

جا بێگو مان ئێ سەلامیش کە بەرنا مە (دین)ی کۆتایی خۆی پەرەردەگەرە بۆ بەشەر، وە ئێمەش وەک خەڵکی مەسولمانی کوردستان کە بەشیکیان لە ئۆمەتی پیغمە بەر ﷺ و ولاتە کەشمان کە کوردستانی خوشەوێستە بە پارچەیدەک لە نیشتمانی ئێ سەلامی دەزانن، شتیکی پیویستە ئەسەر هەموو لایە کمان کە بزاین دینە کەمان، دینی خەڵکە مەسولمانە کەمان چون تەماشای بابەتی حوکم و سیاسەت دەکات، وە چون تەماشای قەوارە (کیان)ی سیاسی دەکات، چونکە ئەوێ کە تیپی دینی دەکری لە دامودەزگا و کەناڵەکانی راگەیانندن بە بێ خراو بێ ستراو و خۆبندراوە، ئەوێ کە: بێ ئاگاییەکی زۆر هەبێ ئە لا یەن زۆر بەی ئەوانەو کە دەرباری ئیسلام و سیاسەت لە ئیسلامدا و قەواری سیاسی لە ئیسلام دا دەدوین⁽¹⁶⁾.

ئەبەر ئەوێش مەن ناوێشانێ و تارە کەم بەم شیوێه دا نا: (سیاسەتی ئێ سەلامی) چونکە ئێ سەتاکە زاراوە یەک بۆ تەوژمی ئێ سەلامی بەکار دەهێنرێت جا چ لە کوردستان دا و چ لە غەیری کوردستان دا کە ئەو زاراوەیە هەڵە یە ئەوێش بریتیە لە (ئێ سەلامی سیاسی) کە لە

(16) چونکە بەداخەوێ حیزبە عەلمانییە دە سەلاتدار و پارەدارە کان کەنا لەکانی راگەیانندیان تەنیا لەسەر خەڵکی وابەستە بەخۆیان تەرخان کردووە بەدەگمەن نەبێ پێ بە پێ دەنگ و پەنگی جیاوازی نەدەن، هەرچەندە زۆریش بانگەشە بۆ (پەلۆپالیزم) - (التعددية) دەکەن و پێیدا هەڵدەن!

راستیدا ئەم زاراوه یه هه لئه یه ، چونکه ئە گەر گوتمان (ئیسلامی سیاسی) دیاره ده بێ (ئیسلامی نا سیاسی) یش هه ییت، ههروهك كاتێك ده گوتری (ئیسلامی جیهادی) ده بێ، (ئیسلامی نا جیهادی) یش هه ییت، جا وهك گوتم ئەو زاراوه یه هه لئه یه و راست ئەوه یه كه به گوتری: (سیاسه تی ئیسلامی) وهك ده گوتری: (جیهادی ئیسلامی) پان (عه قیده ی ئیسلامی)، (عیباده تی ئیسلامی)، ئەخلاق ی ئیسلامی)، (ئابووری ئیسلامی)...هتد.

چونكه ههركام له سیاسهت و ئابووری و لایه نه كانی عه قیده و عیبادهت و ئەخلاق و ئەوانه ههركامێكیان به شێكن له پێكهێ خه ره كانی ئیسلام، ئیسلام وهك به رنامه ی هه مه لایه نه و سه رتا پای ژیان.

جا من وتاره كم له چوار ته وه ری سه ره كیدا پێشكه شی ئێوه ی به رێز ده كم، سه ره تا پێناسه ی سیاسهت ده كه ين، دوا یی پێ گه ی حوكم و سیاسهت له ئیسلامدا دیاری ده كه ين، پا شان تی شك ده خه ی نه سه ره مه سه له ی: ئایا ده گونجی حوكم و سیاسهت له ئیسلام دا به رنری؟!

وه له ته وه ری چواره میشدا باسی هه ندێك له پایه به خه ره تی یه كانی حوكم و سیاسهت له ئیسلام دا ده كه ين.

ته وهره ی یه که م:

پیناسه ی سیاسه ت له ئیسلام دا

به کورتی ده توانین به م شیوه یه پیناسه ی سیاسه ت بکهین: جارێ وشه ی سیاسه ت له تهسل دا وشه یه کی عه ره بییه، ریشی تیده چی له ته سل دا له زمانیکی غهیره عه ره بییه وه هاتبی، به لام تهو وشه یه له زمانه عه ره بیدا زیاتر به کار دی، جا له فهره نکه کانی (لما زماندا ده لی: (ساس الامر یسوسه سیاسة ای: دبره) یانی: که ده گوتری: سیاسه تی تهو کاره ی کرد، واته: بهرپوه ی بردو سه ره پر شتی کرد، وشه ی (السیاسة) له ریشه دا له (سوس) وه هاتوه که به مانای سه ره زکایه تی (الریاسة) دی، ده گوتری: (ساسوهم سوساً، و ساس الامر سیاسة: قام به) واته: سه ره پر شتیان کردن، وه به کاره که هه لستا، وه ده گوتری: (سوس فلان امر بني فلان أي کلف سیاستهم) واته: فلان که س سیاسه تی فلانه تیره یه ی پی سپیراوه و سه ره پر شتی کردنیانی عاید کراوه، پا شان وه ک زاراه یه کی هاو چه رخ وشه ی (سیاسی) تایبه ت کراوه، به که سیك که سه ره پر شتی خه لك و گه ل و

(17) بپروانه: (اساس البلاغة) ی (الزمخشري)، ص 313، وه (لسان العرب) ی (ابن منظور) ج 6، ص 430-450، وه (ابن منظور) له پینا سه ی وشه ی سیا سه ت دا گوتهو یه تی: (والسیاسة القیام علی الشئی بما یصلحه فالوالی یسوس الرعیة ویسوس امرهم...) واته: وه سیاسه ت بریتییه له هه لسان به کاریك و سه ره پر شتی کردنی به شیوه یه که چاکی بکات و ریکی بخات جا (والی) سه ره پر شتی خه لك ده کات و کاروبار یان هه لده سوورینئ...).

ولّات ده‌کات و مشوور ده‌خوات له به‌رپه‌ربردنی کاروباری ولّات، ته‌گه‌ر نا له ته‌سلّی زمانی عه‌ره‌بیدا ماناکه‌ی فراوانتر به‌وه، واته: هه‌ر که سینگ سه‌په‌رشتی هه‌ر کارێکی کردبێ پێی گوتراوه‌ سیاسی، وه به‌کاره‌که شی گوتراوه‌ سیاسه‌ت⁽¹⁸⁾.

که‌واته‌ وشه‌ی سیاسه‌ت چه‌مک و واتاکه‌ی وه‌ک ئیستا باوه به‌ کورتی واته: سه‌په‌رشتی کردن و مشوور لێ‌خوادن و به‌رپه‌ربردن، چا وه‌ک گوتیشم ته‌وه‌ تایبه‌ت کراوه به‌ سه‌په‌ر شتی‌کردنی کاروباری ولّات و کۆمه‌لگاوه‌که‌، دیاوه‌ وشه‌ی سیاسه‌ت له‌ قورئاندا نه‌هاتوه به‌لام هه‌ر کام له‌ وشه‌کانی (حکم، شریعه، امر، دین) له‌ قورئاندا هاتوون که ته‌وانیش مه‌فه‌وم و واتاکه‌یان له‌ وشه‌ی سیاسه‌ته‌وه‌ نزیکه، به‌لام وشه‌ی سیاسه‌ت له‌ فه‌رمووده‌ی پی‌غه‌م به‌ردا ﷺ هاتوه که فه‌رمووده‌تی: ((كانت بنو اسرائيل تسوسهم الانبياء كلما هلك نبي خلفه نبي وانه لا نبي بعدي وسيكون خلفاء فيكثرون)) - رواه‌ الب‌ بخاری وم‌ سلم، -، واته: به‌نی ئیسرائیل پی‌غه‌مبه‌ریان ﷺ عليهم‌ الصّلاة وال‌ سلام ﷺ سه‌په‌ر شتی کاروبارو حالّو باڵیان ده‌کردن (تسوسهم‌ الانبياء) واته: پی‌غه‌م به‌ران سیاسه‌تی ته‌وانیان ده‌کرد، سه‌په‌ر شتیان ده‌کردن و کاروباریان به‌وه‌ ده‌سوراندن، دواتر ده‌فه‌رمووی: هه‌ر کاتێک پی‌غه‌رم به‌رێک وه‌ فاتای ده‌کره‌ پی‌غه‌مبه‌رێکی دیکه‌ شوینی ده‌گه‌رته‌وه، به‌لام دواي‌ من هه‌یچ پی‌غه‌مبه‌رێکی دیکه‌ نایه‌ت که به‌سیاسه‌تیکی تایه‌تی پی‌غه‌مبه‌را نه‌و

(18) هه‌ر بۆیه‌ش له‌زمانی عه‌ره‌بیدا به‌وه‌ که‌سه‌یان گوتووه‌ که خزمه‌تی ته‌سپی کردوه‌و پرای

هه‌یناوه‌ و مه‌شقی پێ کردوه‌: (سائس‌ الفرس).

(ربانی) یانه سهرپهرشتی کاروباری خه‌لک بکات به‌لکو من جینه شینم ده‌بن و ته‌وانیش زۆر ده‌بن، واته: له جیگای پیغه‌مبەر ﷺ چهند جینشین (خليفة) یك ده‌بن كه سهرپهرشتی کاروباری خه‌لک ده‌كهن به‌پیی ته‌و شه‌ریعت و به‌رنامه‌خواایی یه‌كه بو پیغه‌مبهری كو تاایی هه‌د ﷺ هاته‌وه. ته‌وه به‌كورتی چه‌مك و واتای وشه‌ی سیاسه‌ت كه له‌وه‌دا پوخ‌ته‌ بوته‌وه: سهرپهرشتی‌كردن و به‌ریوه‌بردن و مشوورخواردنی کاروبارو ژیان و گوزهرانی خه‌لک.

جا ته‌گهر ته‌و سهرپهرشتی‌كردن و به‌ریوه‌بردنه‌ له‌ (وحی) خواوه‌ سهرچاوه‌ به‌گه‌ری ته‌وه‌ پیی ده‌گوتری سیا‌سه‌تیکی شه‌رعیانه‌و سیاسه‌تیکی خواایی و ئیسلامیی، به‌لام ته‌گهر له‌ غه‌یری وه‌حی یه‌وه‌ سهرچاوه‌ به‌گه‌ری ته‌وه‌، ته‌وه‌ دیاره‌ به‌ پیی ته‌و سهرچاوه‌یه‌كه‌ لییه‌وه‌ هاته‌وه‌ نازناوی خو‌ی وهرده‌گریت، یاره‌ به‌ سهرنجانی پینا‌سه‌ی زانا‌یانی هاوچه‌رخیشمان بو‌سیاسه‌تی شه‌رعی ته‌و راستیه‌ چاکتر روون ده‌بیته‌وه‌: 1- (عبدالوهاب خلاف) له‌وباره‌وه‌ گوتویه‌تی⁽²⁰⁾:

(فالسیاسة الشرعية هي: تدبير الشؤن العامة للدولة الاسلامية بما يكفل تحقيق المصالح ودفع المضار ... ويقصدُ بالشؤن العامة: كل ما

(19) واته‌وه‌ك بذاغه‌كه‌ی و هی‌له‌ گشتی و سهره‌کیی یه‌کانی، ته‌گهر نا له‌ شه‌ریعه‌تی وردبێنا‌وه‌و دوور بینانه‌ی خوا‌ی کار به‌جۆ و زانا‌و شارمزا‌دا دهره‌ت و بواریکی زۆر هی‌لراوه‌ ته‌وه‌ بو‌عه‌قلی مرو‌ة... كه‌ به‌گویره‌ی گو‌پان و به‌ره‌و پێش‌چوون و په‌ره‌ ستاندنی ژیان و گوزهرانی و پێدا‌و‌یسته‌یه‌کانی له‌ به‌ر تیشکی شه‌ریعت دا‌كو‌شش (اجتهاد) بکات و ته‌و بو‌شاییه‌ به‌جیه‌یلدرا‌وانه‌ پڕ بکاته‌وه‌ .

(20) به‌روانه‌: (السیاسة الشرعية) ص 15، 16.

تطلبه حیاتهم من نظم سواء أكانت دستورية أم تشريعية أو قضائية أم تنفيذية وسواء أكانت من شؤونها الداخلية أم علاقاتها الخارجية).

واته: سیاسه تی شه رعی بریتیه له بهرپوه بردنی کاروباری گشتی دهوله تی ئیسلامی بهجۆریک که بهرژوه وندی یه کان دابین و زیانه کان وه دوور بخات... مده به ستیش له کاروباری گشتی سه رجه م نهو سیسته مانده که ژیان و گوزهرانیان دهیاغوازی، جا ئایا په یوه ندییان به دهستوره وه هه بی، یان یاسا دانان یان دادوه ریی یان جی به جیکردن، وه یه کسانه که په یوه ست بن به کاروباری نیو خووه یان په یوه ندی یه دهره کییه کانه وه.

2- (عبدالرحمن تاج) یش لهو باره وه گوتویه تی⁽²¹⁾: (أما السياسة الشرعية فهي الأحكام التي تُنظم بها مرافق الدولة وتُدبر بها شؤون الأمة مع مراعاة أن تكون متفقة مع روح الشريعة نازلة على أصولها الكلية فَحَقَّقَةً لأغراضها الاجتماعية ولو لم يدل عليها شيء من النصوص التفصيلية الجزئية الواردة في الكتاب والسنة)

واته: سیاسه تی شه رعی نهو یا سیاننه که داموده زگا کانی دهوله تیان پی ریک ده خرین و کاروباری ئومه تیان پی بهرپوه ده بری له گه ل ره چاوکردنی گونجاوییان له گه ل رووحي شه ریه ت و بنه چینه سه ره کییه کانی داو دابین کردن یان یو ئاما نه که کومه لایه ته ییه کانی

(21) بره وانه: (خصائص التشريع الاسلامي) ص 190، که هی (فتحي الدريني) یه نهو قسه یه ی له (عبدالرحمن تاج) هوه هیناوه.

هەرچەندە هێچ دەقیی کە تایبەتی و سەرپەرشتیکردنی کاروباری
سۆننەتدا لەسەر نەبێ .

3- (فتحي الديني) يش گوتووێه‌تی⁽²²⁾:

(فالسياسة الشرعية اما تعني : تعهد الأمر بما يصلحه).

واتە: سیاسه‌تی شەرعیی بریتیە لە سەرپەرشتیکردنی کاروباری
دەوڵەت بە شێوەیەک کە بێتە مایە چاک بوونی.

(22) بڕوانە: (خصائص التشريع الاسلامي) ص193، فتح الديني، وەبڕوانە: (الجريمة السياسية في الشريعة الاسلامية والقانون) د. منذر عرفات زيتون، ص15، 16.

پیگهی حوكم و سیاست له ئیسلام دا

حکمرانی و سیاست کردن، به‌پویه‌بردن و سه‌په‌رشتی‌کردنی ولّات و
کۆمه‌لگا له ئێ سه‌لامدا چه‌ پێگه‌ یه‌کی هه‌ یه‌و (محلّی) له (اعراب)ی
ئه‌سه‌لامدا چه‌؟!

لە راستیدا بۆ ئەوەی بزانی حکوم و سیاسەت، وە ھەبوونی قەوارەیی
سیاسی، وە سەرپەرشتیکردنی کاروباری کۆمەڵگا بەپێی شەریعەتی خوا،
وە پەيوەندی نێوان سەرۆکی وڵات و خەڵک و کۆمەڵگا، وە ھەف و
پێویستی سەرشارانی ھەرکامێکیان لە بەرانبەر یە کتردا چیدو چۆنە؟!
پێویستە سەرئەجێکی خێرا لە تیروانیی ئیسلامی بەدەین بۆ ژيان و
ئینسان و، بۆ چۆنیەتی پەيوەندی نێوان ئینسان و خۆی پەرەردگار، وە
تیروانیی ئیسلام بۆ ژيانی دنیاو دواڕۆژو بۆ ھیکەھەتی خۆئەختیرانی
ئینسان، چونکە ئەوانە ھەموویان بەیەکەوە پەيوەست و گریڤدراون، وە ئە
سیاسەتی ئیسلامیی تێکھەڵکێ شەو پەيوەستە بە عەقیدەیی
ئیسلامییەو، وە بەجیھانبینی و تیروانین (تصور)ی ئیسلامییەو، وە بە
عبادەت و ئەخلاقی ئیسلامییەو. ھەموو ئەو مەسەلەنە تێکھەڵکێشن.

خوای تاك و پاك (عزوجل) ده باره ی حیكمهت و هو ی درو سستكرانی
 بوونه وه ر و دروستكرانی ئینسان و هه لخرانی ژ یان ده فدرمو ی: ﴿وَهُوَ
 الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ
 أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّا لَنُفْسِحِرُّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَعَلَّ قَوْلَنَا لِلَّذِينَ
 كَفَرُوا إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ (7-هود)، لییه دا خوای کار به جی خو ی تاوا
 پیئاسه ده کات و ده فدرمو ی: خوا (جل شأنه) ئەو به دیهینه ره یه که
 تاسمانه کان و زهوی له شهش (6) رۆژ⁽²³⁾ (قوناغ) دا درو سستکردوون وه
 باره گا (عرش) ی خوا (سبحانه و تعالی) له سهر (تاوا) (هه) بوو، ئنجا خوای
 بی هاوه ل، حیكه ههت و فه ل سده ی درو سستكرانی ئەم بوونه وه ره و
 دروستكرانی ئینسان له نیویدا ده خاته روو و ده فدرمو ی: ﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ
 أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ بۆ ئەوه ی تاقیتان بکاته وه کامهتان کرده ی چاکتره. ئەم
 تایه ته وه بۆمان روون ده بیته وه که دروستكرانی ئەم بوونه وه ره هه مو ی به
 بینراو و نه بینراو ییه وه، وه ئینسانیش به تایبهت له نیویدا بۆ ئەوه یه که
 ئینسان تاقی بکریته وه.

(23) چونکه (یوم) له زمانی عه ره بی دا که کۆیه که ی (ایام) ■ واته: ماوه یه کی زه مه نی،
 مه رج نیه (24) سهعات یان (12) سهعات بیّت، به لکو واته قوناغیک له کات.
 (24) واته: بهر له وه ی ئەم بوونه وه ره ئەم دیمه نه ی ئیستای وه ره گر ی باره گا (عرش) ی
 خوای بی وینه له سهر (تاوا) بوو، که هه ر خوا بۆ خو ی دمزان ی باره گا که ی چۆنه و ئەو
 ئاوه ش چۆن بووه! شایانی باسی شه که چه مک و واتای و شه ی بوو نه وه ر (کون)
 ته سکرته له هی تاسمانه کان و زهوی .

که واته ئەم بوون (وجود) هه مووی شانۆیه که که ئینسانی تیدا تاقی ده کریتته وه ئەم بوونه وه ره هه مووی په یوه ندی هه یه به ئینسان و ژیا نی ئینسانه وه، جا بیگومان له وهش دا ده رده که وی که ئینسان درو ستکرا و (کاتن) یکی زۆر گه وه و ناوازه یه، وه ک شاعیرێک ده ئی:

(لقد خلقت لامر عظیم لو فطنت له

فأربأ بنفسك أن ترعى مع الهمل)

واته: تۆ بۆ کارێکی زۆر گه وه دروستکراوی ئەم ئینسان ته گه ر عه قلت پیی بشکی، ده جا له خۆتی مه وه شیینه وه که له گه ل ئاژه لدا بله وه پێی، واته: ژیا نیکی ئاژه لانه مه به سه ر چونکه تۆ ئاژه ل نی تۆ ئینسانی، خوی په روه رد گاریش ئەم بوونه وه ره ی هه موو بۆ ئەوه درو ست کرده و ره خسانده تا کو ئینسانی تیدا تاقی بکریتته وه.

له شوینیکی دیکه دا خوی به رزو مه زن باسی ژیا ن و مه رگ ده کات و ژیا نی دنیا و کۆتایی ژیا نی دنیا هه مووی ده به ستیتته وه به ئینسانه وه به تاقی کردنه وه ی ئینسانه وه، وه ک ده فه رموی: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْحَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ...﴾ (الملک-2) «دیسان خوی په روه رد گار پێناسه ی خۆی ده کات و ده فه رموی: ئەو خوایه ی که مه ردن و ژیا نی ره خساندن تا کو تاقیتان بکاته وه کامه تان کرده وه ی چاکتره .

وه له سووره تی (الا حزاب) دا گو شه یه کی دی که له تیروانی خی ئیسلامی بۆ بوونه وه رو ژیا ن و ئینسان، ده خاته روو که ده فه رموی: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَ شْفَقْنَ

مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ (الأحزاب-72)، ئەم ئایە تە توێژەرەوانی قورئان زۆر هەڵۆسته‌یان ئەبەرەدا کردووە، دە فەرموێ: ئێمە ئەمانە تمان پانواند، راسپاردە ی خۆمانمان پانواند ئەسەر ئاسمانە کان و زەوی و چیاکان، بەلام ئەوان ئامادە نەبوون هەڵبگر و ئێی ترسان -واتە: ئامادە نەبوون ئەو ئەمانە تە ی ئێمە بخە نە سەر شانی خۆیان و ئێی ترسان- بەلام ئێنسان ئەو ئەمانە تە ی ئێمە ی هەلگرت ییگومان ئێنسان زۆر ستمەکار و نەفامە.

واتە: ئێنسان ئەگەر بە پێی بەرنامە ی خوا بەرپۆنە چی، سەری ئە زۆلم و ستم و نەفامییە وەرە چی، بەلام کاتێک کە پایە ندیی بە بەرنامە ی خوا، خراپ و زۆلمە کە ی دەگۆڕی بۆ چاک و داد، و نەزانیی و نەفامییە کە یشی دەگۆڕی بۆ زانیاری و زانست، چونکە بەرنامە ی خوا بەرچاوی ئێنسان رۆشن دەکاتە و بە رووناکی (وحي) و زانیاری پێدەدات دەربارە ی خۆی، دەربارە ی ژيانی، دەربارە ی بوونە وەر، دەربارە ی پەردوی، دەربارە ی داهاووی، و دەربارە ی ئەرکی ئەم ژيانە دا، و هەروەها چۆنیەتی پەپۆندی ئەگەر خۆی پەروەردگارا، و سەرئەنجام و پاشەپۆزی.

و بەرنامە ی خوا و ئە ئێنسان دەکات □ بە تاک و کۆمە ئەو- کە تووشی زۆلم و ستم و لادان و ئەملاولا نەبی، بەلکو راستە شەقامی خوا بگریت، کەواتە ئێنسان و ژيانی ئێنسان بۆ ئەو یە، کە مەرووف ئەم ژيانی دنیا یە دا ئەمانە ت و راسپاردە ی خوا هەلگیری، و زۆربە ی زانا یان ئەم ئەمانە تە شیان بەو ئەیکدا و تەو، کە بریتیه ئە ژيانیکی ئازادانە بە پێی

ئێراده‌و ویستی خۆی، واته: ئینسان به‌شیوه‌یه‌ک بژی که به پێی ئێراده‌ی ئازادی خۆی به‌رپۆه بچیت، ئیدی به‌ره‌و کام لا ده‌چیت با ب چۆ و دوا یی خۆی له هه‌ڵبژاردن و کرده‌وه‌ی خۆی به‌رپرسیاره.

که‌واته: مه‌به‌ست له‌و ئایه‌ته به‌پێژه ئه‌وه‌یه که:

نه ئاسمانه‌کان و نه زه‌وی و نه شاخ و چیاکان ئه‌وه‌یان له توانا دا نه‌بووه، یاخود ئه‌گەر عه‌قل و ئێراده‌یان ببوا یه ئا هاده نه‌ده‌بوون، که به‌ویستی خۆیان بژین و به‌رپۆه‌بچن، بۆیه ئاسمانه‌کان و زه‌وی و شاخه‌کان و هه‌موو ئه‌و بوون (وجوه) که ئێمه، ده‌بینین و ئه‌وه‌شی که نابینین خوای کاربه‌جی ملی پێ که‌چ کرده بو کۆمه‌لێک ده‌ستوور و یاسای خۆی، که له ئێراده‌ی خۆی به‌ده‌رن، به‌لام ئینسان له نێو هه‌موو بوون دا ریز په‌ره‌و به‌ ویست و ئێراده‌ی ئازادانه‌ی خۆی ده‌ژی، وه‌ک خوای به‌ده‌یه‌نهر ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾ (الإنسان-3)، واته: ئێمه پێمان پێشان داوه، جا ده‌توانی سوپاسگوزار بێ (بۆ خواو خواوه‌نی خۆی) ده‌شتوانی سێله‌و ناسوپاس بیت.

واته: خوای به‌ده‌یه‌نهر به‌شه‌رعی خۆی و له‌رێگه‌ی (وحي)ی خۆیه‌وه له‌سه‌ری پێویست کرده، که سوپا سگوزار بێ، به‌لام زۆر (جبری) لێ نه‌کرده، که حه‌تمه‌ن رێگه‌ی هیدایه‌ت و سوپاسگوزاریی خوا بگریت، به‌لکه‌و ئازادی کرده‌و سه‌رپشکی کرده، دوا‌ییش له‌ دوا‌ڕۆژدا شایه‌ سته‌ی پادا‌شت یاخود سزا ده‌بێ له‌سه‌ر به‌ره‌م و ئه‌نجامی ئه‌و ویست و ئێراده ئازادانه‌یه‌ی، که پێی دراوه.

له سووره‌تی (البقرة) شدا خوی په‌روه‌دگار باسی به سه‌ره‌هاتی بابی
مرۆڤایه‌تی (آدم) (عليه الصلاة والسلام) مان بو ده کات و ده فه‌رموی:
﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...﴾ (البقرة-30).

واته: کاتیک په‌روه‌دگارت به فری شته‌کانی فه‌رموو من جین شین
(خلیفه) یتک له‌سه‌ر زه‌وی داده‌نیم.

که زۆربه‌ی توێژه‌وه‌وان (مفسرین) ی قورئان ده‌لین: لی‌ره‌دا جین‌شین واته
جین‌شیی خوی په‌روه‌دگار، دیاره‌ ته‌وه‌ش بریتی نیه له‌وه‌ی که به‌گوتری:
ئینسان له‌ شوینی خوا داده‌نیشی به‌ مانایه‌کی روا له‌تی، به‌لکو به‌و
مانایه‌یه که خوی په‌روه‌دگار ئازادی و توانای هه‌لسوکه‌وت و جوو چۆل
(تصرف) کردنی له‌سه‌ر زه‌وی به‌ مرۆڤ داوه‌و به‌رپوه‌بردنی سه‌رزه‌وی به
ئینسان سپاردوه، جا ته‌وه‌ش شتیکی ئاشکراو به‌لگه‌نه‌وی سته‌و ده‌بینین
ئینسانه‌کان به‌ کافرو مسوڵمانه‌وه، جین‌شینی خوان به‌و واتایه که خوی
په‌روه‌دگار ده‌ستی ئینسانی کردۆته‌وه‌و ئازادی کردوه له‌ ژيانی سه‌ر
زه‌ویدا، به‌لام ئاگاداریشی کردۆته‌وه که راست برواو چه‌وت نه‌روا، وه له
رپی پیغه‌مبه‌رانی خوشه‌ویسته‌وه (عليهم الصلاة والسلام) په‌یام و
به‌رنامه‌ی خوی بو ناردوه که رپنه‌های به‌کات، به‌وه‌و رپبازی یتک که
ره‌زامه‌ندیی خوی تیدا‌یه‌و به‌خته‌وه‌ری دنیاو دوا‌ږۆزی خوشی تیدا‌یه . به‌لام
له‌گه‌ل ته‌وه‌شدا ئینسان له‌سه‌ر زه‌وی ئازاده‌و خوی په‌روه‌دگارو په‌نه‌انبین
سه‌رپشکی کردوه که چۆنی پی‌خۆشه‌ به‌و شیوه‌یه به‌ژی! وه‌ک گوته‌مان له
ریگه‌ی پیغه‌مبه‌رانیشه‌وه (عليهم الصلاة والسلام) که مژده‌ده‌رو ترسینه‌ر

(مبشرین و منذرین) ان ئاگاداری کردۆته‌وه که ئه‌گهر را بست بپروا به‌و شیۆه‌یه ژیان به‌ریتته سهر که جیگه‌ی ره‌زامه‌ندیی خوایه، ئه‌وه پادا بشتی ره‌زامه‌ندی خواو به‌هه‌شته‌و، ئه‌گهر لاریش بپروا توو شیۆ تووره‌یی خواو سزای دۆزه‌خ ده‌بیئت، وه‌ک فهرموویه‌تی: ﴿رَّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ (النساء-165)

واته: پیغه‌مبه‌رانیکی موژده‌ده‌رو تر سیئهرن تاکو پاش هاتنی پیغه‌مبه‌ران خه‌لکی به‌لگه‌ی له‌سهر خوا نه‌بی، وه خوا زال و کار به‌جی بووه. له سووره‌تی (الذاریات) یشدا خوای کار به‌جی ته‌رکی ئینسان له به‌ندایه‌تی‌کردنیدا بو خوا کورت هه‌ل‌دینیت، وه‌ک ده‌فهرمووی: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (الذاریات-56).

واته: جین و ئاده‌میزام ته‌نیا بو ئه‌وه دروستکردون که به‌ندایه‌تیم بو بکه‌ن و بمپه‌رستن. جا به‌ندایه‌تی‌کردن و په‌رستنی ئینسان بو خوا بریتیه له هه‌ل‌گرتنی ته‌مانه‌ت و را سپاره‌که‌ی و بریتیه له جینه‌شینایه‌تی کردنی خوای په‌روه‌ردگار به‌پیۆ ره‌زامه‌ندیی خواو به پیۆ شه‌ریعه‌ت و به‌رنامه‌که‌ی، وه بریتیه له‌وه‌ی که کرده‌وی چاک ته‌نجام بدات، چاکیی کرده‌وش به‌وه ده‌بی که به پیۆ شه‌رعی خوا بی و به مه‌به‌ستی به‌ندایه‌تی کردن بو خواو رازی کردنیشی بیئت.

که‌واته: ته‌م ئایه‌تانه هه‌موویان قسه له‌سهر یه‌ک با به‌ت ده که‌ن، ته‌ویش ئه‌وه یه که خوای په‌روه‌ردگار ده فهرمووی: ئینسانم بو یه دروستکردوه تاکو تاقی بکه مه‌وه، تاقی‌کردنه‌وه که‌ش له‌وه‌دا خۆی

ده‌بینیته‌وه که به‌رنامه‌و ریپازی خوا بگری و گرتە‌خی ری‌جازو به‌رنا هە‌ی
خو‌اش له لایەن ئینسانه‌وه ته‌وه‌یه که به‌ندایه‌تی بۆ خوا بکات، به‌ندایه‌تی
کردنیش بۆ خوا ته‌وه‌یه که سەر زه‌وی ئاوه‌دان ده‌کاته‌وه به پیتی به‌رنامه‌ی
خوا، وه ژیانیک ده‌گوزهرینی که خ‌وای به‌دییه‌نەر بۆ ئینسان هە‌لی چ‌ژارد‌وه
که بریتیه له ژیانیکی ئینسانانه، ژیانیک که ری‌زو پا‌یه‌و ح‌ور هە‌تی
ئینسانی تیدا ده‌پاری‌زی له دنیاو له د‌وار‌ژ‌دا.

که‌واته ده‌توانین ب‌ل‌ین: پی‌گه‌ی ح‌وک‌م و سی‌اسه‌ت له به‌رنا هە‌ی
ئیس‌لام‌دا ته‌وه‌یه که خ‌وای په‌روه‌ر‌د‌گار د‌وای ته‌وه‌ی ئینسانی له‌سەر زه‌وی
داناوه تا‌قی ب‌کاته‌وه، وه د‌وای ته‌وه‌ی ئینسانی کرد‌وه به ج‌ین‌ش‌ینی خ‌وی، وه
د‌وای ته‌وه‌ی ته‌مانه‌تی خ‌وی خ‌ست‌وته سەر‌شانی ئینسان، ئینسانی و پ‌ل
نه‌کرد‌وه! به‌ل‌کو به پ‌ن‌ج‌ه‌م به‌رانی خ‌و‌یدا (ع‌ل‌ی‌ه‌م‌ ال‌ص‌لاة‌ وال‌س‌لام)
فه‌رم‌ای‌شت (وح‌ی)ی خ‌وی بۆ نارد‌وه و له‌و ری‌یه‌وه ئینسانی د‌واند‌وه ق‌سه‌ی
له‌گه‌‌دا کرد‌وه تا‌کو له ئینسان ب‌گه‌یه‌ن‌یت که ته‌ی ئینسان! م‌ن خ‌اوه‌نی
تۆم و تۆ بۆ ته‌و مه‌به‌سته خ‌ول‌قا‌وی، وه تۆ له فلا‌ن شو‌ینه‌وه ه‌ات‌و‌ی، وه
ته‌ر‌کت له ژیا‌نی دنیا به‌و شی‌وه‌یه‌یه . وه ده‌بی به‌و شی‌وه‌یه‌ ب‌ژی، وه ته‌وه‌ش
سه‌ره‌نج‌ام و پ‌اشه‌ر‌ژ‌ته!

که‌واته: سی‌اسه‌ت له ئیس‌لام‌دا واته چ‌ۆ‌نیه‌تی سه‌ره‌ر‌شت‌یک‌رد‌نی ژیا‌نو
گ‌وزه‌رانی خ‌ه‌ل‌ک به‌و شی‌وه‌یه‌ی که له لای خوا په‌س‌نده‌و به‌و شی‌وه‌یه‌ی که
خ‌وای په‌روه‌ر‌د‌گار به پ‌ن‌ج‌ه‌م به‌راند‌ا (ع‌ل‌ی‌ه‌م‌ الص‌لاة‌ وال‌س‌لام) نارد‌و‌یه‌تی و
دیاری کرد‌وه.

ته وهردی سییه م :

ئایا ده گونجی حوکم و سیاسه ت له ئیسلام دابرئری؟

هه لبه ته ئیستا له م رۆژانه دا له لایهن ته وژمی عه لمانییه وه زۆر باس له وه ده کری که ده بی حوکم و سیاسه ت له دین جیا بکریته وه، وه ده بی دین و ده ولت جیا بن و ته و بابه ته قسه ی زۆری له سهر ده کری، به لام مه خابن که ته و قسه و باسانه که متر وایه هی خه لکی شه ره زاو پ سپۆر بن له ئیسلامدا، به لکو زیاتر هی که سانیکن که به ئی سلام نه شه ره زاو نا ئاشنان، وه ته و قسه و باسانه که ده کرین زیاتر دوو پاتکردنه وه ی ق سه ی خه لکی رۆژتا وایه به ته مریکا شه وه، چونکه کاتی خۆی له وی کیشمه کیش و نا کوکیه کی زۆر له نیوان کلێساو خه لک و جه ماوهر دا به رپابوو، به تایبته خه لکی شه ره زاو فه یله سووف و بیریار ته وانه که بیر یان له وه ده کرده وه کیشه و گرفته کانی خه لک چاره سهر بکه ن، وه خه لک و جه ماوهر له وه نه هاهمه تییه ی له سهر یان فه رز کرابوو و له و کابووسه ی که هاتبوه سهر سینگیان، قوتاریان بکه ن و ده ربازیان بکه ن، به ئی ململانی (صرع) یکی زۆر له نیوانی کلێساو پادشاو ده ره به گ له لایه ک، وه خه لک و جه ماوهر به قیاده ی زانیان و بیریاران و سیاسه ته داران له لایه کی دیکه وه به رپابوو، وه سه ره ته نجام کو تایی به وه هات که کلێ ساو پ ییوانی کلێ ساو هاو په یمانه کانیا ن شکستیان خوارد، ته وه بوو که یه کیئ له درو شه کانی

شۆرشیی فەرهەنسا که ئە سالی (1789) بەرپاکرا، وه وه چەرە خانیکی ئە
 میژووی ئەوروپا و لاتانی رۆژئاوا دا به گشتی درو بستکرد. یه کیك ئە
 دروشمه کانیان ئەوه بوو دهیانگووت: دوا یین پادشا به ریخۆ ئەی دوا یین
 قەشه ئیعدام بکەن! چونکه خەلک ئەوی گیر یان خوارد بوو بەده ست
 سیکوچکه یه کی شوومه وه، سیکوچکه ی: (پادشا، پایا، دەر بەگ) که ئە
 راستیدا ئەوانه هەرسێکیان یه کدهنگی یه کی ناموقه دده سیان ئە نیواندا
 هەبوو ئەسەر دابه شکردنی ده سکه وته کان و چۆنیه تی چهو ساندنه وه ی
 خەلک و کۆمه ئە ئیمتیازیکی زۆریان بۆ خۆیان قۆرخ کرد بوو ئە سەر
 حیسابی خەلک و جەماوهر. وه کلیسا که ئەوکاته خۆی به نوینەری دینی
 شیۆینراوی مەسیحی ده زانی که ییگومان دیخی مەسیح واته دیخی
 عیسا (علیه السلام) شه ریعه تیك بوو ئەو شه ریعه تانه ی که خوای
 به به زه یی نارد بوونی بۆ ریکه خستنی ژیا نی ئین سان، به لām دوا یی ئەو
 شه ریعه ت و دینه ده ستکاری کر او گۆردرا، وه پرکرا ئە ئەفسانه و شتی
 خراب که ئەگەل هیچ عەقل و (منطق) یکدا نه ده گونجا، جا ئەو ئایینه
 شیۆینراوه کرابوو به کۆسپ و ئەم پەر و ئاستهنگ ئە به رده م ژیا نی
 خەلکدا به شیوه یه ک که ئەگەل ئەفسانه و نه قامیی (جهل) دا بوو و دژی
 زانیاری و زانست (العلم والمعرفه) بوو، وه ئەگەل زولم و سته م دا بوو و
 دژی داد گه ریی بوو، وه ئەگەل ده سه لاتداره کان بوو و دژی بی ده سه لات و
 چه و ساوه کان بوو.

بۆیه خەڵک و جەماوەر ئەو دامودەزگای کلییە ساو پاد شا و دەرە بەگ راپەرین، تا سەرئەنجام چەند شۆرشییکی بەردەوام و چەند کودەتا یەک سەریان گرت و ئە ئاکامدا ئەو (دین)ە ئە ژیاانی خەڵک دوور خرا یەوه، بەلام وەك گۆتمان دینیکی دەستکاریی کراوی پر ئە ئەف سەنە ئەك ئەو دینە تیروته‌واو و بێ کەموکورییەکی کە ئیستا ئیمە ئە نیومان دایە، کە تاکە دینی راست و دروست و پارێزراو و بێ هەڵەیی خوا یە، کە ئیسلامە بۆیه خەڵکی ئەوروپا ناچاربوون ئەو دینە شیۆینراو و پر ئە ئەفسانە یەکی نەصرانی ئە ژیاانی خۆیان دوورخەنەوه، وە بیگومان ئەوان شتیکی باشیان کرد، چونکە ئە راستیدا ئەگەر وایان نەکردبایە ئیستاش ئەوروپا هەر ئە تاریکییەکانی سەدەکانی نیوهراستدا دەمایەوه کە بە سەدەکانی تاریکی ناو دەبرین⁽²⁵⁾ بەلام بیگومان تەنیا بۆ ئەوروپاییەکان ئەو قسە یە راستەو ئەوساکە ئە تاریکیاییدا بوون، تاریکی زوڵم و ستم و بێ دادی، تاریکی ئەفسانەو نەزانی و نەفامیی، تاریکی شەری مەزەه‌بی کە خۆینیکی زۆر ئە نیوان (کاثولیک و پروتستانت) دا رژاو چەندان ملیۆن کەسیان ئە یە کتر کوشت، جا ئەگەر ئەوروپا ئەو دینە تیکدراوه‌ی خۆیان پال پیتو نەنابا یە ئیستاش هەر ئە سەدەکانی نیوهراست و تاریکییەکانیدا دەمانەوه.

کەواتە وەك باسمان کرد راپەرینی خەڵکی ئەوروپا و رۆژئاوا بە ئەمریکاشەوه ئەو دینە شیۆینراو و پر ئە ئەف سەنە یە خۆیان، ئە دامودەزگای کلیسا کە بە ناحەق وە کالەتی خۆیان دەکرد ئە سەر زەوی و

(25) کە مەبەست پێیان ئەو دە سەدە یەن کە دەکەو نە ئیوان سەدە ی (5-17) ی زاییینییه‌وه، واتە سەدە ی (6 □ 16)

ده یانگوت: ئیمه سببه ری خوائن له سهر زهوی، به ئی رۆژئاوایه کان هه رچۆن بێ پاساو یکیان به ده بستره هه بوو پۆ را پهرین دژی د یخی تیکدراوی مه سیحی، نه گه رنا بێگومان نه گه ر هاته جاو د یخی را سستی خوائان له به رده ست دابوایه که ئیسلامه ئه و را پهرینه یان شتیکی بێ جی ده بوو.

به لām بێگومان ئه و حالته له نیو ئیمه داو له جیهانی ئی سلامیدا پیگهی نیه، هه ر بۆیه ش ته ماشا ده که یه سیکۆلاریزم هه موو بیردۆزه کانی دیکهی وه ک: مارکسیزم، کاپیتالیزم، لیبرالیزم، سۆسیالیزم و هه موو ئه و بیردۆزانه که په یوه ندیی یان به فیه کروه سیا سته و به رپوه برد نه وه هه یه و باسی چۆنیه تی ریکه ستنی ژیا نی خه لک ده که ن، توانیویا نه تا نه دازه یه ک جی پیتی خوائان له و ئی بکه نه وه، به لām له نیو ئیمه ی مسو لمان و له جیهانی ئی سلامیدا هه رچه ند ده که ن سه قه مگیر نابن!

جا ته وانه ی که له ئیسلامدا نه شه ره زاو پیتی نا ئا شه نان گه لیه یی له خه لک ده که ن و ده لێن: ئه و خه لک و جه ماوه ری ئیمه هه رچه ند ده که یه عه لمانییه ت قبو ل ناکات! نه خیر له را سته دا ئه و فیه کروه بیردۆزانه جیگه و پیگه یان نیه له نیو ئیمه ی مسو لمان و لا تانی ئی سلامیدا، چونکه مسو لمانان پیوستییان به و شتانه نیه، ئاخه مسو لمانان دینه که یان وه ک دینی شیو ئیترای مه سیح (علیه السلام) ریکهی زانسته و زانیاری لێ نه گرتوون ته ده سته برداری بن، وه رێگهی هه ف و ئازادییه کانی لێ نه گرتوون، وه ریکهی چاکه کاریی و داد گهریی لێ نه گرتوون، به لکو به پیچه وانه وه دینه که یان فه رمان ده کات به زانیاری و

دادگری، وه فرمان ده کات به وه که چه وساوو ژ پیر ده سته کان ئازاد بکری، وه دینه که بیان دژی داگیر که ران و دیکه قاتوران و خو سه پینه رانه و هاتو تا کو خوشبه ختیان بکات و ولاتیان ئاوه دان بکاته وه، وه دینه که بیان له گهڵ پێشکهوتن و چاککردن و گه شه پیدانی ژ بیان دایه، که واته مسوڵمانان خویان ناچار نابینن که دهستبهرداری دینه که بیان بن. هه لبه ته مسوڵمانانیک که به دینه که بیان شاره زو تا شنا بن. بۆیه ده ب عینن که سانیک له دینه که بیان پاشگه زده بنه وه که لیبی بی ئاگاو پیتی نه شاره زان، به لام که سانیک که له دینه که بیان شاره زان و تیبی ده گن و ده ب عینن ریبی هیچ شتیکی باشیان لی ناگری، به لکو به پێچه وانده ری گگی هه موو شتیکی خراپیان لی ده گری و فرمانیان پی ده کات به هه موو شتیکی چاک، روژ به روژی له لایان شیرینتر ده بی و پێیه وه پابه ندرت ده بن.

که واته مه سه له ی جوکم و سیاسه ت و دارینی له ئی سلام و دوورخستنه وه ی له بهرنامه و ئایینی تیرو ته و او و هه مه لایه نه ی خوی به ده یه نهر که جیهانی و بیرو باوه ر و به ندایه تیکردن و ئه خلاق و ته ده به، ئنجا لایه نی کۆمه لایه تی و ئابووری و... هتد، دارینی جوکم و سیاسه ت لیبی بریتیه له له تکردنی دین و به ش به شکردنی خودی دین، چونکه سیاسه ت به شیکه له دین، سه ره رشتیکردن و مشوورخواردن له ژیاننی خه لک به شیکه له دینه که بیان و به شیکه ئیسلام، که واته کاتیک ده گوتری: با سیاسه ت له ئیسلام بیان ئیسلام له سیاسه ت دوور بخریته وه، بیان دین له ده ولت دا بری، واته پا ئی سلام له ت بکری و به ش به ش بکری، خوی پهروه ردگاریش به پیغه مبه ر ﷺ ده فرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ

فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ... ﴿(الانعام-159)

واته: بینگومان تهوانه ی که دینه که ی خۆیانیان پارچه پار چه کردوه بوونه ته دهسته دهسته تو هیچ په یوه ندیت پیانوه نیه... .

واته که سانیک که ئیسلام بهش بهش ده که ن و ده لێن: عیبادته که ی ده گرین به لām سیاسه ته که یمان ناوی، یان لایه نی په روه ده یی یه که ی ده گرین به لām جەنگ و جیهاده که یمان ناوی، یان لایه نی کۆمه لایه تی یه که ی ده گرین، به لām لایه نی عیباده تمان ناوی، تهوانه ی واده لێن خوی په روه دگار ده فەرموی: ئەي محمد ﷺ تهوانه هیچ په یوه ندیان به تۆوه نه ماوه، م سولمانانیک په یوه ندیان به (محمد الم صطفی) وه ﷺ هه یه و مسولمانانیک تومته تی تهون، که تهو ئیسلامه ی خوا ناردو یه تی به هه موو لایه نه کانیه وه قبوولیان بی، وه ک چۆن عیبادته که یان قبوول ه، حوکم و سیاسه ته که شیان قبوول بی، وه ک چۆن لایه نی ته خلاقیه که ییان قبوول ه، لایه نی تابووریه که یشیان قبوول بی و هه موو لایه نه کانی دیکه ی ئیسلامیشیان قبوول بی، چونکه ئینسان ته گهر خۆی به به نده ی خوا زانی مافی ته وه ی نیه بلای خوا یه ته وه ت لای وه رده گرم، به لām ته وه یان ت لای وه رناگرم، خوا یه فلان لایه ن له دینه که ت به که لک دی، به لām فلان شته ی دیکه یان ت به که لک نایه ت!!! به لکو خوی زاناو شماره زا ده فەرموی: ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ!﴾ (البقره-85) ، واته: تایا برواتان به هه ندیک له کتیبی خوا هه یه و بی بروا شن به هه ندیکی دیکه ی!؟

مسوولمان نابیی وایی، مسوولمان نابیی خوئی سهرپشك ب ككات و هافی
تهوه به خوئی بدات كه سهرپشك بیئت له هه لێژاردنی هه ندیک له دیخی
خواو ره فزکردنی هه ندیک دیکهیدا، به لکو مسوولمان ده بیی ملکه چی
هه موو به رنامه ی خوای به دیهینده رو کار به جی بیئت، ئیستاش با ته ماشای
تهم به لگانه بکهین تا کو چاکتر بۆمان ده ربکه وی که ناگو نهی جوکم و
سیاسه ت له ئیسلام دابریری:

((چهند به لگه یه ک له سه ر له یه ک دانه برانی ئیسلام و سیاسه ت))

یه کهم/ ئیسلام به رنامه ی ژیا نه . چونکه خوای کار به جی ناوی له ئیسلام
ناوه (دین) ده فهرمو ی: ﴿وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ (المائدة-3) واته:
وه ئیسلامم بۆ به دین په سند کردوون، وشه ی (دین) یش له ز هانی
عه ره بیداو له به کاره یینانی قورئاندا به چوار (4) واتا هاتهو:

1- سزاو پاداشت⁽²⁶⁾.

2- ملکه چیی و خو به ده سه ته وه دان⁽²⁷⁾.

3- به رنامه ی ژیا ن به گشتی⁽²⁸⁾.

(26) وهك: ﴿مَالِكٌ يَوْمَ الدِّينِ﴾ (الفاتحة-4).

(27) وهك: ﴿...أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾ (الزمر-3).

(28) وهك: ﴿مَا كَانَ لِأَخِيذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ..﴾ (يوسف-76)، ﴿...! كَيْمَ دَيْتَكَ - م وَ لِي

دین﴾ (الكافرون-6)

4- وه به مانای (ئیسلام) ئههائیش هاتوه که بهرنامهی خوايه بۆ ژيانى ئينسان، ئەم ئايەتەشدا دەفەرموی: ئیسلامم بە بهرنامهی ژيان بۆ پەسند کردوون ﴿وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ (المائدة-3) . جا ئیسلام که بهرنامهی ژيان بێت، دیاره بهرنامهی ژيان ناگو ئههئى با سى سیاسەت و حوکمرانى تیدا نه بێت و ناگو ئههئى با سى قهوارهى سیاسى تیدا نه بێت، ئاخەر ئهوه چ بهرنامهیه که ئهوهی تیدا نه بێت که چۆن سه پرهرشتى ژيان و گوزهران و کاروبارى خه لک و کۆمه لگا و ولات بکری؟! بێگومان ئهوه بهرنامهیه کی ناته واره و خواى کار به جیش ده فەرموی: ئەم ئیسلامی ئیوه بهرنامهیه کی تیرو ته واره ﴿إِنَّمَا يَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ...﴾ (المائدة-3) واتە: ئەمڕۆ بهرنامه که تانم بۆ ته واره کردوون. ئیسلام که بهرنامهیه کی ته واره بێ، به ته ئکید ده بێ به شیک له و بهرنامه تیرو ته واره بریتی بێ له مه سه له ی سیاسەت و حوکمرانی، وه چۆنیه تی درو ستکردن و پیکه ی خانی قه واره ی سیاسى، وه چۆنیه تی به رپوه بردن و ولات و کۆمه لگا.

دووهم/ حاکمیتی خواى بهرزومه زن به شیکه له په ره ورد گاریتی خوا، وه جوړیکیشه له په رستراویتی خوا.

خواى به دیه یته ر په ره ورد گاری خه لکه، هه رکه سیك که ئیمانی به ئیسلام بێت و خوی به مسو لمان بزانی دیاره ده لێ: په ره ورد گارم خوا (الله) یه، وهك خواى بالاده ست ده فەرموی: ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ

وَالْأَرْضِ! قُلِ اللَّهُ (الرعد-16) واته: ئه ی محمد ﷺ لییان بیرسه کئ
پهروهرد گاری ئاسمانه کان و زهوییه؟! -پاشان هه رخوێ شی وه لامه که
فیری پیغه مبهرد ده کات و ده فهرموئ- تو بلی: خوا.

به ئی بهس خوا (الله) پهروهرد گاره، پهروهرد گاریش واته:
سه ره پهرشتیار بهرپوه بهر سه بیدو سهروهرد، خاوهن، په رستراو، و شه ی
(رب) ئه و واتایانه هه موویان ده که به ئی که واته کئ گه وروه
سه ره پهرشتیارو خاوهن و بهرپوه بهری ئیمه یه؟ خوا (عزو جل) ده جا
حاکمیه تی خوا، واته ئه وه که ده بی خوا حاکم بی له ژیا نی ئیمه دا ئه و
به رنامه مان بو دابنی و ده لال و ده رمان بو دیاری ب کات، تا ئه وه
به شی که له پهروهرد گاریتی خوا. ته گه ر خوا پهروهرد گاری ئی هه بی
ده بی حاکم و به رنامه ره یی ئی هه ش بی، چونکه به شی که له
پهروهرد گاریتی خواو سه ره پهرشتی کردنی بو ژیا نی ئیمه و خاوه ن داریتی
بو ئیمه ئه وه یه که ده لال و ده رمان بو دیاری ب کات و چاکه و
خرا په مان بو ده ستنیشان بکات له هه موو بواره کانی ژیا ندا له بواری
سیاسی، ئی داری، ئابووری، کۆمه لایه تی، فیه کری، ئه خلاق،
عیبادییدا، وه ک پیغه مبهردی خوا ﷺ ده فهرموئ: ((اَلْحَالِلُ بَيْنَ
وَالْحَرَامِ بَيْنَ)) (رواه البخاري ومسلم)، واته: له بهرنا هه ی خوا ی
پهروهرد گاردا ده لال و ده رام هه ردووکیان ئاشکرا و روون.

به ئی به رنامه ی خوا ی کار به جی هه موو ده لال له سه ره کییه کان و
ده رامه سه ره کییه کانی دیاری و ده ستنیشان کردوون.

ههروهها خوای بی هاوتتا له سوورده تی (یوسف) دا له سهر ز مانی (یوسف) پیغه مبه ر (علیه السلام) سی وشه ی وهک و شه ی هاووا تا (مترادف) به کارهینان تهوانیش بریتین له و شه کانی (حوکم، عیبادهت، دین)، یوسف (علیه السلام) له کاتی کدا ۱۱ سه ده کات له گه ل دوو هاوه له زیندانییه کانیدا ده فدرمو ی: ﴿...إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الْدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَ كِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (یوسف-40)، واته: حوکم ته نیا هی خوایه، حوکم لی ره دا به مانای بهرنامه دانان و یاسادانان (تشریع) دیت، دیاریکردنی حد ل و حدرام (ان الحكم الا لله) واته: حوکم مافی هیچ کس نیه بیجگه له خوا، بهرنامه و یاسادانان بو ئین سانه کان ته نیا مافی خاوه و پهروه ردگارو به دهینه نهری ئینسانه کانه که خوایه، ﴿أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ خوا فدرمانی کردوه که جگه له و کسه ی دیکه و هیچ شتیکی دیکه نه په رستن، واته: ته نیا کاتیک به ندایه تیتان بو خوا یه کلا ده که نه وه و ته نیا کاتیک بهس خوا په رست ده بن، که ته نیا حوکم و بهرنامه ی خوا له ژیاننی خوتاندا پیاده ب کهن، دوا یی ده فدرمو ی: ﴿ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ تائه و دین و بهرنامه ی راسته، که ته نیا خوای پهروه ردگار حاکم و بهرنامه دانه ر بی، وه ته نیا خوای به دهیه خه ر په رستراو بی، ته نیا هه ر ئه و په ر ستراتان بی و ملکه چیی و فدرمانه ریی بو بکه ن به شیوه یه کی ره ها، تائه و دینی راسته.

سییهم / بۆیه ناگونجی حوکم و سیاست له ئیسلام دابر نری چونکه،
ئیسلام به بی قهواره ی سیاسی به ریوه ناچی.

ئیسلام ناگونجی وه ک سیستهم و به رنامه ی ژیان به ریوه بی بی
ئه وه ی ده سه لات و قهواره ی سییاسی هه بیته، با سه رنج به دین و بزانی
چون؟!

جاری ته گهر ته ماشای میژوو (سیره ی ژیا نی پیغمه بهر ﷺ
بکه یین ده بیینن پیغمه بهرمان ئه و کاته ی که له مه ککه ش بووه، که
خوی و هاوه له به ریزه کانی چه وسینه راوه ش بوون له لایه ن زله زله کانی
قوره شه وه، له بهر ئه وه بوو که ده یفه رموو: ده بی ته نیا خوا بهر ستراو
بی و (لا اله الا الله) جگه له خوا هیه چ بهر ستراو نین، ئی ساش زۆر
که س که ته ماشای میژوو ی پیغمه بهر ﷺ ده کاته وه واده زانی که
زله زله کانی قوره ش و سه رانی شیرک و کوفر له خوشه و یستی بته کان
بووه که دژایه تی پیغمه بهرمان کردوه ﷺ، نه خیر، زۆر به بیان
زانیو یا نه به ته کان هیه چ نین، به لکو له خوشه و یستی
به رژه وه ندیه کانیان بووه زانیو یا نه که ته گهر (لا اله الا الله) بکریته
به رنامه ی ژیان خه لک چی دیکه (ابوجهل، ابوسفیان، ولید بن المغیره،
نضر بن الحارث...) ئه و زله زلانه ناپه رستن، که خویان له خه لک
کرد بوو به پهروه ر دگا رو په رستراو و خه لکیان به کۆی له و ژێرده یستی
خویان ده زانی، چونکه (لا اله الا الله) پێش ئه وه ی بریتی بی ئه وه که
جگه له خوا له که سی دیکه مه پارینه وه سویند به که سی دی که

مەخۆن و هیچ کەسێک و هیچ شتێکی دیکەتان لەو زیاتر خۆش
 نەوێ، پێش ئەوە بریتیه ئەوە کە جگە لە خوا ملکه چى کەسى دیکە
 مەبن و فەرمانبەریی کە بێ دیکە مە کەن، چونکە لە خوا
 پارانەوێش هەر ملکه چییە بۆ خوا (سبحانه و تعالی)، سویند بە خوا
 خواردنیش هەر ملکه چییە بۆ خوا (تبارک و تعالی)، کەواتە ئە
 راستیدا (لا اله الا الله) یانی: نابێ هیچ کەس بەندایەتی بۆ بکری و
 ملکه چى بۆ بکری و ئەوپەری خۆشویستن و بەگەورەگرتن و ملکه چى
 بۆ بریار بدری بێجگە لە خوا (عزوجل)، کەواتە هەرچى طاغوت و
 فیرعدون و دیکتاتۆرە دە بێ بازاری خۆی بپێ چیتەوێ هێ چیان
 شەریعیەتیان نامینی کە بلین: ﴿أَنَا رَبُّكُمْ أَلَا عَلَى﴾ (النار عات-24).
 واتە: من پەروردگاری هەر بەرزتانم، وەک کە فیرعدون دەیگوت، یان
 وەک نەمروود کە دەیگوت: ﴿أَنَا أَخِي وَأُمِّي﴾ (البقرة-258) واتە:
 من ژیان و مردنی خەلکم بەدەستە، یان وەک ئەبووجەهل کە دەیگوت:
 دەبێ من خەللاً و حەرام دیاری بکەم و ئەمرو نەهێ بەسەر خەللاً کەدا
 بکەم، کاتیەک کە پێغەمبەر ﷺ دەیفەرموو (لا اله الا الله) واتە:
 هەموو ئەو رژییم و دیکتاتۆرانەى کە هەواو ئارەزووەکانی خۆیانیشان لە
 خەلک کردۆتە بەرنامەى ژیان، هەروەها هەموو ئەو سێ سەتم و
 بەرنامانەى کە تەنیا لە خزمەتی بەرژووە نیدی طاغوت و
 دیکتاتۆرەکان دان و لە دژی خەلک و جەماوەری چەو ساوێ، دەبێ
 هەموو ئەوانە بازاری خۆیان بپێچنەو، دیارە بۆیەش هەر ئەوانە بوون

که له گهڵ پیغه مبه رانی خوادا (عليهم الصلاة والسلام) تیکده گیران، ده بینین هیچ پیغه مبه ریک نه هاتوه که دیکتاتور و فیرعه ونیک یه خدی پی نه گرتبی، ئه وه موسایه فیرعه ون یه خدی پی ده گری، ئه وه ئیبراهیمه وه نه مروود ریگهی پی ده گری، ئه وه موحه محمده ﷺ و ئه بووجهل شه ری پی ده فروشی. ئه وه هه موو پیغه مبه رانی (عليهم الصلاة والسلام) که دیکتاتورو زله زله کان ریگهی یان پی ده گرن.

جا بۆیه من زۆر به جینگهی داخی ده زانم که وابزا نری ئی سلام له خزمه تی زانم و سته مکارو دیکتاتوره کان دا یه وه له زه ره و زیانی خه لکی چه وساو وه ره شو رووته!! له کاتی کدا به در پێایی م یثروو پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) مه شخه ل هه لگری ئازادی بوون و بانگی ئازادی و رزگاری یان به گوپی خه ل کدا داوه، وه پیغه مبه ران هه مه شه شوینکه وتوه کانیا ن بری قی بوون له: چه وساو وه کان (مستضعفین)، دوژم خانی پیغه مبه رانی شه هه مه شه بریتی بوون له: خۆبه زلگره کان، خۆشگوزه رانه کان، زیاده رۆیی که ره کان (المستکبرین، المترفین، الم سرفین) تاته وانه دوژم خه کانیا ن بوون و شوینکه وتوانیشیا ن ره شو رووت و چه وساو وه صاف خورا و بهش خورا وه کان بوون.

تنجا ئایا بۆچی خه لکی چه وساو وه سته مدیده شوین بانگی پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) که وتوون؟! چونکه:

1- به رژه وه ندیی ناشه رعیی ریگهی لی نه گرتوون.

2- به خته وه ری دنیاو دواړژزی خوځیان له په یامی پیغه مبه را ندا
بینیوه ته وه.

خوبه زلگرو دیکتاتورو طاغورو ته کانیش بو یه دژی پیغه مبه را ندا
بوون، چونکه ته گهر په یامی پیغه مبه را ندا بچه سپی و ته نها خوا
په رستراو بی، فیرعدون ری گه ی په روه رد گاریتی به سدر خه ل کوه
نامینتی و بوی ناکری بلتی: ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَأُكْرِمَنَّ
مِنْ إِيَّاهُ غَيْرِي...﴾ (القصص-38)، واته: ته ی ده ستو پیوه ونده کم ج گه
له خوم پیتم شک نایه په رستراویکی دیکه تان هدی و ده بی هدر من
بپه رستن و به ندایه تیم بو بکه ن! به لتی جا ته گهر په یامی پیغه مبه را ندا
بچه سپی و ته دنیا هدر خوا په رستراو بی، فیرعدونی ته وکات و
فیرعدونه کانی هاوچه رخیش ریگه یان نامینتی بلتی: خه لکینه ده بی
بمانپه رستن و به ندو کویله ی تیمه بن، به لکو خه لک لییان راده په رن و
پییان ده لنین، تیوش وه تیمه هدر به ندو دروستکراوی خوان.

چواړه م / تنجا با سهرنج بده یان دا خو ک یان و قه واره ی ئی سلامی
تامانجی چیه و ئیسلام چی ده وی که ده بی ده سه لات به ده ستی
که سانیکه وه بیټ که هه لگری شه ریعده تی خوان:

1- خوی دادگهر ده فهرموئ: یه که مین شتیک که من هه موو
پیغه مبه را ندی خوم له و پیناوه دا ناردوه بریتیه له چه سپانندی
دادگری، له و باره وه ته و ئایه ته زور جیگه ی سهرنجه که خوی
په روه گار ده فهرموئ: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ

الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ﴿٢٥﴾ (الحديد-25)، واته: ئیمه پیغه‌مبه‌رانی خو‌مانمان (عليهم الصلاة والسلام) به به‌لگه‌ی ئاشکراوه ناردوون، وه کتیب و ته‌رازومان پیداناردوون، (کتاب) واته: به‌رنامه‌ی ژیان، ته‌رازوو (میزان) یش واته: ئامرازی چه‌سپاندنی داد گه‌ریی، چا خوای په‌روه‌دگار ده‌فهرموئ: پیغه‌مبه‌رانمان هه‌موو بو چی ناردوون و کتیب و ته‌رازومان بوچی پیداناردوون؟ ﴿لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ بو ته‌وه‌ی خه‌لک به‌داد گه‌ری به‌ریوه‌بجیّت.

که‌واته پیغه‌مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) هه‌موویان بو ته‌وه‌هاتوون داد گه‌ریی (عدل) به‌چه‌سپینن، چا ئی‌ره‌دا و شه‌ی (القسط) له‌ ئایه‌ته‌که‌دا (أل) ی له‌سه‌ره‌ واته هه‌موو جو‌ره‌کانی (عدل)، داد گه‌ریی له‌ رووی ئابووری که‌ چینه‌یه‌تی و قری و پرپی نه‌ییّت، داد گه‌ریی له‌ رووی سیاسی که‌ چه‌وساندنه‌وه‌و زائم و مه‌زلومی نه‌ییّت، داد گه‌ریی له‌ رووی نه‌ته‌وا یه‌تی که‌ هیچ نه‌ته‌وه‌یه‌ک نه‌ته‌وه‌یه‌کی «یکه‌ نه‌چه‌وسینیته‌وه‌، داد گه‌ریی له‌ رووی کو‌مه‌لایه‌تییه‌وه‌ واته هیچ که‌سێک نه‌ئێ: من هه‌ر به‌وه‌جاخ و ره‌چه‌لێک له‌ فلان که‌س گه‌وره‌ترو ره‌سه‌ترم و ئه‌و له‌ خو‌ار منه‌وه‌یه‌، به‌ئێ پیغه‌مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) هه‌موویان بو چه‌سپاندنی داد گه‌ریی نێردراون، به‌ته‌ئک یه‌دیش داد گه‌ریی ناچه‌سپێ تا هێز و ده‌سه‌لاتی سیاسی ده‌سته‌به‌ر نه‌ییّت. بو یه‌ خوای زاناو‌شاره‌زا له‌و ئایه‌ته‌دا که‌ ئاماژه‌مان پێک‌رد دوا ی ته‌وه‌ی

بدلی به ریزان !

(أ) دہ فرموی: ہر کہ سیك کہ کہ سیك بکوڑی دہی بکوڑیتدوہ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى﴾ (البقرة-178)
دواتر دہ فرموی: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ يَتَّقُونَ﴾ (البقرة-179)

تۆله (قصاص) - واته: کوشتنه‌وه‌ی که سێک که به ناحق خه‌لک ده‌کوژێ و ده‌ستی ده‌چێته خوینی خه‌لک - یه‌کی که له سزا ئیسلامیه‌کان تاكو ژيانێ خه‌لک پارێزراو بیت.

ب) خوای دادگهر چوار (4) جوړه سزای دیارکردوون بو هه‌ر که سێک که خه‌لک ده‌ترسین و ریگری ده‌کات و هه‌لده‌کویتته سهر مال و حالیان، هیمنی و ئاسایشیان تێک ده‌دات، ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّ هَٰذَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (المائدة-33). واته: بێگومان سزای ئه‌و که سانه که دژایه‌تی خوا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌که‌ن وه‌ په‌شیوی و ئالوژی و نا ئارامیی له ولاتدا بلاوه‌که نه‌وه ئاوا یه: ته‌ گهر خه‌لکیان کوشتبوو ده‌کوژینه‌وه، وه‌ ته‌ گهر خه‌لکیان کوشتبوو و مالی شیان له خه‌لک ستاندبوو و پرای کوژران هه‌لێش ده‌وا سهرین، وه‌ ته‌ گهر خه‌لکیان نه‌کوشتبوو به‌لکو هه‌ر مالیان لێ ستاندبوون نه‌وه ده‌ستی راست و پێی چه‌پیان ده‌په‌ردی، وه‌ ته‌ گهر به‌ ته‌نیا خه‌لکیان ترساندبوو نه‌وه ده‌رده‌کرین و دوورده‌خرینه‌وه (31) سه‌رنج ده‌ده‌ین لێره‌دا خوای دادگهر تێکدانی هیمنی و ئاسایشی خه‌لک و ولات، به‌ دژایه‌تی خوی و پیغه‌مبه‌ره‌کی ﷺ له‌قه له‌م ده‌دات،

(31) ئه‌م ته‌فه‌سیره‌ی زۆر به‌ی نوێژه‌ره‌وان و شه‌رع‌زانی له‌سه‌ر «له‌گه‌ل هه‌ندی‌ک ورده جیاوازیی دا.

کەچی ئیستا تۆمەت بۆ ئەهلی ئیسلام و تەوژمی ئیسلامی دەکرێت کە ئیسلامیەکان هێمنی ئاسایشی ولات تێ کەدەدەن و خوێن دەریژن و ئاواوتوا دەکەن، بەلام خۆی کاربەجێ ئەسەرۆوی ھەوت ئاسمانەوہ بۆخۆی فەرماشتی کردوہ بریاری دەرکردوہ بۆ پارێزگاری لیکردنی هێمنی و ئاسایش و ئارامی خەلک و ولات، دەفەرموی: ھەرکە سێک هێمەخی و ئاسای شی خەلک و ولات تیکبەدات و ئاشووب و ئاژاوہ بنیادەوہ، ئەوہ دژا یەتی خوا و پیغەمبەری خۆی کردوہ، وە بەپیچێ جۆری تاوانەکە ی ئەو چوار جۆرە سزایە دیاری کردون کە باس کران.

ج) وە بۆ چۆنیەتی سزادانی ھەرکەسێک کە بەیەوێ داوین پی سبی بکات و وەچە (نسل)ی خەلک تێ کەل بکات، وە دە سترێژی بکاتە سەر نامووسیانی خۆی کاربەجێ دە فەرموی: ﴿الزَّالِيَةُ وَالزَّالِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةً جَلْدَةً...﴾ (البور-2) واتە: ئافرەتی داوین پیس (زیناکەر) و پیای داوین پیس (زیناکەر) ھەرکامێکیان یەکی سەد (100) قامچییان لیبەن. کە زۆربە زانیان و توێژەرەوانی قورئان دەلێن: لێردا مەبەست کچ و کوری زیناکەرن، ئەگەرنا ئافرەت کە شووی کردبێ و پیاو کە ژنی هینابێ ئەگەر زینا بکەن سزاکەیان ئەوہ قورستەر و دەبێ بکوژرێن بە شیوەی بەردباران کردن⁽³²⁾ ئەوہش ئە پیناوی ئەوہدا کە وەچە ی

(32) ھەرچەندە من لەوبارەوہ رایەکی دیکەم ھەیە پوختەکە ی ئەوہیە کە بەردباران (رجم) کرانی ژن و پیای زیناکەر یان نەسخ کراوہتەوہ، یان لەبۆاری سیاسەتی شەرعیدا بووہ.

خه لک پارێزراو بۆ تێکهڵ نه بێ، چونکه ئه گهر ب ییت و سزاو
تۆڵه یه که نه بێ خه لک ده سستی ده چیتته ناموو سسی خه لک وه
راباردنی ناشهرعی و داوین پیسی په رده ده ستین و له ئه نجا هدا
نازانری ئه و کوره یان ئه و کچه بابه که ی کێ یه! وه ک ئی ستا له
روژئاوا مندالی زۆل ئه وهنده زۆر بووه لایان بوته شتیکی ئاسایی
که مندال بابی خوی ناناسی، ده زانی له چ دایکیک بووه به لām
باوکی ناناسیت!! جا بۆ پارێزگاریی لیکردنی وه چدی خه لک و
نه پچرانی شیرازه ی خیزان ئیسلام ئه و سزایه ی داناه که باسمان کرد.
(د) وه بۆ پارێزگاریی لیکردنی شهره ف و ئابروو و که رامه تی خه لک و
بۆ ئه وه ی هیچ که س وا فیر نه بیته ههر له خووه بوختانی داوین
پیسی به خه لک بکات، ئیسلام سزای بوختانی داناه که بریت یه
له هه شتا (80) قه م چی، وه ک ده فهرمو ی: ﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ
الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا
تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ (النور-4)، واته: وه
ئه وانه ی که بوختان ده که ن به ئافره تانی پاک   ههروه ها پ ییایش
هه مان جوکمی هه یه - سزایان ئه وه یه که هه شتا (80)
قه مچییان لیکدریت ته گهر چوار شاهیدیان نه هینا، وه له
دواییشدا به فاسق له قه لām ده درین و هه رگیز شایه دیی یان لئ
وه رناگیریت. ئه وه ش سزای که سینکه که ئابرووی خه لک ده رووشین
به ناحق.

ه) سزای که سێکیش که دهستدریژی ده کا ته سهرمال و سامانی خه لک ته وه یه که دهستی ببرد، وه ک خوی داد گهر ده فه موی: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءُ بِمَا كَسَبَا ثَغْلًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (المائدة-38)، هه لبه ته ده ست برینه که له هه موو حالیکدا نیه ⁽³³⁾ به لکو له حالیک دا یه که دهو له تیک ئیسلامی هه بی و ژیان و گوزهرانی خه لکی دا بین کرد بی، وه که س له برسان دزیی نه کات، واته له بهر ته وه پهری پتویستی و ناچارایی دزیی نه کات، چونکه ئیسلام ده ستی خائین و نا پاک ده بری نه ک ده ستیک که ناچارایی ژیان و له بر سان مردن پالی پتوه نابیت بو دزیی کردن.

جا ل یه ردا با ته ما شا به که یین! تا یا چ کاتیک و له چ کۆمه لگایه کدا ده گو نه یی تهو سزایانه جی به جی به کرین و به چه سێترین بو ته وه ی ژیا نی خه لک پارێزراو بی، تا سایش و تارامییان پارێزراو بی، خ یزان و وه چه یان سه لامه ت بی، وه که رامه ت و نابروویان و مال و سامانیان پارێزراو بی؟! بیگومان کاتیک که ده سه لاتیک ئیسلامی هه بی، ده نا ته گهر ک یان و قه واره و سو لته یه کی شه رعی نه بی تهو سزایانه چون ده چه سێین به سه ر تاوانبارندا!!؟

(33) هه روه ها جی به جی کردنی هه موو سزا شرعییه کانی دیکه ش په یوه سه ته به هه بوونی ده سه لات و ک یانیکی شرعییه وهو، ره خسانی هه لو مر جی گونجاویش، به مر ج گیراوه!

ته‌وه‌ری چواره‌م:

چەند بنه‌ره‌تیکی گرنگی حوکم و سیاسه‌تی ئیسلامیی

یه‌که‌م: حوکمرانی ره‌ها (الحاكمية المطلقة) ته‌نها هی خوایه.

خوای کاربه‌جی حوکمرانیته‌ی به‌ واتای به‌رنامه‌دانان و یاریکردنی
هه‌ڵاڵ و هه‌رامی له‌ خۆیدا کورت هه‌ڵینه‌وه، وه‌ک فەرموویه‌تی: ﴿إِنَّ
الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ﴾ (یوسف-40) به‌رنا مه‌دانان ته‌نیا هی خوایه، وه
ده‌فرموی: ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ﴾ (العن-8) ئایا خوا (جل شأنه)
کاربه‌جی‌ترین فەرمانه‌واو کاربه‌جی‌ترین حاکم نییه؟! وه‌ ده‌ فرموی:
﴿وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ (الکه‌ف-26) واته: خوای بالاده‌ست له
حوکم و به‌رنامه‌دانانیدا هیچ که‌س ناکاته‌هاوبه‌ش.

دووه‌م: له‌ که‌یان و ده‌و له‌ته‌ی ئیسلامییدا ده‌ سه‌لات به‌ده‌ست
خه‌لکه‌وه‌یه.

بیگومان زۆر که‌س له‌وه‌دا به‌هه‌له‌دا چووه، هه‌ر که‌ باسی حکومه‌تی
ئیسلامی کرا، ده‌ڵێن: ئه‌وه حکومه‌تی دینی و (تیۆکراسی)یه، به‌لام
نه‌خێر، چونکه حکومه‌تی تیۆکراسی حکومه‌تی کلێسایی یوو له
ئه‌وروپا و رۆژئاوا که‌ پاپا ده‌یگوت: من سیبهری خوام له‌ سه‌ره‌زی و
پاپا هه‌ربیریکی ده‌رکردبایه‌ چاپۆشی له‌وه‌ بکه‌ داخۆ له‌ گه‌ڵ ته‌هرات و

ئینجیل دەگوێی یان نا، هەموو بریارێکی پاپا بە دین ئە قەڵەم دەدرا، چونکە دەیگوت: من وەکیل و نوێنەری خوام ئەسەر زەوی!! بەلام ئە ئیسلامدا گەورەو حاکی موسوڵمانان نوێنەر وەکیلی خوا نیە ئە سەر زەوی، بەلکو نوێنەر وەکیلی موسوڵمانانە، جارێک یان (أبو مسلم الخولانی) چوو بۆ لای موعاویە کۆری ئەبوو سوفیان، گوتی: (السلام عليك أيها الاجير) گوتیان بۆ (أيها الأمير) ئەویش تا سێ چاران هەرگوتی (السلام عليك أيها الاجير) گوتیان بۆچی وا دەئێی؟ گوتی: چونکە تۆ ئەو موعاویە موسوڵمانان بەکری یان گرتووی بۆ ئەوێ دینەکیان بەسەردا جێبەجێ بکە و بە پێی دینەکیان ژینەکیان بۆ هەلسوورێتی.

بەئێ ئە راستیدا حوکمران و براگەرە ئە سێ ستمی حوکمرانی ئیسلامی دا وەکیلی موسوڵمانانە بۆ ئەوێ دینەکیان بەسەردا پێیادە بکات، هەربۆیەش حوکمرانی موسوڵمانان جا ناوی خەلیفە، ئەمیر، سەرۆک، سولتان، هەرواویکی هەیە دەبێ ئەپیش موسوڵمانانداو ئە هەموو خەڵک پتر پابەندیی شەرع بێ و ئە پیش هەموویان دا دەبێ سزاکانی بەسەردا بچەسپێنێن ئە گەر هات و توو شی لادان و بێ شەرعییەک بیت.

کەواتە ئە ئیسلامدا دەسەڵات بەدەست گەل و خەڵک و جەماوەرەوهیه دەبێ و بۆخۆیان کار بەدەستانی خۆیان دیاریی بکەن، بەلگەش ئە سەر ئەو زۆرن، بۆ وێخە خۆی پەرەردگار ئە قورئانی دا هەموو

دواندن (خطاب) هکان ئارسته ی مسوڵمانان ده کات و ده فەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئە ی ئەوانه ی بروتان هیناوه، که واته کۆمه لگاوه خه لک به گشتی دویندراوی خوی په روه رد گاره و هه موو ئەمرو نه هی یه کانی ئاراسته ی خه لک کراون نه ک حوکمران چونکه کاربه ده ست ■ یار نه یه و ده بی خه لک دیاری بکات.

سێ یه یه م: خه لک له سه ر بذهینه ی راویژ (شوری) مشوورخۆر و کاربه ده ستانی خۆی دیاری ده کات.

خوی به رزو به توانا ده فەرموی: ﴿وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ (الشوری-38) کاروباری مسوڵمانان له نیو خۆیاندا به راویژه، گرنه گرتین کاری شیان بریتیه له دیاریکردن و هه لبژاردنی کاربه ده ست و حوکمرانه کانیان، ئەویش له سه ر بناغه ی ئەوه ی که کامیان لیها توه (کفاءة) یی زیاتره و شایسته تره لیوه شاهه تره، نه ک کامیان ده و له مه ندتره یان ده سه لاتدارتره یان کامیان سپی پیستتیره! نه خیر ته نیا ئەوه له به رچاو ده گیرئ که کامیان ته قوا و لیها توه ییان ئەمانه ت و توانای زیاتره و چاکتر ده توانئ شه ریه تی خوا یان به سه ردا جئ به جئ بکات، وه ک خوا فەرمو یه تی (34): ﴿إِنْ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ﴾ (القصاص-26)

(34) وه ک گوته راوه: (ان خصوص السبب لایم نع شمول المعنی) ئە گه رنا دیاره که ئەو قسه یه هی یه که یه له دوو کهچه کی پیاو ■ صالحه که یه که دوا بی بووبه خه زووری مووسا (علیه السلام).

چوارهم: یا سادانان (تشریع) ی زانا یان ده بی له بهر پۆ شنایی شه ریعه تدا و له چوارچیوهی شه ریعه تدا بی.

ئه گهر هه ندیک کهس بلین: ئیستا بهردهوام دنیا بهر و پیش ده چی و کۆمه لگا بهرده و ستین و چندان مه سه له و بابه تی نوێ دینه پیا شی، ئنجا خو قورئان ئایه ته کانی سنووردان، ههروه ها فه رموده کانی پیغه مبه ریش ﷺ دیاره ئه و مه سه له و بابه ته نویانه ش له قورئان و فه رموده دا هوکمیان بۆ دیاری نه کراوه، ئه دی چون هوکمه کانیان ده زانین؟!

له وه لامدا ده لین:

له ریگهی بیرکردنه وه کۆشش (اجتهاد) ی زانیانه وه هوکمی ئه و مه سه له نویانه بهرده هینرین، وه له را ستیدا ده قه کانی قورئان و سونه تیش زۆر فراوانن، به لام زانا یانیش ئیجتیه هاد ده کهن و یا سا داده نین له بهر رۆشنایی شه ریعه تدا. وه کهم گه فگوگۆیهی زیوان پیغه مبه ری خوا ﷺ و (معاذبن جبل) دا ده بینرئ:

کاتیک پیغه مبه ری خوا ﷺ، (معاذبن جبل) ی ره وانه ی لای یه مهن کرد پیی فه رموو: ((کیف تقضي اذا عرض لك القضاء؟ قال: أقضي بكتاب الله، قال: فإن لم يكن في كتاب الله؟ قال: فبسنه رسول الله، قال: فإن لم يكن في سنة رسول الله؟ قال: أجتهد رأيي ولا آلو، فضرِب رسول الله صلى الله عليه وسلم على صدره وقال: الحمد لله وفق رسول

رسول الله لما يرضي رسول الله)) (أخرجه أ حمد وأ بوداود والتر مذي والدارمي والبيهقي وأبن سعد).

واته: ته گهر کیشه یه کت هاته لا چۆن دادوهیری ده که ی؟ گوتی: به کتیبی خوا حوکم ده که م، فهرمووی: ته گهر له کتیبی خوا دا حوکمه که نه بوو؟ گوتی: به سوننه تی پیغه مبهری خوا، فهرمووی: ته گهر له سوننه تی پیغه مبهری خواش دا نه بوو؟ گوتی: کۆشش ده که م و به پای خۆم دادوهیری ده که م و که مته رخه میش ناکه م- له گه ی شتن به پای راست و دروستدا- ئنجا پیغه مبهری خوا ﷺ دهستی له سینه ی داو فهرمووی: ستایش بۆ تهو خواجه ی که رهوانه کراوی پیغه مبهری خواجه ی سهرکه وتوو کردوه بۆ شتیک که مایه ی رهزامه ندیی پیغه مبهری خواجه.

پینجه م: ئیسلام له بواره کانی جیهانبینی و ئیمان و عه قیده و عیبادت و ته خلاقدا زۆر به وردی نوخته ی خستۆته سه پیت.

ئیسلام له بواره کانی جیهانبینی و ئیمان و عه قیده و عیبادت و ته خلاقدا زۆر به وردی نوخته ی خستۆته سهر پیت، به لام بۆ بواره کانی سیاسی و تابووری و کۆمه لایه تی و جهنگ و ناشتی و تهوانه زیاتر هیلله سهره کییه کان (خطوط عریضة) ی داناون، بۆچی؟! تاکو ده ست و پیتی خه لک نه به ستی، چونکه ژ یانی ئین سان زیاتر له روه ماددییه که یه وه به رده وام و به خیرایی په رده ده ستین و به ره وه پیش ده چی،

واته له ڕووی سیاسی و ئیداری و ئابووری و کۆمه‌ڵایه‌تی و له‌ڕووی ژیان و گۆزه‌رانی ماددیه‌وه به‌لام له‌ ڕووی ڕوحیی و عه‌قیده‌یی و عیبادیی و ته‌خلاقیه‌وه ئینسان له‌ سه‌رده‌تاوه‌ چۆن بووه ئیستاش هه‌ر وایه . خوای په‌روه‌ردگار ناگۆڕی، سروشت و فیطره‌تی ئینسانیش ناگۆڕی و هه‌ک خوا فەرموویه‌تی: ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ (الروم-33) که‌واته په‌یوه‌ندی نێوان ئینسان و خوا که‌ له‌ عه‌قیده‌و عیباده‌ تدا خۆی ده‌بینیته‌وه، وه‌ جه‌وه‌هه‌ری ئینسان که‌ له‌ ته‌خلاقیدا خۆی ده‌بینیته‌وه، ته‌وانه‌ گۆڕانیان به‌سه‌ردا نایه‌ت، بۆیه ئیسلام نوخته‌ی له‌و بواره‌ نه‌دا زۆر به‌ وردی خستۆته‌ سه‌ر پیت، به‌لام له‌ بواره‌کانی دیکه‌ی سیاسه‌ت و هوکمرانی و ته‌شکیلی ده‌ولت و بواره‌کانی ئابووری و جه‌نگ و ناشتی و کۆمه‌ڵایه‌تیدا، ئیسلام بۆ شاییه‌کی زۆری به‌جیه‌ شتوه‌ که‌ زانایان پیتی ده‌لێن: ناوچه‌ی به‌جی هیلراو (منطقة العفو) بیان (دا ئه‌ره‌ المباح)، بۆچی؟! تا‌کو زانایان به‌ بیرکردنه‌وه‌و را‌ هه‌ان و ئیجتیه‌ هادی خۆیان و به‌پیتی گۆڕان و به‌ره‌وپیش چوونی ژپان و گۆزه‌ران ته‌و بۆشاییانه‌ پر بکه‌نه‌وه، به‌لام له‌به‌ر ڕۆشنایی بنچینه‌کانی شه‌ریعه‌ تدا.

شه شهه: داد گهریی له کوئی بی شه رعیی خواش لهوێ یه،
به رژه وهندیی له کوئی بی شه رعیی خواش لهوێ یه.

بنه مایه کی دیکه تهوه یه که زانایان وه بن چینه یه کی شه رعیی
له سه ری یه که دهنگن و ده لێن: (أینما وجد العدل فشم شرع الله) یان
(أینما وجدت المصلحة فشم شرع الله) واته: داد گهریی له کوئی بی
شه رعیی خواش لهوێ یه. به رژه وهندیی له کوئی بی شه رعیی خواش لهوێ یه.
هه ندیک که سی ده پرسن:

باشه کاتی که ژیان به ره و پێش ده چی بۆ وینه: کاتی خۆی سه یاره
نه بووه، به لام ئێ سستا ئێ هه به هوێ په یدابوونی سه یاره وه یا سی
هاتو چۆمان پێویسته و قورئان و سونه تیش باسی یاسای هاتو چۆیان
نه کردوه، هه ره ها کو مه لێک د یارده ی دی که په یدابوون له نه یو
کو مه لگادا، تهوا نه سی سته مه کانی جوکم پێوی سته ئ یداره و
میکانیزمیکان بۆ دابن، جا ئایا ئی سلام له و باره وه ده لێ چی و
ته و شتانه چۆن چۆنی له شه ردا جیگایان ده بیته وه؟!
له وه لامدا ده لێن:

به پێی ته و بنچینه یه کی گوتمان زانایان له سه ری یه که ده نه گن:
(أینما وجد العدل فشم شرع الله) یان (أینما وجدت المصلحة فشم شرع
الله) واته: داد گهریی له کوئی بی شه رعیی خواش لهوێ یه. به رژه وه ندیی
له کوئی بی شه رعیی خواش لهوێ یه.

به‌ئێ به‌پێی ئەو بنچینه شەرعییە کە وەک (الشاطبی) دەئێ: ئە
تیۆهرامان و لیۆردبوونه‌وه (استقراء)ی سەرجه‌م ده‌قه‌کانی شەریعه‌ته‌وه
ده‌ستگیرمان ده‌بێ، هەرشتیکیش بپێته‌ مایه‌ی هه‌نانه‌دی به‌ژۆه‌ندی و
خ‌ێو قازانجی خه‌ڵکی و چه‌ سپاندنی داد گه‌ریی ئەوه‌ هۆ کار
(وسيلة)یکی شەرعی و په‌سنده‌ و نه‌ک دروسته‌ به‌لکو پێویسته‌ وه‌ری
بگرین و به‌کاری بینین، چونکه‌ هەرشتیک فەرژیک په‌کی له‌سەر بکه‌وی
فەرژه‌: (مالایتم الواجب الاّ به‌ فهو واجب) او وه‌ هۆکاره‌ کان حوکمی
تامانجه‌کانیان هه‌یه‌ (للسائل حکم مقاصدها).

ئنجایان ده‌ئێن کە ده‌گوتری ئەو شته‌ شەرعییە یان ناشەرعییە
له‌ بواری مامه‌ له‌کان (م‌حاملات)ی وەک: سیا‌سی و ئابووری و
ئیدارییدا گرنگ ته‌وه‌یه‌ له‌ گه‌ڵ ده‌ق (نص)یکی شەرعیدا دژ نه‌وه‌ستی
نه‌ک ده‌قی شەرعی له‌سەر هه‌بێ، به‌ل‌گه‌ش له‌وباره‌وه‌ ته‌وه‌یه‌ کە
(عومهری کۆری خه‌تتاب) -خوا‌ لێی رازی بێ- وه‌ سەرجه‌م خه‌لیفه‌
راشیده‌کان کۆمه‌لێک شتیان له‌بواری ئیداره‌و به‌رپۆه‌بردندا له‌ ده‌وله‌تی
فارس و رۆم وه‌رگرتوه‌ بۆ وی‌خه‌: ئە سەرده‌می پێغمه‌ر ﷺ و
ته‌بویه‌کردا -خوا‌ لێی رازی بێ- به‌ندیخا‌نه‌ (سجن) نه‌بووه‌، به‌لام
عومهر -خوا‌ لێی رازی بێ- له‌ سەرده‌می خۆیدا له‌ مه‌که‌ هه‌ڵیکه‌
دیاری کردو کردی به‌ سجن ته‌وه‌ش کاتی‌ک کە زانی ئە ده‌وله‌تی فارس و
رۆمدا سجن هه‌یه‌، هه‌روه‌ها مه‌سه‌له‌ی دیوانه‌کان (دواوین) وەک:
دیوانی سهربازان (جند) و دیوانی خه‌راج (خراج) و دیوانی زه‌کات. واته‌

ئوه که - ئیستی ناری سه ربازه کان هه بێ، یان جیگای دیاری کراو و تایبهت به کوکردنه وهی زه کات و باج و خهراج هه بێ - له سه رده می پیغه مبه ر ﷺ ئوه نه بوو، به لام عومه ر خوا - ئی رازی بێ - داینان، هه روه ها پۆسته و گه یاندن پیشت نه بوو، به لام عو مه ر دایمه زرا ند، وه هه روه ها دواتر ده وڵه تی ئیسلامی به پ یی گه شه کردن و به روه پیش چوونی زیاتر، که له گه ل و نه ته وه جۆراو جۆره کان هاتونه ژیر سایه ی، ئیداریاتی خو ی فراوانتر کردوه به سوود وهرگرتن له ئەزموونی ده وڵه تانی دیکه .

زۆر کەس وا ده زانی که ده بێ یاسای هاتوچۆش له قورئاندا هه بێ!! نه خیر ئوه پیوستی به ده قی شه رعیی ناکات، چونکه ئوه په یوه ندی به لایه نی هونه ریی و ئەزموونی به رپوه رده نی کاروباری ژیا نه وه هه یه ، گرن گ نه وه یه له گه ل ده قی کی شه رعیدا تیک نه گیریت .

حه وته م: له شه ریه تی ئیسلامیدا هه رشتیک سوودی هه بێ بۆ خه لک له هه ر که سی که وه بی ت وهرده گیریت .

پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمویه تی: ((الحكمة ضالة المؤمن فحیثما وجدها فهو أحق بها)) (رواه الترمذی)، واته: حیکمه ت و شتی به سوود شتیکه له ئینسانی برودار بزربوه، له هه ر شوینیک بیدۆزی ته وه له هه موو کهس پیی شایسته ته وه له هه موو کهس زیاتر ده قی پیوه یه تی، واته مسو لمان ریگه ی ئی نه گیراوه، که سوود وهرگرتی له ئەزموونی

خەلک، بۆ وێنە: ئیستای ئەو ولاتانە کە خەلکی = سوڵمانیان تێدا یە بەلام کۆمەڵێک رژیمی طاغوتی حوکم یان بە سەردا دە کەن کە بەداخووە زۆر کەس بە دەولەتانی ئیسلامیی ناویان دە بەن ئە نێو ئەواندا دەولەتە عەرەبییەکان، کە ئەوانە دەولەتی ئیسلامیی نین بەلکە دەولەتی مسوڵمان نشینن، دەولەتی ئیسلامی دەولەتی کە کە کاربەدەستە کە مسوڵمانان هەلیان بژارد بن بە راوێژ و پرس و را، پاشان ئەو کاربەدەستە شەریعەتی خوا پیادە بکات و ئە پیش هەموو خەلکیشدا مل کەچ بێ بۆ شەریعەتی خوا، وە ئەبەردەستی خەلک و میللەتیش دابێ و هەرکاتێک بلین: وەرە خواری یە کسەر بیتە خواری، جا ئیستای ئەو ولاتە مسوڵمان نشینانەدا دەبینن مە سەلەبی دە ستاو دەست پیکردنی دەسلالت ئە سەداسەد پیچەوانەبی شەرعە. چونکە کابرا بە شیوەیەکی دیکتاتۆریی وەک (صدام حسین)ی زالم، جەلەوی حوکمرانی دەگریته دەست و خۆی بەسەر گەل و ولاتدا دە سەپینن، هەلەبژاردنی ساختەش بەرپا دەکات و بەرپێژی (99,9%) ش بەدەست دەهی خێ، ئەو ئە حالێ کدا. کە مە گەر دەست و پێوە نەدە کاسە ئیسەکانیان، ئە گەرنا هیچ کەسیش نایەوین! کە چی وای پێشان دەدەن کە تێکرای خەلک و جەماوەر ئە گەلیاندا یە، تەماشا دە کەین هەتا دە مەن ئە سەر کور سییە کە خۆیان دەمێنەو، یان تا کودەتایەکی سەربازیان بەسەردا دەکری!

به لّام ده بینن له ولّاتانی رۆژئاوا که ئێره مسوڵمان نشینن و ئەویش کافر نشین، به لّام میکانیزمیکی زۆر چاکیان داناوه کابرا چوار یان پینچ سال سەرۆک کۆمار یان سەرۆک وەزیران دەبن، خولیک یان دوو یان سییان که خەلکە که له دەستووردا ئەسەری پیکهاتوون کاتیک کابرا کاتی دیاریکراوی خۆی تەواو کرد. دیتە خواری به ئەباری و یه کیکی دیکه له ریگای هەلبژاردنەوه جیگە دیگرتەوه.

جا ئەوهی ئەوان دەیکەن شتیکی رەوایه و شتی چاک هەر که سینک بیکات هەر چاکه، جاری وایه که سینک یان گەل و نەتەوه یه ک بی پروایه به لّام خەسلەتیکی باش و پەسندو مسوڵمانانە ی تیدا یه، جاری واش ههیه که سینک یان گەلێک م سولمان یان بەناو م سولمانه، به لّام خەسلەت و سیفەتیکی یان زیاتری کافرانە و بی پروایا نه ی تیدا یه، ئیدی مەرج نیه هەر که سینک خۆی به م سولمان زانی هەموو سیفەتەکانی وەک ئیسلام دەئێ و ابن، وە مەرج نیه هەر که سیکیش کافر بوو هەموو سیفەتەکانی کافرانە بن، له رۆژئاوا که رای خەلک حیسابی بۆ دەکری و جەماوەر ریژی ئێ دەگری، ئەوه بیگو مان له ئیسلامیشدا وایه، هەموو بانگەوازهکانی قورئان دەفەرموون: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ، يَا أَيُّهَا النَّاسُ) «يَا بَنِي آدَمَ» واتە: ئەي خەلکینه، ئەي مرۆڤ، ئەي وەچەي ئادەم! ئەوه بۆ هەموو خەلک بەگشتی که هەموو خەلک دەدوینێ وەک یهک، پاشان دەفەرموێ: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) واتە: ئەي برۆاداران، که ئەوانیش هەموویان وەک یهک دەدوینێ و هەرگیز نەیفەرموو ئەي کار به دەستان! یان ئەي زانایان! جا که له رۆژئاوا

حیساب بو خه لک و چه ماوه ده کرئ، لهرا سیتیدا ئه وه شتیکی ئیسلامیه . وه دواپی که ده سه لاتدار ده چیتته سهر کورسی جوکم به ئیراده وه له ئیزاردنی خه لک شتیکی شه رعیی و ئیسلامیه . ئیره ش که خوی ده سه پینئ شتیکی کافرانه یه و دیکتاتورانه یه و هیچ په یوه ندیه کی به ئیسلامه وه نیه ، به ئی له نیو مسولمانان دایه و ره نگه کابرا خویشی به مسولمان بزانی، به لام به راستی چونه سهر کورسی جوکمه که ی و شیوه ی جوکمرانییه که ی و مانده ی له سهر جوکم هیچ په یوه ندیی به ئیسلامه وه نیه !!

که واته ههر شتیکی به سوود جا چ له رووی سیاسی و جوکمرانیی، چ له رووی ئیداریی، چ له رووی تابووریی، چ له رووی فهره نگی، چ له رووی کومه لایه تییه وه بئ ههر شتیک باش و به که لک و سوودبی، بئگو مان ئیسلام پیشوازیی لئ ده کات، وه هیچ شتیکی به سوودیش نیه له هیچ کام له بواره کانی ژياندا که له گه ل هیچ ئایه تیکدا دژ بوه ستی، من ئیره دا رایده گه یه نم و ته حه ددا ده کم نه وانه ی کویرانه ره خنه له ئیسلام ده گرن و له پشت په رده ی ره شه وه سه یری ده که ن من ده لیم با نه وانه یین بزانم ره خنه و گله یی زانستیانه و مه نتیقیانه ی له کوپی ئیسلام هیه !

ده با بئ نه دی نه وانه نالین با به زمانی گفتوگو و د پالوگ یه کدی بدوینن! ده فهرموون با بئنه مه یدانی ره خه ی بابه تیانه و شیوازی زانستیانه ، به لام ئایا ده زانن که شیوازی زانستیانه نه وه یه تو با سی شتیک نه که ی و قسه ی ده رباره نه که ی که ئا گاداریی و ئا شنایه تیت له گه لیدا نه بیئت؟! وه ئایا ده زانن که ره خه ی با به تی و مه نتیقیانه

ئەوێهێه که تۆ زاتی بەرانبەر و فیکره کهی تیکهڵ نه کهی و له بهر ئەوێه که
 رقت له لایه نیککی ئیسلامیی هه لده سیتی و بو خۆت عه لمانی، نه چی
 هه موو حه قه کانی بکهی به ناحه ق، وه ناحه قیه کانی خۆشت هه مووی
 بکهی به حه ق، هه ر له بهر ئەوێه تۆ دژا یه تی ئیدۆلۆژیت له گه لایدا
 هه یه؟! شیوازی بابەتییانه ئەوێه که تۆ وهك بابەت (مو ضوع) « کهی
 ته ماشای فیکره که بکهی، ئیسلام وهك خۆی بیینه و کابرای ئی سلامیی
 ئی بهر ده ری، مادام رقت له من هه لده سیتی به شه خ سی زاتی من
 مه هیته نیو حیسابه کهو، به لکو بابەتی ئی سلام ته ماشا به که بزان
 ره خه نت له کوێ هه یه!! ئیستا ئەوانه ی به بی ئاگایی و کویرا نه به نیو
 ده که ون و ده لێن: ئیسلام به که لک نایه ت و له په نای ئیسلامدا زو لیم له
 کورد کراوه و مافه کانی زه وت کراون، ئیمه ده پرسین: ئایا کۆ زو لیم
 کردوه له کوێ زو لیم کراوه؟! ئایا تۆ رژیم ه (صدام) که رژیم هکی
 عه لمانی و سۆشیالیزمی و شۆفیتی بووه له بهر ئی سلامی حیه ساب
 ده کهی؟! به راستی ئەوه زو لیم هکی زۆر گه وره یه، من له زی خدانی
 ئه مریکییه کان به سه رانی رژیم ده گوت: ئیوه کاتی خۆی گومرای بوون!
 ئایا دینی ئیوه به رنامه ی ژیا نه تان و په یره ی حیزبه که تان (حیزبی
 به عس) کابرایه کی گاور (میشیل عه لق) داینه نابوو! ئیوه م سولمانی
 چی بوون که به دوا ی کابرایه کی دژ به ئیسلام که و ته بوون؟! م سولمانی
 کوێ بوون له کاتی هکدا که سۆشیالیزمی رۆژ هه لات و شۆفینییه تی
 عه ره بیستان به یه که وه مو توره کرد بوو کرد بووتان به دینی خۆتان به ناوی
 (وحدة، حرية، اشتراكية)؟! ئنجا له را سیتیدا ئی هه سیمای (صدام

حسین) او حیزبی به عس زۆر جوان ده کهین ته گهر بلیین: مسوڵمان بوون و ئیسلامیان بهرپوه بردوه، وه ئیسلامیش نا شیرین ده کهین و زوڵمی کی گه وهی ئی ده کهین، وه زۆر به ناحه قیش دیفاع له (صدام) او رژیمه کوفرو عهلمانییه کهی ده کهین!!

کهواته ئه وهی رهخنه له ئیسلام ده گری ده بی بته مهیدان و بلی: فلان تایهت و فلان فهرموودهیه ئاوا یه، نهک دیکه تاتۆریکی وهک (صدام) له سهر ئیسلام حیساب بکات، یان ئه و دیکه تاتۆر و کار به دهستانه ی که له ولاتی عهره بی و ئیسلامیدا هه ن که به زۆری زۆرداری خۆیان به سهر گهلانی مسوڵماندا سه پاندوه و هیچ شتیکیان نا چیته وه سهر شهرع، له سهر ئیسلامیان حیساب بکه ی، که ئیسلام له ته سل دا بو یه هاته وه داد گهری بچه سپینی و ئه و جو ره دیکه تاتۆرانه له نیو بهریت و ئه و گهل و نه ته وه مه زلوم و چه وساو و ژێرده ستانه ی ئه وان خستوو یان نه قه فه سه وه رزگارو ده ربازیان بکات.

ئه وه کورته یه ک بو له ئاماژه به هه ندیک له ب هه ماکانی جوکم و سیاسهت له ئیسلامدا.

سبحانک اللهم وبحمدک أشهد ان لا اله الا انت استغفرک وأتوب الیک

دهربه ندیخان

2005/8/20

نیوەرۆک

لایەرە	بابەت
6	پیشکەش بۆ
7	پیشەکی
9	بەشی یەكەم: ھەوت کورتە ھاس دەربارە ی پە یوەندی نیوان شەریعت و سیاسەت .
11	رێ خۆشکردن
12	(1) نە گونجانی لە یەك دابرائی شەریعت و سیاسەت.
24	(2) بناغە ی بیرۆکە ی لە یەك دابرائی شەریعت و سیاسەت لە لایەن عەلمانییەکانی نیو جیھانی ئیسلامییەو ھە بریتیە لە: قیاس کردنی ئیسلام لە سەر نە صرائییەت.
29	(3) دیاری نە کردنی میکانیزمی وردی دەوڵەتداری و ھۆکومەتداری لە ئیسلام دا ھیکمەتی گەورە ی تێدا یە.
31	(4) پابە ندبوونی ھۆکومەت بە شەریعتەو ھە سەرنەکێشی بۆ و شکیبی چونکە ئە سڵ لە مامە ئە کان دا رەوایی و دە سترکراو یی یە.
33	(5) دە ستوور و یا سە ی دەو لە تێکی م سولمان پیو ی ستە تا کە سەرچاوە کە ی شەریعت بۆ.
49	(6) چوار تاییە تە ندیی گرنگی ئیسلام لە بواری ھۆکم و سیاسەت دا.
49	1- ھۆکم و سیاسەت وە ک سەر جەم لایە نە کان ی دی کە ی شەریعت راستە وخۆ پە یوە ستە بە جیھانیینی و ئیمان و عە قیدەو ھ.
53	2- ئیسلام بە دیاری کردنی کۆمە لێک ھۆکمی نە گۆز چوار چێو یەکی

روون و مه‌حکەم بۆ سیاسەت داده‌نتی که رێی لادانی لێ بگری.	
3- ئیسلام گیانیکی مه‌عنه‌ویی و ته‌خلاقیی به‌به‌ر حوکم و سیاسەت داده‌کات تاكو له وشکی و سه‌رکێشی بیاریزی.	57
4- ئیسلام سه‌ره‌جەم لایه‌نه ئیجابی یه‌کانی دیموکراسی تیدا یه‌و له لایه‌نه سه‌لبی یه‌کانیشی دووره.	61
7) روونکردنه‌وه‌ی راستییەك و راستکردنه‌وه‌ی هه‌له‌یه‌ك .	72
به‌شی دووهم: وتاری- سیاسه‌تی ئیسلامی و چند روونکردنه‌وه‌یه‌ك	89
سه‌ره‌تای وتاره‌که	92
ته‌وه‌ره‌ی یه‌که‌م: پێناسه‌ی سیاسەت	95
ته‌وه‌ره‌ی دووهم: پێگه‌ی حوکم و سیاسەت له ئیسلامدا.	100
ته‌وه‌ره‌ی سێیه‌م: ئایا ده‌گو ئێ حوکم و سیاسەت له ئیسلام دا برئری؟!	108
چەند به‌لگه‌یه‌ك له‌سه‌ر له یه‌ك دانەبرانی ئیسلام و سیاسەت.	114
1- ئیسلام به‌رنامه‌ی ژيانە...	114
2- حاکمیتی خۆی به‌رزو مه‌زن به‌شیکه له په‌روه‌ردگاریتی خواو جوړیکیشه له په‌رستراویتی خوا.	115
3- ئیسلام به‌بێ قه‌واره‌ی سیاسی به‌رپه‌وه‌ناچی.	118
4- هێنانه‌دی ئامانجه‌کانی ئیسلام پێویستییان به‌کیان و ده‌سه‌لات هه‌یه.	121
5- به‌بێ پابه‌ندی به‌شه‌ریعه‌تی خواوه به‌ندایه‌تی ئێد سان بۆ خوا نایه‌ته‌دی.	128
ته‌وه‌ره‌ی چواره‌م: چەند به‌خه‌ره‌تیکی گه‌زگی حوکم و سیاسەتی	129

نه زوره ډومده په زيرمکان لاسگاليدې

پاړتيا: لاس ته راوړنه، ځيرنه، پياوړتيا

نډې: شک، غبر، موافقه، کارواويل، اړيقتونه

www.ali.bapir.net

انگرېزي - عربي - گوندی

علي بابېر/ AliBapir

علي بابېر/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

ځه زاري

ډاډه ياندنې مکتبه يي ماموستا علي بابېر

ډاډه ياندنې مکتبه يي ماموستا علي بابېر

لَيْكۆلَيْنَه وَهِيَه كَه لَه بَارَهِي حوكم و سِياسَه تَه وه لَه
ئِيسلامداو ، چَه نَد سَه رنج و رون كِر دَنَه وهِيَه كِي لَه وَ بَارَه وه
گَر تَوْنَه خَوِي و به چَه نَدان به لَگَه ي به هِيَز تِييدا سَه لَي نَرَوَه ، كَه
سِياسَه ت و حوكم و مشور خوار دَن لَه كۆمَه لَگاو خَه لَك و
سَه رَه رَشْتِي كِر دَنِي كارو باريان ، به شِيكِي گَرنگِي ئِيسلام و
شَه رِي عَه تَه كَه ي پَيَك دِي نِي و ، به هِيچ جَوْرِيك ناگو نَجِي
شَه رِي عَه ت و سِياسَه ت لَه يَه ك دابرن ، نَه گَه ر بوي سَه رِي
ئِيسلام به و شِي وَ هِيَه ، كَه خَواي كار به جِي نارد ويَه تِي و
به و جَوْرَه ي ، كَه پَيَغَه مَبَه رِي كۆتايِي (صلي الله عليه وسلم)
به رِي وَ هِي بَر دَوَه ، بِناسَه رِي و پِيادَه بَكِرِي !

عسلی باپیر

نوسینگہ کی تہ فسیر
برائے کونہ و راکہ یا تہ